

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

ROZVOJ JEMNÉ MOTORIKY A GRAFOMOTORIKY U DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM A RANÉM ŠKOLNÍM VĚKU.

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Nikola Plecháčová**
Vedoucí práce: Ing. Zuzana Palounková, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikola Plecháčová**
Osobní číslo: **P09000534**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky u dětí v předškolním a raném školním věku.**
Zadávající katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem mé diplomové práce je zmapovat úroveň jemné motoriky včetně grafomotoriky u dětí předškolních a na začátku školní docházky.

Výstupem bude návrh projektu pro rozvoj grafomotoriky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

ANTJE C. LOOSEROVÁ, Nicole Piekertová, Gudrun Dienerová. Grafomotorika pro děti předškolního věku: Cvičení pro děti ve věku od 4-8 let. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-816-3.

JANA DOLEŽALOVÁ. Rozvoj grafomotoriky v projektech. první. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-693-3.

MILENA LIPNICKÁ. Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní: Preventivní program, který pomáhá předcházet vzniku dysgrafie. první. Praha: Portál, 2007. ISBN 80-7367-244-8.

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Zuzana Palounková, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

19. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 17. prosince 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Ing. Zuzaně Palounkové, Ph.D. vedoucí mé diplomové práce za její cenné rady, odborné vedení a připomínky v průběhu zpracování diplomové práce.

Děkuji ředitelkám, ředitelům i učitelkám mateřských a základních škol za možnost provést výzkum v jejich zařízeních. Dále děkuji rodičům za udělení souhlasu k realizaci výzkumné studie s dětmi. V neposlední řadě patří velké díky i samotným dětem.

Anotace

PLECHÁČOVÁ, N., 2014. *Rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky u dětí v předškolním a raném školním věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Ing. Zuzana Palounková, Ph.D.

Práce se zabývá rozvojem jemné motoriky a grafomotoriky u dětí v předškolním a raném školním věku. Teoretická část je vymezením klíčových pojmů, z nichž diplomová práce vychází. Dochází k vymezení pojetí motoriky, psychomotoriky, jemné motoriky, grafomotoriky a pedagogických projektů. Cílem diplomové práce je zmapovat úroveň jemné motoriky včetně grafomotoriky u dětí ve věku 5–7 let. Výzkum se zaměřuje na zjištění úrovně motorických schopností dětí pomocí screeningového motorického testu, který slouží k odhalení drobnějších odchylek v motorickém vývoji. Z výsledků výzkumu vyplývá potřeba intenzivnější podpory motorických dovedností u dětí této věkové kategorie. Z toho důvodu jsou vytvořeny pedagogické projekty, které se realizují ve školních institucích. Projekty jsou jedinečné v tom, že využívají běžných pomůcek netradičním způsobem. Evaluace projektu byla realizována metodou dotazníku u dětí zapojených do projektů. Evaluační výsledky slouží jako zpětná vazba autorce projektu i pedagogům.

Klíčová slova: grafomotorika, jemná motorika, motorika, pedagogické projekty, psychomotorika.

Abstract

This thesis concerns the development of fine motor skills and graphomotor (handwriting) skills in children of preschool and early school age. Its theoretical part tackles the fundamental terms used in this thesis, introducing and explaining terms such as motor skills, psychomotor skills, fine motor skills and handwriting skills. The thesis is focused on a survey of the level of fine motor skills in children aged from five to seven based on a screening motor test designed to reveal minor deviations from normal motor development patterns. The result of the research proves a more intense development of motor skills in the children of this age category is required. This is why pedagogical projects implemented in the school programmes are developed. These projects are unique in terms of using ordinary teaching aids in an unconventional way. The research has been evaluated by a questionnaire which provides valuable feedback to teachers as well as the author of the project.

Key words: fine motor skills, graphomotor (handwriting) skills, motor skills, psychomotor skills

Annotation

Die Arbeit beschäftigt sich mit der Entwicklung der feinen Motorik und der Graphomotorik bei Kindern im Vor- und Fröhschulalter. Der theoretische Teil ist die Begrenzung der Schlüsselbegriffe, von denen die Diplomarbeit ausgeht. Es kommt zur Begrenzung der Auffassung der Motorik, der Psychomotorik, der feinen Motorik, der Graphomotorik und der pädagogischen Projekte. Das Ziel der Diplomarbeit ist das Niveau der feinen Motorik einschliesslich der Graphomotorik bei Kindern im Alter 5–7 Jahre auszuwerten. Die Forschung konzentriert sich auf die Feststellung des Niveaus der motorischen Fähigkeiten der Kinder mit Hilfe eines Screeningtests, der zur Entdeckung der winzigen Abweichungen in der motorischen Entwicklung dient. Aus den Ergebnissen der Forschung ergibt sich die Notwendigkeit einer intensiveren Unterstützung der motorischen Fertigkeiten bei Kindern dieser Alterskategorie. Aus diesem Grund werden pädagogische Projekte geschaffen, die in Schulinstitutionen realisiert werden. Die Projekte sind darin einzigartig, dass bei ihnen übliche Hilfsmittel auf eine untraditionelle Weise ausgenutzt werden. Die Evaluation der Projekte wurde in Form eines Fragebogens bei den in die Projekte einbezogenen Kindern realisiert. Die Evaluationsergebnisse dienen als eine Rückkoppelung der Autorin des Projekts und auch den Pädagogen.

Schlüsselwörter: Graphomotorik, feine Motorik, Motorik, pädagogische Projekte, Psychomotorik.

Obsah

Seznam obrázků, tabulek a grafů	10
Úvod.....	12
1 Teoretická část.....	14
1.1 Motorika.....	14
1.1.1 Motorický vývoj.....	15
1.1.2 Rozdíly v motorickém vývoji mezi chlapci a dívkami	16
1.1.3 Stádia pohybového vývoje	16
1.2 Psychomotorika	18
1.2.1 Oblasti psychomotoriky	18
1.2.2 Psychomotorické hry.....	19
1.2.3 Příklady psychomotorických her.....	20
1.3 Jemná motorika.....	23
1.3.1 Rozvoj jemné motoriky.....	23
1.3.2 Cvičení a metodické postupy k rozvoji jemné motoriky	24
1.3.3 Nácvik správného úchopu	25
1.3.4 Důležité pokyny pro psaní	27
1.4 Grafomotorika.....	28
1.4.1 Grafomotorický rozvoj dítěte	30
1.4.2 Grafomotorika z pedagogického a psychologického hlediska.....	32
1.4.3 Dítě s poruchou grafomotoriky a psaní.....	33
1.4.4 Rodina, mateřská škola a grafomotorika.....	35
1.5 Pedagogické projekty.....	38
1.5.1 Pedagogické projekty zaměřené na rozvoj grafomotoriky.....	40

2	Praktická část.....	41
2.1	Návrh a realizace projektů	45
2.1.1	Kolíčky.....	46
2.1.2	Stolovací náčiní	54
2.1.3	Pěnové houbičky	63
2.2	Popis a interpretace dosažených výsledků z navržených projektů	70
2.2.1	Realizace projektu – Kolíčky	70
2.2.2	Realizace projektu – Houbičky	74
2.2.3	Realizace projektu – Stolovací náčiní	76
2.3	Interpretace výsledků dotazníku (viz příloha č. 4)	77
	Závěr	81
	Seznam použité literatury a jiných zdrojů	83

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázky

Obrázek 1 Správný úchop psacího náčiní, Lužany 7. 4. 2014.....	26
--	----

Tabulky

Tabulka 1 Grafomotorický vývoj	31
Tabulka 2 Popis výběrového vzorku	42

Grafy

Graf č. 1 – Dosažení výsledků v úrovni JM a GM	43
Graf č. 2 – Porovnání výsledků respondentů z MŠ či ZŠ na vesnici nebo ve městě.....	44
Graf č. 3 – Úroveň JM a GM v závislosti na pohlaví	44
Graf č. 4 – Líbil se vám příběh pana Slunečníka?	78
Graf č. 5 – Byly na vás úkoly těžké?	78
Graf č. 6 – Chtěli byste, aby bylo hraní s kolíčky delší?	79
Graf č. 7 – Chtěli byste mít podobné činnosti častěji?	79
Graf č. 8 – Zhodnocení nejtěžšího úkolu	80

Seznam použitých zkratek

CNS – Centrální nervová soustava

GM – Grafomotorika

JM – Jemná motorika

MŠ – Mateřská škola

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

ZŠ – Základní škola

Úvod

Budoucnost není ve hvězdách, ale v našich rukou.

Tato práce je určena především pedagogům, rodičům, studentům, zkrátka těm, kteří pracují s dětmi a snaží se jim dát křídla, aby doletěly dál. V dětství se nejvíce formuje osobnost jedince – to jaký bude, jaké budou jeho zájmy, kam bude směřovat. Zkrátka, co předáme dětem v jejich raném věku, to je provází po celou dobu jejich života. Většina lidí se domnívá, že profese pedagoga není tak zásadní a může ji vykonávat každý. Možná mají zčásti pravdu. Učit děti by jistě zvládla spousta z nás. Zásadní ale je, jakým způsobem budeme tuto činnost vykonávat. Každý zvládne zadat cvičení z učebnice, psát na tabuli, známkovat žáky. Kdo ale zvládne vést žáky tak, aby u nich projevil zájem o učivo, všestranně je rozvíjel, nabudil je k činnostem? To je otázka, kterou si už někteří neuvědomují. Úloha pedagoga je velmi podstatná a ne každý se na tuto roli hodí. Právě učitel má jít dětem příkladem, nabízet jim různorodé činnosti, být jakýmsi hercem, tvořivým a nápaditým člověkem. Požadavků na pedagogy je mnoho a jak je zmíněno v úvodním citátu, budoucnost mají ve svých rukou. Právě oni mají zásadní vliv na generaci, kterou vychovávají a někam směřují. Proto je velmi důležité, jak tuto profesi vykonávají. Buďme to právě my (pedagogové), kdo posune děti kupředu a nasměruje je na správnou cestu. Co kdyby jedním z našich prvních kroků byl rozvoj motorických schopností dětí?

V dnešním moderním světě mají děti méně pohybu. Více času tráví sezením u počítače nebo televize. Jejich pohybový aparát je ochablý a motorický vývoj se tak dostává na nižší úroveň. To má dopad i na jemnou motoriku a od ní se odvíjející grafomotoriku. Každý učitel by se měl snažit motoriku u žáků rozvíjet v co největší míře, zejména z důvodu její návaznosti na dovednost čtení a psaní. Celková podpora motoriky je základem pro dobrý start nejen do školy, ale i do života.

Práce se zaměřuje právě na rozvoj jemné motoriky (dále jen JM) včetně grafomotoriky (dále jen GM) a cílem je zjištění úrovně, na které se vybraná skupina dětí v těchto oblastech nachází. Pro objasnění této problematiky nalezneme v teoretické části formulované jednotlivé výrazy, které se vyskytují v celé práci. Dílčí cíle zjišťují rozdílnost v oblasti JM a GM dle stanovených proměnných jako pohlaví, lokace školy a samotný typ motoriky. K vyhodnocení cílů posloužil screeningový motorický test, z jehož výsledků vycházíme. Tento test byl proveden v rámci výzkumu – Testování

motorických schopností dětí, kterého se autorka této práce účastnila jako spoluřešitelka. Součástí práce je též návrh projektů sloužících k rozvoji JM a GM. Projekty byly realizovány v různých školních institucích, z důvodu ověření jejich platnosti a případného doplnění či oprav nedostatků. Tato forma výuky má být inspiračním zdrojem pro pedagogy, kteří mohou hravou formou naučit děti novým dovednostem. Děti si tak vyzkouší manipulaci s různými předměty, které běžně využívají (pěnové houbičky, kolíčky, plastové přístroje). Zároveň jim tyto pomůcky poslouží k nácviku psaní. Dotazník, který nalezneme v závěru práce, poskytuje zpětnou vazbu nejen učitelům, ale i pedagogům.

Chceme tak učitele nabádat k tomu, aby se nebáli nových přístupů. Jistě to přinese nejen dobré ohlasy, ale i výsledky.

1 Teoretická část

V teoretické části se zaměříme na základní pojmy, jejichž znalost je pro tuto diplomovou práci stěžejní. Dochází k vymezení pojetí motoriky a s ní dále souvisejících pojmů, kterých si můžeme povšimnout v dílčích cílech celé práce. Mezi tyto pojmy spadá motorika, psychomotorika, jemná motorika, grafomotorika a v neposlední řadě projekty. Dále se budeme zabývat vlivem, který má rodina a škola v tomto směru. Tato část práce je důležitá především proto, abychom si uvědomili, jak významný je pohyb pro celou osobnost člověka. Následně tak jistě uvítáme praktickou část, která nám přináší možnost, jak nápaditým způsobem rozvíjet u dětí JM a GM formou pedagogických projektů.

1.1 Motorika

Když se zamyslíme, co je nejdůležitější pro seznámení se s okolním světem, jistě se mnou budete souhlasit, když řeknu, že pohyb. O pohyb se snažíme již od samého narození a provází nás většinou až do stáří. Motorika je právě jakýmsi souhrnem lidských pohybových aktivit, které člověku spolu s dispozičními a psychickými činiteli umožňují pomocí kosterního svalstva vykonávat různé pohybové úkony a činnosti. (Szabová 1999, s. 11)

Dítě nejprve zkoumá věci a osoby pomocí smyslů, což mu umožňuje je širěji pochopit, následně pak na ně reaguje pohybem. V dětství je zřetelné vidět provázanost motorického vývoje s vývojem emocionálních, duševních a sociálních schopností. Ovládá-li dítě dobře své tělo a funkce, je pak méně závislé na pomoci druhých (Hermová 1994, s. 15). Nyní se konkrétněji zaměříme na již zmiňovanou provázanost s ostatními schopnostmi.

Motorika, emoce a sociální chování

Tuto spojitost mezi oběma procesy můžeme pozorovat na každém z nás. Všechny pohyby, ať už úsměv jako výraz sympatie, mávnutí rukou jako projev nezájmu, zdvižená brada jako signál útočnosti, hra s předměty jako projev nervozity, to vše vyjadřují duševní pochody v naší mysli. Některé projevy jsou viditelné, jiné zase méně. Ty méně viditelné se mohou projevit zrychleným tlukotem srdce, bolestí břicha a dalšími nepříjemnými stavy z nitra organismu. (Szabová 1999, s. 12)

City tedy ovlivňují motorické procesy, ale může tomu být i naopak, tedy, že motorické procesy ovlivňují city. Například děti, kterým rodiče zakazují činnosti související s pohybem (např. šplhání, běhání), pak těžko dávají najevo radost ze svých motorických akcí. Tyto děti pak mívají pocit strachu, nechuti, brání se veškerým pohybovým aktivitám. Představme si dospělého člověka. Zatímco ten komunikuje s ostatními převážně hovorem, u dětí vypadá navázání kontaktu trochu jinak. Stačí jim k tomu motorické aktivity, jako je plácání po rameni, dotýkání se, hlazení (Hermová 1994, s. 7, 8). Zde si můžeme ukázat na spontánním jednání dětí, že se opravdu chovají k druhým tak, jak to cítí.

Motorika a kognitivní procesy

Úzké spojení je opět i mezi těmito schopnostmi. Kognitivními procesy rozumíme vnímání, představivost, myšlení a poznávání. Příklad si můžeme uvést opět na dětech, kdy se snaží naučit na tříkolce. Postupem času jim už tato pojízdná věc nebude stačit a budou se více zajímat o složitější dopravní prostředek. Jelikož byly zvyklé, že se odrážely nohama, nechápou, proč tam náhle mají přebytečné šlapky. Díky zvědavosti na to dříve či později přijdou a budou mít z „objevu“ radost. Navazují tak na slova paní Hermové (1994, s. 8), budeme-li děti pozorovat při činnostech, uvidíme zřetelně poznávací procesy, které jsou zahájeny určitými pohybovými zkušenostmi.

1.1.1 Motorický vývoj

Motorický vývoj dítěte závisí také na fyziologických procesech zrání. Skákání panáka, hod míčem, dribling, tyto činnosti není možné plně vykonávat bez odpovídající zralosti svalových a nervových funkcí. Všechny tyto dovednosti můžeme však rozvíjet za předpokladu mnohostranné podpory a tréninku. Tyto pokroky můžeme sledovat například ve výkonnostním sportu. Zde už předškolní děti dosahují výkonů srovnatelných s výkony dětí školních. Ve stejné věkové kategorii si tak může učitelka všimnout pozoruhodných rozdílů mezi jedinci z hlediska motorického vývoje. V potaz musíme brát rovněž i pohybové možnosti, které dětem nabízí rodina. Základem motorického vývoje je tedy struktura našeho organismu, zvláště CNS. Vývoj však může podstatně ovlivnit nejen předmětné prostředí (škola, hřiště, byt...), ale i personální prostředí – kamarádi, rodiče, učitelé... (Hermová 1994, s. 16)

1.1.2 Rozdíly v motorickém vývoji mezi chlapci a dívkami

Vývojový rozdíl mezi oběma pohlavími je znatelný už od narození nejen v motorickém vývoji. Už když pozorujeme chování chlapců a dívek, můžeme si povšimnout rozdílných reakcí. Chlapci se spíše zajímají o technické věci, jsou silní a vytrvalí. Oproti tomu děvčata většinou zajímají osoby a jejich činnosti, nejsou tolik odvážná a silově zdatná. Mohli bychom jmenovat další příklady (Hermová 1994, s. 16). Berme ovšem v potaz, že někdy mohou existovat výjimky, jak mezi chlapci, tak mezi dívkami. Proto názory na tuto problematiku mohou být rozdílné.

Ted' se ale přesuneme k vývojově vyspělejší generaci. Jestliže srovnáme dospělé muže a ženy, jsou zde biologické rozdíly zřetelné. Rozdíly jsou i v motorické oblasti, kdy se muži zaměřují například na míčové hry či soutěživý druh sportu. Ženy spíše volí gymnastiku nebo tanec. Takový rozdíl však u menších dětí není až tak znatelný. Většinou pohybové výkony chlapců jsou porovnatelné s dívčími a naopak. Až koncem předškolní docházky se začínají výkony obou pohlaví lišit (Hermová 1994, s. 17). Pro praxi si z toho můžeme tedy odnést poznatek, že v předškolním období snesou dívky a chlapci přibližně stejnou zátěž a jsou schopny podobných motorických výkonů. V pozdějším období bychom však měli volit rozdílné požadavky na obě skupiny.

1.1.3 Stádia pohybového vývoje

Většina rodičů se řídí podle publikací, kde je podrobně popsáno, v kolika letech by mělo dítě zvládat různé věci. Ovšem každé dítě je jedinečnou bytostí a žádné pevné normy pro pohybový vývoj neexistují. Časové rozpětí, kdy se předškolní dítě naučí novou motorickou dovednost, obnáší několik měsíců. Zde nastíníme pouze údaje o motorických dovednostech a jejich přibližném časovém zařazení. (Hermová 1994, s. 17)

První rok

První rok života je z hlediska pohybového vývoje velmi důležitý. Co se týče hmatu, můžeme u kojence pozorovat koordinaci mezi okem a rukou. Oči musí být fixovány na předmět, zatímco paže a ruka jdou stejným směrem. Ke konci roku by se u dítěte měl objevit počátek jistého hmatu (Hermová 1994, s. 18). Kdy začíná dítě chodit? Výchozí pozice kojence je nejprve na břiše, kdy jedinec zvedá mírně hlavičku. Zhruba kolem 3. měsíce je poloha na zádech stabilní, tedy těžiště je mezi lopatkami. Hlava je vzpřímená a vydrží být dlouho zdvižená. Na 5. měsíci se snaží přitahovat

do sedu. Převrací se ze zad na bok a postupně i na břicho. Zhruba kolem 8. měsíce se přetočí na břicho a postupně se snaží plazit. Poté přechází celkem rychle na lezení po čtyřech. Další měsíc se již dítě samo posadí. K samotnému sezení bychom děti neměli nutit. Na desátém měsíci se dítě snaží samo postavit s pomocí nábytku. Brzy už stojí na celé plosce nohy. (Cíbochová 2004, s. 295)

Postupný vývoj pohybu je velmi důležitý. Nelze přeskočit ani jednu fázi. Často se však stává, že děti ze sedu rovnou vstávají a vynechají tak plazení a lezení. Tyto formy pohybu jsou přitom velmi důležité k posílení orgánů a pro vývoj pohybové koordinace. Poskytněte proto dětem velký prostor, kde budou moci tento pohyb rozvíjet. Malá ohrádka, či byt mohou vést dítě k brzkému vzpřímení, což není pro motorický vývoj tím nejlepším. (Hermová 1994, s. 19)

2–6 let

Základem motorického učení je touha po pohybu, která nastává právě u dětí dvou až tříletých. Takzvaný „pohybový luxus“ se u těchto dětí projevuje nadměrnými pohyby celého těla. Pozvolným zráním centrální nervové soustavy (dále jen CNS) a cvičením tyto přebytky mizí. Namísto toho se vyvíjejí stále více řízené pohyby. Dále se u těchto dětí zdokonaluje možnost shromažďovat a uchovávat pohybové zkušenosti. To znamená, že naučí-li se dítě nějaký pohyb, je schopno jej později využít i při jiné příležitosti. Například naučí-li se jezdit na tříkolce, nebude mu dělat problém jet v motokáře. Děti by před vstupem do školy měly zvládat stoupat (např. vylézt na žebřík), skákat (panáka), házet a chytat míč. Mají-li dostatek podnětů a možností k rozvoji pohybu, dosáhnou před vstupem do školy takového stavu motoriky, že se již podobá motorice dospělých. (Hermová 1994, s. 19, 20)

7 let

Děti v tomto věku si začínají postupně více uvědomovat svou individualitu. Snaží se být těmi „vzornými dětmi“, které dělají vše správně. Ve chvílích, kdy se jim nedaří, dávají často najevo svůj vztek. Sedmileté děti mají zároveň i pozitivní povahové stránky. Rády spolupracují, dokáží se podělit, jsou vyspělejší i po rozumové stránce. Dále dokáží naslouchat pokynům učitele a tyto pokyny pak plnit. Snaží se vše dělat dokonale, aby právě ony byly těmi nejlepšími. To, že se dětem v tomto věku mění nálada, není nic ojedinělého, jelikož jsou pod vlivem tak složitého citění, že své chování emočně neustojí. Rodiče i učitelé by tyto reakce měli brát s nadhledem a pochopením.

Nálady, které dítě přepadají, jsou spíše odrazem obrovského úsilí, které děti vynakládají. Z hlediska motorického vývoje se jejich motorika (jemná i hrubá) zlepšuje. Udrží rovnováhu na jedné noze, při běhu do schodů střídají nohy, hází a chytají malé míčky. Novou motorickou dovednost se snaží cvičit až do samého osvojení. Při stolování se snaží držet jídelní příbor správně. Písmena a číslice píše jistěji, úchop tužky je již také jistější. (Eileen Allen, Marotz 2002, s. 137, 138)

1.2 Psychomotorika

V této kapitole se seznámíme s pojmem psychomotorika, s jejími oblastmi, projevy a uplatněním. Dále si uvedeme některé psychomotorické hry, které můžeme využít při práci s dětmi.

Vymezení pojmu

Dle autorek Bláhové, Klentové, Zichové (2007, s. 23) se nejedná pouze o fyzický pohyb jako takový, ale o pohyb, který napomáhá rozvoji psychických funkcí. Magdaléna Szabová (1999, s. 11) hovoří o psychomotorice jako o úzkém spojení psychiky (duševních procesů) a motoriky (tělesných procesů, pohybu). Psychomotorické cvičení můžeme realizovat s jedinci různých věkových kategorií. Rovněž je ale velmi účinné zejména u jedinců zdravotně oslabených a méně pohyblivých. Psychomotorika tedy není nic nového. Jak praví známé moudro „ve zdravém těle, zdravý duch,“ pěstování sportu udržuje člověka vitálním a zdravým, odstraňuje agresivitu a špatnou náladu. Termín psychomotorika je užíván již od dvacátých let minulého století ve Francii pro léčebnou tělesnou výchovu mentálně postižených. Cílem této výchovy byl prožitek z pohybu, na jehož základě se zlepšovaly některé psychické funkce pacientů. Jak již bylo zmíněno, zpočátku se psychomotorické cvičení a hry uplatňovaly u handicapovaných jedinců, dnes tyto aktivity slouží rovněž jako prevence u zdravých. Zařazuje-li škola psychomotorické hry v rámci prevence, můžeme tuto situaci spatřovat jako velmi pozitivní, jelikož ve školství je na tuto složku kladen minimální důraz. Spíše se někteří učitelé zaměřují na rozumové schopnosti než na ty pohybové. To ovšem může vést k nedostatečnému motorickému vývoji. (Szabová 1999, s. 11)

1.2.1 Oblasti psychomotoriky

Dle Szabové (1999, s. 13) rozdělujeme oblasti motoriky na neuromotoriku, senzomotoriku, psychomotoriku a sociomotoriku. Do **neuromotoriky** zahrnujeme

jemnou motoriku (pohyby prstů, tváří, mluvidel), *hrubou motoriku* (pohyby nohou a celého těla), *koordinaci pohybů* (souhra svalů a svalových skupin), *tělesné schéma* (vnímání vlastního těla a jeho vlastností), *rovnováhu a orientaci v prostoru* (aktivita zaměřená na určení polohy a směru při vnímání vlastností prostoru). Další oblastí je **senzomotorika**, která představuje motorickou akci a reakci jednotlivce na podněty zachycené a vnímané receptory (*zrakem, sluchem, hmatem, čichem, chutí*) a dalšími přijímači. U **psychomotoriky** se jedná o odpověď jedince na podněty z oblasti psychických procesů (*vnímání, myšlení, paměť, pozornost, představivost*) nebo psychických stavů (*nálada, celkové naladění člověka*). Poslední oblastí je **sociomotorika**. Méně známý pojem zahrnující pohyb, chování, akce a reakce člověka v rodinném prostředí, mezi vrstevníky, ve škole, práci. Dále také schopnost pohybovat se v různých skupinách – nadřizení, podřízení, lidé různého postavení, děti, mládež, dospívající, starší lidé. Důležitá je rovněž i zpětná vazba, která všestranně rozvíjí člověka. Sociomotorika je tedy předpokladem sociální komunikace.

1.2.2 Psychomotorické hry

Hry, o nichž můžeme říci, že jsou psychomotorické, musí mít výchovný cíl, který je zprostředkovan přes vnímání, pohyb a přes motoriku v celku. Psychomotorické hry jsou praktikovány ve školkách již dlouho. Vzpomeňte si například na známou hru „Čáp ztratil čepičku“ nebo „Chodí pešek okolo“. Důležité je dosáhnout pomocí těchto her pedagogických cílů (podpora pohybového, citového, poznávacího a sociálně osobnostního vývoje).

Sabine Hermová je učitelka mateřské školy, která společně s kolegyněmi zařazovala do programu mateřských škol psychomotorické hry. Zjistila, že psychomotorické hry působí pozitivně na vývoj řeči dětí v mateřských školkách, neboť řeč a pohyb spolu těsně souvisejí. Psychomotorické hry mohou rovněž pomáhat při rozeznávání vývojových opoždění nebo poruch. Jsou-li tyto hry zařazovány častěji, mohou být učitelkám nápadné pohyby nebo způsoby chování jednotlivých dětí. Paní učitelky tak kolikrát mohou odkrýt možné vývojové poruchy. Další kladnou vlastností těchto her je pedagogicko-terapeutické opatření. To znamená, že zvolíme-li určitý typ her, můžeme se u jednotlivců zaměřit na sledování nějakého problému. Děti, u nichž zjistíme nějaký problém, nebudou podstupovat speciální terapii, budeme se spíše snažit odstranit těžkosti během hraní. Při těchto hrách nepožadujeme na dětech sportovní výkony jako při tělesné výchově. Jde nám spíše o jednoduché pohyby spojené s pocitem radosti. Tyto

hry mají pedagogický smysl jen tehdy, když je zařazujeme pravidelněji. Doba trvání závisí většinou na věku dětí, motivaci a jejich udržení pozornosti. (Hermová 1994, s 12, 13)

1.2.3 Příklady psychomotorických her

Tělesné schéma

Procházka (Hermová 1994, s. 40)

Děti se procházejí, potkají kamaráda, s kterým se pozdraví. Skáčou z kamene na kámen, balancují na kládě, běží za kočkou, skrčí se pod stůl, protože začíná pršet, volají Marušku, aby přišla domů.

Variace

- cesta v autě
- výlet v ZOO
- v divadle

Metodicko-didaktické pokyny

Je důležité předvádět zážitky všem společně a známé. Děti nám mohou pomoci vymýšlet příběhy, jelikož to pak vede k většímu prožitku ze hry.

Rovnováha

Vlaštovky a vrabci (Szabová 1999, s. 132)

Je zvolen jeden hráč jako vlaštovka, ostatní jsou vrabci. Vlaštovák honí vrabce. Kdo se chce před chycením zachránit, musí udělat „vlaštovičku“ – stoj na jedné noze, předklon, druhá noha vodorovně, ruce upažené. Kdo nestihne zaujmout tuto pozici, stává se vlaštovkou a odchází do vymezeného prostoru, kde z připraveného materiálu staví hnízdo.

Variace

- Čápi a rackové – záchrana: stoj na jedné noze, druhá noha zvednutá a pokrčená v koleně, ruce předpažit.
- Datlové a kukačky – záchrana: stoj na jedné noze, d'obání prstem jedné ruky do druhé.

- Sovy a straky – záchrana: dřep a zavřené oči.

Metodicko-didaktické pokyny

Výhoda této honičky je v tom, že ze hry nikdo nevypadává, i chycení jsou zaměstnáni – staví hnízdo. Nikdo teak nemá pocit neúspěchu ve hře.

Prostorová orientace

Slalom s hadrovým míčkem (Hermová 1994, s. 59)

Každé dítě dostane hadrový míček a klacík. Klacíkem vede míč po místnosti

Variace

Postaví se překážky, které se pak musejí objíždět.

Metodicko-didaktické pokyny

Míček se pohybuje pouze pomocí klacíku, nesmí se na něj tedy sahat. Podle možnosti v prostoru chodí děti vedle sebe nebo za sebou. Volíme i dostatečné rozestupy.

Taktilní vnímání

Princeznička na bále (Szabová 1999, s. 47)

Účastníky rozdělíme na dvě skupiny. Zvolíme, která skupina bude Honzova a která princezniččina. Skupina Princezny sbírá korálky, navléká je na nit, dělá z nich náhrdelník. Honzova skupina sbírá brambory, které dále navléká na provázek a dělá tak bramborový náhrdelník. Realizujeme-li hru s malými dětmi, brambory provrtáme, aby se děti nepopíchaly, starší si je propichují samy pomocí velké jehly. Na závěr si všichni vyzkouší náhrdelník nebo zvolí svoji Princeznu či Honzu. Hru můžeme završit společným loupáním vařených brambor a následné konzumace.

Variace

Hru můžeme realizovat jako divadelní představení.

Metodicko-didaktické pokyny

Dělbou úkolů ve skupině ponecháme na účastnících hry. Rozvíjí se tak rozhodování, vztahy a schopnost kooperace.

Optické vnímání

Chybí ruka (Hermová 1994, s. 72)

Z papíru vystříhneme postavu. Té ohrne paní učitelka dozadu určitou tělesnou partii – ruku, ucho atd. „Co chybí“

Variace

Co jsme postavě namalovali či přidělali?

Metodicko-didaktické pokyny

Samotnou aktivitu předchází hry k uvědomění si vlastního těla. Děti by tedy měly mít dostatečně upevněnou představu o vlastním těle.

Akustické vnímání

Šustěná (vlastní námět)

Budeme mít připravené různé předměty, které vydávají nějaký zvuk. Vybereme jednoho dobrovolníka (později se vystřídá víc dětí), kterému dáme zvučnou věc. Ostatní mají položený obličej na složených rukách na stole (aby neviděli) a poslouchají vycházející zvuk. Jedinec, který manipuloval s předmětem, je schovaný za plachetkou (např. deka), kvůli tomu, aby někoho nelákalo podvádět. Poté si vybere někoho z hádajících a ten určí, o jaký předmět se jednalo např.: zvoneček, pokličky, píšťala, sáček.

Variace

Záleží na naší nápaditosti, jaké předměty zvolíme.

Metodicko-didaktické pokyny

Dítě, které uhádne předmět, jež vydával zvuk, vystřídá jedince za plachetkou. Bude-li někdo hádat chybně, mají šanci další.

Vyjmenovali jsme tedy šest oblastí, kterými rozvíjíme u dětí psychomotoriku a uvedli ke každé oblasti jednu z her. Aktivita byla vybrána ze dvou publikací od autorek Sabiny Hermové (1994) a Magdalény Szábové (1999). Každá tato autorka pojala využití her trochu jiným způsobem. Hermová volila přehlednější, stručnější a uspořádanější způsob podání. Oproti tomu Szábová se snažila o důkladnější zpracování, kdy každou hru

vložila na samostatnou stránku, doplnila navíc věkovou kategorii a motivaci. Szabová myslela také na to, aby všichni účastníci byli po celou dobu zaměstnání, což jistě uvítá spousta pedagogů. Já osobně bych čerpala hry z obou publikací, jelikož oceňuji originální nápady autorek a mohu je vřele doporučit.

1.3 Jemná motorika

Jemná motorika představuje schopnost manipulovat s drobnými předměty. Jedná se tedy o zručnost vycházející z prstů a ruky. Zvládnutí hrubé motoriky a koordinace se smyslovými orgány je zásadním předpokladem pro úspěšný rozvoj jemné motoriky. (Doležalová 2010, s. 37)

Pohyby prstů, mimika, pohyby mluvidel a jazyka (oromotorika), to vše jsou „jemné pohyby“, které řadíme pod oblast jemné motoriky, a které bychom měli u dětí podněcovat. Stimulací této oblasti začínáme již od samého dětství. V předškolním a mladším školním věku stimulujeme podle daných vývojových norem a věkových zvláštností jedince. K rozvoji jemné motoriky nám poslouží v tomto období především hra. Snažíme se tedy děti zaujmout zajímavou formou, ať už v podobě pohádek, básniček či říkanek. Důležité je, abychom u nich vzbudili zájem a ony tak činnosti vykonávaly s radostí. (Szabová 1999, s. 39)

Vnímání vlastního těla je též pro rozvoj této oblasti velmi důležitý. Co je dále dle Doležalové (2010, s. 37) zásadní, si shrneme v následujícím odstavci: *„Dítě by mělo být schopné uvědomit si polohu těla, tělesné pocity, vycházející ze svalů a kloubů, dále by mělo zvládnout rovnováhu, ovládat napětí svalů, koordinovat ruku se smyslovým vnímáním – zejména pak koordinace ruky a oka. Pro budoucí psaní je rovněž důležité výběrové vnímání a fonemický sluch. Významná je též správná výslovnost a bohatost jazyka. Pro psaní je důležitá souhra mezi všemi uvedenými psychickými a fyzickými funkcemi.“*

1.3.1 Rozvoj jemné motoriky

S rozvojem jemné motoriky začínáme již v předškolním období. Její rozvoj je důležitý především kvůli nácviku psaní. Cílem jsou uvolněné a lehké pohyby vycházející nejen z jemných pohybů prstů, zápěstí, ale i paže (Santlerová, Sýkorová 1994, s. 10). Jak u dětí rozvíjet jemnou motoriku? K jejímu rozvoji docházíme postupně. Nejprve manipulujeme s většími předměty velkými pohyby, postupně zmenšujeme

nejen pohyby, ale také předměty. Vhodnou přípravou na psaní je dále provádění drobných prací, kde se nejvíce zapojují prsty ruky: navlékání korálků na nit, rozepínání knoflíků, zavazování tkaniček, vypichování či vystřihování papíru, muchlání, vytrhávání, malování, práce s drobnými předměty, hry se stavebnicemi, modelování, puzzle. Činností zaměřených na rozvoj jemné motoriky se naskýtá velké množství.

1.3.2 Cvičení a metodické postupy k rozvoji jemné motoriky

Jelikož je potřeba připravit ruku na správné držení psacího náčiní a také na náročnou senzomotorickou činnost (kreslení a psaní), musíme s dětmi procvičovat prsty, dlaně a špetku. Důležitý je fyzický rozvoj, ale také vyzrálá CNS. U většiny dětí můžeme pozorovat soustředěnost při kresebném výkonu, což u některých vede k napětí celého těla. Aby k této strnulosti nedocházelo, je dobré před samotným psáním uvolnit svaly a klouby celého těla. Pro uvolnění je vhodná chůze, která vychází z rytmu nějaké písničky nebo říkanky. Klouby a svaly uvolníme většinou krouživými pohyby paží a rukou nebo také vytřepáváním. Nezapomínáme postupovat nejprve od ramenních kloubů přes uvolnění loktů až postupně k zápěstí. Zda jsou děti připraveny na trénování špetky, dlaní a prstů poznáme podle toho, jak se jim daří práce s grafomotorickými listy. Cvičení dlaní a prstů je důležité kvůli zručnosti při vědomém ovládnutí. V neposlední řadě cvičíme špetku, v níž spočívá výchozí postavení pro správný úchop psacího náčiní. Všechna cvičení musí mít motivaci a být dětem podávána hravou formou. (Doležalová 2010, s. 38)

Cvičení dlaní

Cvičit dlaně můžeme s různými pomůckami, ale i bez nich. Zde budou uvedeny některé příklady, jak je můžeme cvičit. Vhodným materiálem pro toto cvičení jsou například různé druhy modelovacích hmot, ať už modelína, hlína, těsto. Tento materiál můžeme koulet, válet, zkrátka je zde prostor pro kreativní tvoření dětí. Další možnost procvičení je malovat celou dlaní nebo ji obtiskovat, nejen na papír, ale i do poddajné hmoty - písek, hlína, mouka. Nabírání sypkého materiálu do dlaní, nabírání vody, solení, cukrování. Dále cvičení s drobným náčiním – míček, drátěnky, houbičky. Šroubování, kutálení, házení a chytání míče, dribling, poznávání předmětu podle hmatu, rozlišování předmětů podle jejich povrchu, mačkání, mávání, tření dlaní o sebe, tleskání, plácání, hry na tělo (Doležalová 2010, s. 38, 39). Mohli bychom jmenovat ještě další úkoly, kterými děti procvičují dlaně a zároveň jsou pro ně zábavné.

Cvičení prstů

Prsty používáme každý den, proto jejich procvičení neuškodí. Opět zde zmíníme modelování. Jak jsme si mohli povšimnout, modelovací hmota přispívá všestranným způsobem k vývoji jemné motoriky. Dále pak promíchávání různého materiálu a drobení (těsta, hlíny), manipulace s drobnými předměty (mozaiky, navlékání korálků), manipulace s kuličkou (viz praktická část projekt – Kuličky), stříhání nůžkami, hra s prstovými loutkami, zavazování uzlů, vyznačování stop do sypkého materiálu, zapínání knoflíků na oblečení, sázení sazenic, fazolí a hrachu, skládání papíru. Jistě bychom přišli i na další cvičení. (Doležalová 2010, s. 39. 40)

Cvičení špetky

Na trénování špetky se může občas zapomínat, což by se před samotným nácvikem psaní stávat nemělo. Proto zde vyjmenujeme některé cviky, které je dobré zařazovat před správným držením grafického náčiní. Využijeme k tomu nápady Jany Doležalové (2010, s. 41), která je ve své publikaci uvedla. Jedná se tedy o solení, cukrování, sypaní těsta mákem. Dále pak trhání těsta nebo modelíny, setí semínek, sypaní drůbeží, sypaní barevného písku, kterým můžeme vytvořit obrázky, uchopování stuhy, držení šátku do špetky, protahování provázku otvorem, sbírání drobných předmětů, navlékání korálků, pohybování figurek při hře Člověče nezlob se, tupování, šroubování uzávěru lahve, hlazení nosu, uchopení a táhnutí tenkého provázku. Myslím, že činnosti od zmiňované autorky jsou velmi nápadité a jistě i přínosné pro pedagogy. Vymyslíte i vy nějaké další?

1.3.3 Nácvik správného úchopu

Když se podíváte na některé osoby, spousta z nich drží psací náčiní nesprávným způsobem. Příčina je taková, že se u těchto lidí nepodchytil správný nácvik držení psacího náčiní nebo nebyla zahájena jeho náprava. Nesprávným držením máme dle Doležalové (2010, s. 44) na mysli křečovitě držení tužky, což způsobuje nesprávnou polohu tužky vůči ploše a pisatel se pak může rychleji unavit. Další způsoby nesprávného držení uvádí M. Zapletal (Zapletal in Doležalová 2010, s. 44): „*Úchop pěstičkový, smyčcový, hrstičkový, různé varianty špatného špetkového úchopu (špetkový s vyšším palcem, s palcem, který přesahuje přes ukazováček), protažená hrstička, úchop vařečkový a americký.*“ Jana Doležalová (2010 s. 41) uvádí, že špetkové držení psacího

náčiní je tím jediným správným. Tužku nebo pero by měly držet tři prsty pravé, v případě leváků levé, ruky: palec, prostředníček, ukazováček.

Nyní se zaměříme na pozici jednotlivých prstů. Co se týče **palce**, ten by měl být skrčený a zlehka přidržovat tužku zleva. Od hrotu tužky je výš než ukazováček. Oproti němu **prostředníček**, přidržuje tužku zprava, opět na boční straně, posledním článkem prstu. Lehce ohnutý, nikoliv prohnutý **ukazováček**, je umístěn zhruba 2–3 cm od konce hrotu tužky a přidržuje ji tak shora. Toto postavení prstů je velmi zásadní při vedení grafického náčiní. Směr linie shora dolů vede ukazováček, zásluhu na posouvání zleva doprava má palec a jako poslední prostředníček, ten pohybuje náčiním všemi směry. (Doležalová 2010, s. 41)

Obrázek 1 Správný úchop psacího náčiní, Lužany 7. 4. 2014

Jak postupovat, chceme-li tento správný úchop naučit děti? Před samotným nácvikem je důležité, aby děti znaly názvy všech prstů. Proto se zaměříme na jejich procvičování. Zároveň se snažíme o nácvik špetky (viz Úkoly na cvičení špetky). Vhodné je zařazení motivační říkanky, kterou použijeme z publikace Jany Doležalové (2010, s. 42): „*Do ruky uchopím tužku, jako když držím za stopku hrušku.*“ Motivační komentář, který uvádí opět autorka, je velmi důležitý: Letadélko – pozice palce a ukazováčku vypadá tak, že jsou od sebe široce rozevřené, zbývající prsty necháme ohnuté. Do „dolíčku“, což je místo mezi palcem a ukazováčkem, položíme psací náčiní. Zároveň ho ale také opřeme o ohnutý prostředníček. Vznikne tak letadélko. Dále přiložíme na tužku palec ze stran a ukazováček shora. Teď už můžeme začít kreslit.

Jak zkontrolovat u všech dětí, zda drží tužku správně? Po motivačním komentáři (viz předchozí odstavec), děti zvednou ukazováček, je-li držení správné, tužka

nevypadne, je-li špatné, vypadne (Doležalová 2010, s. 42). Při samotném psaní, by měl horní konec tužky směřovat k pravému rameni (u praváků), u leváků k levému. Z důvodu lehkého posouvání by měla být ruka opřena na dvou článcích malíku. O přidržení a posouvání papíru se stará druhá ruka. (Santlerová, Sýkorová 1994, s. 10)

V prvním ročníku je důležité, aby byl papír nakloněn horním okrajem vlevo. Formát volíme většinou větší (A3, A4) (Santlerová, Sýkorová 1994, s. 10). Při počátečním nácviku psaní je vhodné, aby činnosti neprobíhaly pouze u stolečku vsedě. Především grafomotorické cviky můžeme s dětmi provádět mimo lavice na velkých formátech. (Doležalová 2010, s. 46)

Výběr vhodného psacího náčiní je též důležitým faktorem. Aby děti tolik netlačily na psací pomůcku, musíme jim dát takovou, která zanechává výraznou stopu (měkká tužka – tvrdost 1, 2, tenký fix, voskové či křídové pastelky). Ruka se rychleji unaví, musí-li děti na tužku vyvíjet velký tlak. Přítlak navíc může deformovat tvary. Zároveň ani tenká tužka není vhodným pomocníkem při psaní. Takové náčiní se hůře ovládá a děti jsou pak rychleji unavené. K nácviku psaní je vhodný tzv. „trojhranný program“, jedná se o psací náčiní trojúhelníkového průřezu nebo nástavec z umělé hmoty s trojúhelníkovým průřezem, který se dá navléci na tužku. Tyto tři plochy nutí žáka nenásilnou formou dávat prsty na tužce do správné polohy. (Doležalová 2010, s. 42)

1.3.4 Důležité pokyny pro psaní

Mezi správné zásady při psaní patří dobré **ovládání psacích pohybů a nástrojů** (viz kapitola 1.3.3 – Nácvik správného úchopu), **správné sezení a držení těla**. Při nedodržování hygienických zásad během psaní může dojít jednak k horšení zraku, ale také k vytvoření ortopedických vad. Proto je dobré se na tuto problematiku zaměřit již v MŠ, abychom tak mohli předejít vytváření zlovyků, které se později mohou hůře odstraňovat. Tyto zlovyky mohou následně zapříčinit neúspěch a zároveň tak odpor k psaní i ostatním předmětům. (Santlerová, Sýkorová 1994, s. 8, 9)

Při nácviku psaní začínáme vždy s širokou výchozí základnou. Vyhovuje-li některým dětem malovat vleže, proč bychom jim to nedovolili? Má-li z toho dítě radost a potřebuje-li tuto výchozí polohu, dopřejme mu ji. Změna pozice je vhodná jako variace, ale též k stupňování. Střídejte tedy pozice, pracujte ve stoje, v dřepu, vleže nebo i jiných polohách. (Looserová, Piekertová, Dienerová 2001, s. 31)

Výchozí pozice „vsedě“

Musíme dbát na to, aby děti měly chodidla položená celou plochou zešíroka na podlaze, ve vzdálenosti přibližně na šířku boků. Stehna by měla být vodorovně zhruba ve výšce sedadla. Sed by měl být vzpřímený, ramena uvolněná bez křečovitého napětí. Předloktí ve výšce stolu volně položené. Dominantní ruka, tedy ruka, kterou píšeme, leží od lokte na stole. Loket a zápěstí se nesmí zvedat. Hlava by se neměla naklánět na stranu, držíme ji tedy rovně. Dobré je nastavit desku psacího stolu zešíkma. Vzdálenost očí od papíru je 25–30 cm. Ideální je, dá-li se nastavit jak stůl, tak i židle. Deska stolu by měla být ve výšce pupku. (Looserová, Piekertová, Dienerová 2001, s. 31)

Poloha vstoje

Při této poloze můžeme kreslit na desce stolu, na svislé ploše (tabule, malířský stojan, balicí papír, který je připevněn na stěně), podmínkou jsou velké formáty, aby děti mohly provádět velké pohyby a tvary. Na svislé ploše můžeme provádět uvolňovací cvičení, volnou kresbu nebo nácvik nového prvku. Tyto aktivity je vhodné volit už z toho důvodu, že navozují správnou polohu psacího náčiní, kdy se pravá ruka neopírá o zápěstí a pohybuje se ve výšce úst. (Doležalová 2010, s. 46)

Polohy v dřepu, v kleče, tureckém sedu

Jedná se o polohy též vhodné pro provádění uvolňovacích cvičení. Jejich nevýhodou však může být stlačování hrudníku, což brání správnému dýchání. Další problém může nastat, když zatěžujeme příliš předloktí. Správné sezení na zemi je pouze tehdy, sedí-li dítě vzpřímeně v tureckém sedu, levou rukou udržuje vzdálenost hlavy a trupu od psací plochy a pravou rukou pohybuje volně po papíře, aniž by zatěžovalo zápěstí. (Doležalová 2010, s. 47)

1.4 Grafomotorika

Abychom mohli s tímto pojmem dále pracovat, je důležité objasnit si jeho význam. K tomu využijeme definici paní Jany Doležalové (2010, s. 21): „*Grafomotorika je vysvětlována jako soubor senzomotorických činností, které jedinec vykonává při kreslení a psaní.*“ Jednodušeji řečeno, jedná se o pohyby ruky, zanechávající určitou grafickou stopu, kterou ovlivňuje psychika. (Doležalová 2010, s. 12)

Proč by se vlastně dítě mělo učit psát? Lze si vůbec život bez psaní představit? Odpověď nalezneme už jen například po cestě do MŠ. Kolik různých nápisů vidíme? Kolik reklamních letáků a jejich prezentací ve výlohách se nám naskýtá? Součástí dnešního života se stávají rovněž počítače. Při komunikaci s těmito virtuálními přístroji se též neobejdeme bez znalosti grafických ikon a znaků. Zkrátka textů a symbolů je kolem nás nadbytek a jak sami můžeme posoudit, bez jejich znalosti se člověk nemůže plně zapojit do života společnosti. Proto je dobré s osvojováním začít co nejdříve, jelikož psaní je náročná činnost a příprava na ni se stává dlouhodobou záležitostí. (Lipnická 2007, s. 4, 5)

Gramotnost

Chceme-li se zaměřit na grafomotoriku, je důležité objasnit si pojem **gramotnost**. Jedná se o pojem zahrnující čtyři složky a to – čtení, psaní, mluvení, naslouchání. Nynější podoba obsahu gramotnosti je taková, že má člověk textu nejen rozumět, ale i o něm přemýšlet, hodnotit jej a využívat z něho informace k řešení různých problémů. Jak jsem již zmínila, součástí gramotnosti je psaní. Tuto složitou činnost lze označovat také pojmem grafomotorika. Ta bude dále podrobněji popsána. Ještě předtím se ale zaměříme na ranou gramotnost, neboli **pregramotnost**, kterou dítě získává před formální školní výukou prostřednictvím aktivit v sociálních situacích. Odborníci se shodují v tom, že pregramotnost nezačíná až se vstupem do školy, nýbrž již v nejranějších fázích života dítěte. Je to především díky spontánním aktivitám v sociálních situacích, které vedou jedince k interakci s ostatními. (Doležalová 2010, s. 12)

Je důležité věnovat pozornost pregramotnosti? Zkusme se na to podívat z pohledu žáka, který zahájil prvním rokem povinnou školní docházku. Jistě na něho působí mnoho nových faktorů a on je ze změny prostředí velmi překvapen. Jak by takový nápor zvládl asi jedinec, u kterého byl zanedbán rozvoj pregramotnosti? Nejspíše by se mu většina věcí nedařila a vedlo by ho to k celkové demotivaci. Oproti tomu u žáka, u kterého nebyla podceněna celková příprava, můžeme spatřovat nadšení do činností. Proto školní výuka přináší pozitivní výsledky jen tehdy, může-li navázat na dobrou připravenost dětí. Nepodceňme tedy přípravu, než dítě půjde do školy, jelikož právě úroveň gramotnostních schopností určuje školní úspěšnost jedince, ale také ho provází i v dospělosti (Doležalová 2010, s. 15). Pregramotnost můžeme u dětí rozvíjet různými způsoby, ať už četbou knih, poslechem, činnostmi zaměřenými na rozvoj vizuálně

percepčních schopností, rozvojem fonologických schopností, grafomotorickými dovednostmi a dalšími aktivitami. (Zápotočná in Doležalová 2010, s. 16)

1.4.1 Grafomotorický rozvoj dítěte

Již v raném dětství je důležité, abychom podporovali vývoj dovedností souvisejících s grafomotorikou. Volit bychom měli optimální postupy vzhledem k věkovým zvláštnostem a možnostem jedince. Využijte situace, kdy se dítě snaží soustředěně vytvořit nějaké dílo a pochvalte ho za jeho snahu. Zajímejte se o to, co se nám svým dílem snaží sdělit. Jedná se totiž o významnou etapu, kterou je důležité podporovat, jelikož tak dítě motivujeme k budoucímu učení se čtení a psaní. K rozvoji grafomotoriky utváří vhodné podmínky rovněž i MŠ. Toto podnětné prostředí nabízí dětem nejen bohaté množství různorodého materiálu, ale i proškolený pedagogický personál, jehož snaha je děti všestranným způsobem rozvíjet. (Doležalová 2010, s. 13, 14)

Předpoklady pro rozvoj

Dobře rozvinuté smyslové vnímání je základním předpokladem pro rozvoj psaní, jelikož smysly jsou tím hlavním zdrojem poznání (Doležalová 2010, s. 28). Jak již zmiňoval náš český velikán Jan Ámos Komenský ve své zásadě názornosti, důležité je vnímat všemi smysly, jelikož vědomosti a dovednosti se tak stávají trvalejšími. To platí i v případě nácviku grafomotoriky. Dále Doležalová (2010, s. 28) uvádí, že smyslové poznávání je trvalejší, když si vše děti mohou prohlédnout, poslechnout, osahat, očichat či ochutnat.

Vývoj grafomotoriky

Co se týče úplných začátků grafomotoriky, ty bývají většinou projevem radosti z pohybu ruky po ploše a zanechaných stop na ní. Není výjimkou ani pokreslený nábytek, stěny či různé materiály, které dítě zviditelní svou kresbou. Nejprve kreslí spontánně, později usiluje o kresbu. Postupem zrání CNS dochází k zvyšování koordinace pohybů těla i horních končetin. Pohyby ruky se postupně zjemňují a začínají být kontrolovány smysly (zrakem a hmatem). Úroveň grafomotorických schopností se zvyšuje, což má za následek vývoj psychických a motorických funkcí. Postupem času se kvalita tvarů a linií zdokonaluje a s ní se uvolňuje i pohyb ruky. Dítě se toto učí ovládat, aby mohlo zachytit své grafické záměry. Úroveň grafomotoriky je výsledkem kvality jejích projevu. Čáry, tahy, tvary jsou tak postupně plynulejší a přesnější. S přihlédnutím

k individuálním zvláštnostem dítěte se mohou mezi jedinci objevit drobné odchylky ve smyslu pomalejšího či rychlejšího grafomotorického vývoje. (Lipnická 2007, s 6)

Zde je nastíněn přehled grafomotorického vývoje od Heleny Lipnické (2007, s. 7), který je sestaven na základě analýzy několika autorských přístupů a snaží se nám tak přiblížit vývojové a věkem podmíněné limity dětí ve věku 1–6 let.

Tabulka 1 Grafomotorický vývoj

1–2 roky	Experimentuje s uchopováním pastelky, pastelku drží v dlani, pastelku vede těžkopádně a křečovitě, čmárá bez záměru kdekoliv a na cokoliv, při kreslení pohybuje celou rukou.
2–3 roky	K uchopení pastelky začíná správně používat tři prsty, pastelkou pohybuje spontánně, většinou už po papíru, v kreslení kruhu a přímký napodobuje dospělého, krouživě čmárá klubíčka a spirály, kreslí svislé a vodorovné čáry, nakreslené tvary pojmenovává, postupně si fixuje správné držení pastelky.
3–4 roky	Znázorňuje postavy kreslením kruhových tvarů, čarami vyznačuje končetiny (tzv. hlavonožci), napodobováním kreslí kruh, spirály a sluníčka, začíná kreslit čtverec, trojúhelník, kříž (řecký nebo diagonální).
4–5 roků	Kresba přechází do obrázkového stádia, kreslí postavu s trupem a končetinami, v kresbě začíná kombinovat různé tvary, nepřesně vybarvuje předkreslené tvary, v námětech kresby se obsahově zaměřuje na svět okolo sebe, rozvíjí se jeho vnímání tvarů a barev.
5–6 roků	Kreslí hlavní části postavy s trupem, kresba je obsahově bohatá, body spojuje čarou, dokáže používat štětec, kreslí postavu se všemi jejími částmi, znázorňuje geometrické tvary, dům, sluníčko, plot, auto s větvemi a korunou, napodobuje velká tiskací písmena i jiné zjednodušené symboly – oblouky, smyčky, kombinované čáry.

Pomoc v rozvoji grafomotorických dovedností

V předškolním období se snažíme podněcovat všechny dílčí schopnosti, které jsou nutné pro pozdější zvládnutí nácviku psaní. Jedná se o rozvoj zrakového a sluchového vnímání, taktilně-kinestetického vnímání, řeči, představivosti, paměti, jemné motoriky a senzomotoriky. Při nástupu do první třídy, kdy se děti učí nácviku psaní, je velmi důležité vytvořit jim podnětné prostředí, které ho bude vést k samostatnému a tvořivému psaní. Úlohou učitele je tedy volit co nejpestřejší činnosti, při nichž může jedinec experimentovat. Prvotní je také budovat pozitivní vztah ke čtení a psaní. Je doporučeno využít sebemenší zájem dětí o tuto aktivitu. Při spontánním psaní, kdy jedinec zkouší napodobit znak, bychom dětem měli nechat prostor pro rozvíjení pokusů. Děti nejprve experimentují s různými grafickými tvary, jejich velikostí, rozmístěním na papíru

a až později se snaží napodobit přesný tvar a velikost. Tento proces má svůj vývoj a u každého jedince probíhá svým jedinečným způsobem. (Lipnická 2007, s. 5)

Grafomotorické aktivity

Jedná se o činnosti, v nichž se uplatňuje kreslení a psaní. Jelikož je velké množství aktivit, jsou proto rozděleny na základě různých kritérií. Podle **cíle a obsahu** rozlišujeme *grafomotorická uvolňovací cvičení* (od jednoduchých po složitější), *cvičení zaměřená na nácvik určitého grafického jevu* (písmene, slabiky, slova, věty), *cvičení na ovládnutí určité grafomotorické dovednosti* (jednotážné pohyby, spojování bodů, kreslení podle šablony, dokreslování obrázků, napodobování vzoru), *cvičení na zvládnutí nového grafického náčiní*. Dle dalšího kritéria – **etap rozvoje grafomotorických dovedností** rozdělujeme aktivity na *experimentační aktivity* (tyto aktivity volíme většinou před samotným nácvikem psaní), *přípravná cvičení* (jde o cvičení, jejichž cílem je uvolnit ruku před nácvikem psaní). Aktivity mohou být dále členěny podle toho, zda se jedná o **spontánní tvořivé grafomotorické aktivity** nebo o činnosti, které navrhne vychovatel za účelem **procvičení nějaké grafomotorické dovednosti či tvaru**. Zásadní grafomotorickou aktivitou se stává **vlastní tvorba dětí**, pomocí níž rozvíjíme u dětí nejen tvořivost, ale také představivost a fantazii. Vhodná je pro tento rozvoj výroba vlastních knížek, kdy si je děti buď samy tvoří a paní učitelka jim arch pěti listů sešije a dopíše vyprávění dle jejich nadiktovaného obsahu, nebo při četbě pohádky přiřadí děti danou ilustraci k jednotlivým částem textu. Výrobu vlastní knihy jde dále zhotovit z celkových prací nastřádaných během školního roku. Dobré je ke knížkám utvořit pevné desky, na kterých bude uveden název knihy a jméno autora. (Doležalová 2010, s. 49)

1.4.2 Grafomotorika z pedagogického a psychologického hlediska

Jistě se shodneme na názoru, že každý, kdo pracuje s dětmi, by měl rozumět podstatě grafomotoriky, aby ji mohl vhodně vést. Nyní se zaměříme na schopnosti, které jsou důležité pro budoucí psaní, a které by bylo vhodné před jeho samotným nácvikem rozvíjet. Mezi ně řadíme smyslové vnímání, diferenciační neboli rozlišovací schopnosti, prostorová orientace a představivost, paměť, analyticko-syntetické činnosti zrakové a sluchové a rytmické cítění. Dobře rozvinutá hrubá a jemná motorika, a zároveň její koordinace se smyslovým vnímáním, je rovněž základem k úspěšnému psaní. Řeč, myšlení a výběrové vnímání jsou také důležitými funkcemi, mezi nimiž hraje hlavní

úlohu souhra. Neměla by chybět ani zkušenost, jak se má číst a psát. Tuto činnost děti zprvu odkoukají či odposlouchají od dospělých. Že by stačilo pouze toto ke správnému nácviku? Nikoliv. Vždy, když pracujeme s dětmi, nesmíme zapomínat na motivaci. Dobrá motivace je cesta k úspěchu, abychom dosáhli námi vytyčeného cíle. Předpoklady pro grafomotoriku budou kompletní, když je doplníme ještě pracovními dovednostmi (uspořádání pracovního místa) a hygienickými návyky (správné sezení). (Doležalová 2010, s. 21, 22)

Teď se ale konkrétněji zaměříme na **aspekty psaní z pedagogického a psychologického hlediska**, které kladou důraz na zohlednění věkových zvláštností. V potaz se musí brát rovněž i požadavky, které si nyní přiblížíme.

- Jelikož je u šestiletých dětí svalstvo ochablé a osifikace kostí není dokončena, nemůžeme děti dlouho zatěžovat, proto je vhodné volit krátkodobé činnosti. Z důvodu nepřesnosti pohybů volíme větší a jednoduché tvary.
- Při rozvoji grafomotoriky musí být dodržena posloupnost. Nejprve rozvíjíme motoriku hrubou. Zároveň seznamujeme žáky i s grafickými prostředky a materiály. Poté pokračujeme v rozvoji vlastní grafomotoriky, kde se snažíme postupovat od napodobení lehčích tvarů až po složitější. Z důvodu krátkodobé soustředěnosti volíme cvičení kratší, postupně je můžeme prodlužovat.
- K správnému úchopu psacího náčiní je důležité dát dostatek časového prostoru.
- Pedagog, který volí vhodná, zábavná a rozmanitá grafomotorická cvičení, proložená pohybovými činnostmi, je na správné cestě k aktivní spolupráci s dětmi.
- Motivace by měla prolínat každou činnost, děti jsou tak více přizpůsobivé.
- Abychom předešli drobným nedostatkům, měli bychom děti vést k osvojování a dodržování hygienických pravidel a pracovních návyků.
- Znalý pedagog, který je připravený, trpělivý, vnímavý, tvořivý, je základem v každém školství. (Doležalová 2010, s. 24, 25)

1.4.3 Dítě s poruchou grafomotoriky a psaní

U těchto dětí si můžeme všimnout odchylek v rozvoji jejich grafomotorických schopností, což je zapříčiněno nerovnoměrným nebo opožděným vývojem. Znamená to, že se některé schopnosti nerozvíjejí optimálně. Hovoříme tedy o dětech se speciálními vzdělávacími potřebami, k nimž musí rodiče, učitelé, či jiní odborní pracovníci

přístupovat individuálně. Nedostatky v rozvoji grafomotoriky mohou předznamenávat pozdější potíže při nácviu psaní. Grafomotorické poruchy často doprovází špatná koordinace pohybů těla a artikulačních orgánů, která znesnadňuje správnou výslovnost. Dokážeme-li včas rozpoznat individuální problémy od nedostatků dítěte v grafomotorickém rozvoji, můžeme tak posílit prevenci poruch psaní, které by se následně objevily až při vstupu do školy. Nezdary při psaní, které by dítě provázely, by poté mohly vést až k vnitřní demotivaci a následně obsahově chudému a netvořivému písemnému projevu. Dysgrafie, neboli porucha psaní, má však příznivou prognózu. Chceme-li se vyhnout pozdějším potížím, je důležité včas zachytit poruchu (nejlépe již v předškolním věku) a snažit se použít odpovídající preventivně-rozvojový program. (Lipnická 2007, s 8)

Prvotní signály dysgrafie

V předškolním období bychom stanovili diagnózu dysgrafie velmi obtížně, jelikož jde o poruchu psaní, na kterou se zaměřujeme cíleně, až když je jedinec začleněn do školy. Úroveň psaní lze tedy posoudit až tehdy, kdy se vyskytují prvotní příznaky, ukazující na problémové oblasti v zapojování dítěte do primárního školství. K odhalení nám mohou pomoci psychologické nebo speciálně pedagogické testy a zkoušky. Důležité však je, aby si nejen učitelé, ale i rodiče, všímali zvláštností v grafickém projevu jedince. Hodnocení však může být velmi subjektivní, proto dříve, než navrhujeme nějaký rozvojový program, si musíme být konečným rozhodnutím zcela jisti. Jak se ale přesvědčit, že u dítěte, které jsme označili jako „rizikové,“ můžeme předpokládat problémy při osvojování psaní? K tomu nám mohou pomoci následující projevy, které ve své publikaci – Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní uvedla autorka knihy. Milena Lipnická (2007, s. 8)

- Dítě nerado kreslí, či kreslení odmítá úplně.
- Při správném úchopu psacího náčiní se vyskytují problémy jak v držení, tak v přítlaku.
- Při kreslení si dítě neví rady, jak určitý námět ztvárnit.
- Jedinec kreslí „primitivní“ hlavonožce, bez těla a detailů.
- Dítě nedokáže napodobit základní tvary – kruh, čtverec, trojúhelník, kříž, čáry v různém směru, vlnovky a smyčky.
- Jedinec není schopen kreslit dle instrukcí a pokynů dospělé osoby.
- Dítě je neobratné (v celkovém tělesném pohybu i při obsluze).

- Dítě má poruchu výslovnosti.
- Dítě nemá vyhraněnou laterálníitu, často přesouvá tužku z jedné ruky do druhé.
- Jedinci chybí orientace v prostoru podle pokynů (vlevo, vpravo, v, na, nad, pod, před, vedle, nahoru, dolů, vpřed, vzadu, blíže, dále, výše, níže, uprostřed apod.).
- Dítě je nepozorné, nesoustředěné, neustále se otáčí, nevydrží u činnosti.
- Dítě nerozlišuje různé tvary (totožné × rozdílné).

Tyto vymezené rizikové signály slouží pouze orientačně k posouzení příznaků poruch psaní. Mohou být však impulsem k důslednějšímu a hlubšímu odbornému posouzení (PPP). Teprve vyšetření z této poradny může prokázat zjevné symptomy poruchy a odborník tak může najít vhodné řešení a zároveň pomoci ulevit od problémů jedince. (Lipnická 2007, s. 9)

Prevence dysgrafie

U předškolních dětí, u nichž chceme rozvíjet grafomotoriku, by měly být řazeny takové didaktické aktivity, které u nich utváří správné grafomotorické dovednosti a návyky. Dále by měly vést jedince k pozitivnímu vztahu ke čtení a psaní a v neposlední řadě by měly upevňovat počáteční vědomosti a zkušenosti týkající se těchto procesů. Zaměřili se na prevenci dysgrafie, měla by rozvíjet harmonický vývoj psychomotorických schopností dítěte. Mezi ně spadá: „Záměrné ovládání pohybů celého těla, taktilně kinestetické vnímání, koordinace jemné motoriky a smyslového vnímání, grafomotorická obratnost, artikulační obratnost.“ Před začátkem školní docházky je dobré u dětí vytvářet grafomotorické návyky pomocí různých aktivit. Jedná se o návyky koordinace pohybů očí a ruky zleva doprava a shora dolů (např. pomocí obrázkového čtení). Dále by dítě mělo držet tužku třemi prsty (např. vhodný je trojhranný program, pomáhající ke správnému úchopu). Návyk správného sezení při kreslení a psaní (viz kapitola 1.3.4 – Výchozí pozice „vsedě“). Soustředěnost při grafických aktivitách je také jedním z návyků (nezaměstnávat déle než 15 minut). (Lipnická 2007, s. 9, 10)

1.4.4 Rodina, mateřská škola a grafomotorika

Dříve, než se zaměříme na podporu rodičů v oblasti grafomotoriky, musíme si uvědomit, že podpora jako taková je celkově v rodině velmi důležitá. Bavilo by vás dělat něco bez ocenění nebo z donucení? Jistě, že ne. Proto je důležité klást si tyto otázky i ve chvíli, kdy se staneme rodiči a budeme po dětech něco vyžadovat. Měli bychom si uvědomit, že jsme to právě my, kdo může nejvíce přispět k rozvoji přirozené

zvědavosti své ratolesti a jeho touhy získávat nové poznatky a zkušenosti, které mu přináší okolní svět. Předpokladem je ovšem také osobní angažovanost a aktivita dítěte. Tato záměrná stimulace tak posune dovednosti jedince na kvalitativně vyšší úroveň, ale rovněž posílí i jeho osobnost. U každého dítěte zvlášť je také nutné důsledně uplatňovat individuální přístup, který mu tak umožní posunout se dál. (Lipnická 2007, s. 4)

Velký vliv na kvalitu grafomotoriky budou mít jistě i rodinné podmínky, ve kterých dítě vyrůstá. Dítě z podnětného prostředí, kde se mu rodiče věnují, poskytují materiální zázemí, má jistě lepší podmínky pro rozvoj grafomotoriky, než jedinec z prostředí, kde je gramotnost i ekonomická úroveň rodičů nízká. Již od narození je rodina nejdůležitějším výchovným činitelem. Dalšími zásadními činiteli jsou rovněž dědičné předpoklady, sociální vliv rodiny, vztahy a chování jednotlivých členů v rodině, příznivá atmosféra v domácnosti, pozitivní vztah k dítěti a plnění jeho potřeb, vzdělání rodičů, hodnotová orientace rodiny (Doležalová 2010, s. 51). Pozitivní vliv na gramotnost dítěte má rovněž situace, kdy rodiče dětem vyprávějí nebo čtou pohádky, pomáhají k pochopení pointy příběhu, povídají si s nimi (Trávníček in Doležalová 2010, s. 52). Pracují-li rodiče dále s příběhem, například pobídnou děti k ilustraci dané pohádky, prohlubují tak u nich zájem o činnosti, ale také sebedůvěru. Pro správný grafomotorický vývoj v mateřské škole platí stejné podmínky jako pro výchovu v rodině. Obě strany, jak rodiče, tak i učitelé se shodují, že rozvoj dovedností je efektivnější, když je dítě v psychické pohodě. Tu většinou navodíme hravou formou činností, které děti zaujmou. Měli bychom proto dětem jít vzorem, projevovat zájem, podporovat je, radit a povzbuzovat. Opačné extrémy, jako je lhostejnost a přetěžování, dítěti spíše uškodí, než prospívají. (Doležalová 2010, s. 52)

Aktivní rodiče, kteří se snaží své dítě rozvíjet, si vyhledávají informace o této problematice v publikacích, časopisech či jiných písemných zdrojích. Většina však volí rychlejší způsob, a to přímý kontakt s pedagogem, od něhož očekávají největší pomoc (Doležalová 2010, s. 52). Proto nabádám učitelky mateřských nebo základních škol, aby se v této oblasti snažily co nejvíce vzdělávat, jelikož právě ony mohou přispět k pozitivnímu vývoji dětí.

Vzájemná spolupráce rodiny a školy

Jak je již v předchozí kapitole uvedeno, většina rodičů hledá radu, jak rozvíjet schopnosti svých dětí, u pedagogů. Není tomu jinak ani v případě pedagogů, ti rovněž potřebují ke své výchovné práci poradit nové nebo doplňující poznatky o dětech. Aby učitelka děti správně vedla a mohla jim lépe porozumět, musí o nich být dobře informována. Nemáme na mysli jen základní informace, ale rovněž informace o rodinných podmínkách, o stylu rodinné výchovy. Je to také z důvodu, aby se v určitých situacích prováděla vhodná prevence, případně se řešily vzniklé problémy, rozvíjely se požadované vědomosti, dovednosti a návyky. Rodiče naopak uvítají, když se dozví o dění ve škole či školce, když je paní učitelka navede tím správným směrem, jak rozvíjet u dětí jejich různé zájmy. Co se týče oblasti grafomotoriky, jedná se o složitou činnost, pro jejíž rozvoj je důležité, aby pracovalo více osob (rodiče, učitelé či osoby z okolí). Dostane-li se všem žádoucích informací, bude výchovné působení úspěšnější. Včas se mohou odhalit problémy, které by později mohly přerůst do větších (nesprávný úchop grafického náčiní, nezáměr dítěte o psaní, podezření na smyslové poruchy, nesprávná výslovnost). Právě těmito příklady chceme poukázat na významnost spolupráce mezi oběma výchovnými činiteli. (Doležalová 2010, s. 52)

S čím by tedy měli být rodiče obeznámeni, aby mohli u svých dětí grafomotorické činnosti podporovat? Jednak by měli vědět, proč je grafomotorika pro vstup do školy tak zásadní. Dále, že je součástí gramotnostních dovedností (čtení, naslouchání, mluvení) a má velký vliv na rozvoj dítěte. Měli by být seznámeni s prostředky a činnostmi pro rozvoj grafomotoriky, s hygienickými a pracovními návyky. Rovněž by měli znát věkové a individuální zvláštnosti dětí předškolního věku. Literatura k přípravě dětí na školu bude rodičům rovněž užitečná (Doležalová 2010, s. 54). Když se učitel s rodiči podělí o tyto informace, jistě to pozitivně přispěje oběma stranám.

Formy spolupráce

Ať zvolíme jakoukoliv formu spolupráce, důležité je, abychom docílili požadovaného výsledku. V praxi se využívají takové formy spolupráce, které přinesou nejvíce užitku a informací. Mezi tyto formy patří především přímý kontakt obou výchovných činitelů. Buď se paní učitelka setká jen s jedním rodičem nebo řeší-li se nějaké informační věci, se všemi rodiči. Velmi oblíbené jsou takzvané workshopy. Jedná se o dílny, kde si rodiče mohou vyzkoušet různé techniky činností. Další formou méně využívanou jsou dopisy nebo jiná písemná sdělení. Rodiče se mohou účastnit také přímo výuky a vidět

tak při práci nejen své dítě, ale ostatní spolužáky. Mimoškolní akce jsou rovněž velmi oblíbené, jelikož rodiče i děti vzájemně sdílí společný zážitek z činností. Při těchto akcích mohou vzejít otázky, které může učitelka ihned zodpovědět, což vidíme také jako významné pozitivum. (Doležalová 2010, s. 54)

1.5 Pedagogické projekty

Jedná se o činnosti, kterými se snažíme dosáhnout vytyčeného pedagogického cíle. Projekty probíhají většinou ve škole a účastní se jich učitelé a žáci. V této kapitole se zaměříme na to, proč je dobré využívat projekty, dále jaká je úloha pedagogů při jejich realizaci a v neposlední řadě si uvedeme projekty, které se zaměřují na grafomotoriku.

Specifikace pojmu

Pedagogické projekty jsou činnosti převážně praktického rázu, při nichž se zapojuje především myšlení a tvořivost. Díky projektům si jedinci mohou objasnit jevy ze života, získat nové vědomosti i dovednosti. Další pozitiva spatřujeme v tom, že děti mohou hlouběji proniknout do problematiky předmětu a to především díky časové náročnosti, kdy se určitým tématem mohou zabývat hodiny, dny i měsíce. Jelikož je realizace projektů dlouhodobou záležitostí, označujeme tyto dny jako tematické. Pro děti jsou jistě zajímavější než běžné vyučování, jelikož většinou neprobíhají frontálně a jsou zaměřeny na životní realitu. Napomáhají odbourávat dětem stres a zároveň přispívají k radosti učení se novým věcem. Učitelé většinou uvítají u pedagogických projektů obsahovou integraci, tedy propojení mezipředmětových vztahů. Děti si tak osvojené vědomosti lépe zapamatují a snadněji pochopí souvislosti. Další výhodu můžeme spatřovat v tom, že se při nich děti zaměří na to, co je zajímavá a baví, uplatní svou tvořivost a kooperativní jednání. Záleží na učitelích, jaký druh projektu zvolí. Buď se bude jednat o projekty krátkodobé, které volíme většinou pro malé děti, nebo dlouhodobé, což jsou projekty, u nichž strávíme více času. Projekty můžeme členit i z jiného hlediska a to podle zvoleného cíle. Máme na mysli projekty problémové, praktické, tvořivé nebo smíšené. (Doležalová 2010, s. 62, 63)

Na závěr se většinou prezentují výsledky činností, což je pro děti významný moment celého dění. Výsledné produkty můžeme buď předvádět, vystavovat na nástěnce, zvětšit fotografiemi, které budou vloženy do školního portfolia, nebo předvést na schůzce s rodiči či besídce. (Doležalová 2010, s. 63)

Důvody využití pedagogických projektů

Jak již bylo zmíněno, projekty rozvíjíme celou osobnost dítěte – díky rozmanitým činnostem, které do nich zařazujeme. Dále jsou pro žáky motivujícím zdrojem poznání, jelikož většina aktivit vychází z reality. Prohlubují v nich vědomosti, dovednosti, návyky. Výuka probíhá netradiční formou, děti se více soustředí a spolupracují, což přináší efekt i po stránce morální. U dětí se rozvíjí komunikace, rozumové schopnosti a city. Prostřednictvím pohádek či příběhů dáváme prostor aktivitám zaměřeným na gramotnost. Následně pak směřujeme k aktivitám tvůrčím, konkrétně ke kreslení, malování, psaní, dramatizaci a dalším. Je evidentní, že zařazováním projektů do vzdělávání plníme cíle rámcového vzdělávacího programu, což přináší další pozitiva. Jistě nyní souhlasíte, že začleňování projektů do výuky přináší kladné ohlasy. Jediné, co může některé pedagogy odradit, je náročnost realizace. V tom nespátřuji až takový problém, jelikož chceme-li dětem dát nějaké znalosti, forma projektu je více než vhodná k jejich zafixování a vám, jakožto pedagogům, se poté výsledek zdvojnásobí. Pojdme dětem zpříjemnit výuku, dovolme jim, ať si mohou vše prakticky vyzkoušet a na mnohé přijít samy. Vždyť vaší největší odměnou budou výsledky, o které jste usilovali (Doležalová 2010, s. 63).

Příprava pedagogického projektu

Nyní se zaměříme na to, co takový projekt obsahuje a jaká je náplň práce učitele při samotné přípravě. V první řadě vycházíme z dobrého výběru tématu a činností, kdy rovněž musíme zohlednit věkové zvláštnosti dětí, jejich zájmy, možnosti a dosaženou úroveň schopností. Náplň celého projektu by měla být dostatečně dlouhá, motivující, nápaditá. Měla by vycházet z cíle, na který se chceme zaměřit. Obsahem pedagoga je nejen činnosti vymýšlet, ale také je propojit v logický celek. Způsob vyhodnocení a forma zakončení jsou rovněž velmi zásadní. Celý projekt by si měl učitel organizačně rozvrhnout a obstarat pomůcky, které s ním souvisí. V určitých fázích probíhá více činností najednou, což je organizačně velmi náročné. Proto je nutné uspořádání a vedení aktivit dobře rozvrhnout. Při projektové metodě se mění učitel v „organizátora,“ zároveň se stává také „instruktorem,“ který žákům předvádí, jak se konkrétní činnosti provádějí. Jako při každé činnosti je i zde na závěr zásadní hodnocení. Děti by měly říci, co se jim líbilo a co by naopak rády změnily. Závěrečné shrnutí tak poskytne zpětnou vazbu nejen dětem, ale rovněž učiteli. (Doležalová 2010, s. 65)

Struktura projektu (Doležalová 2010, s. 64)

- *Téma projektu a jeho motivační název*
- *Cíle projektu*
- *Cílová skupina (pro které děti je projekt určen)*
- *Pomůcky*
- *Postup – fáze – obsah – organizace (stanoviště, formulace činností a úkolů, pomůcky, pedagogický dohled, organizační forma-jednotlivci / skupina)*
- *Způsob zakončení projektu*
- *Forma hodnocení projektu*

1.5.1 Pedagogické projekty zaměřené na rozvoj grafomotoriky

Projekty zaměřené na grafomotoriku mají svá specifika. Měly by být zaměřeny na podněcování pregramotnosti u dětí. Uplatňují se při nich všechny formy komunikace – čtení, naslouchání, mluvení, psaní. Jelikož se děti učí novým dovednostem, měly by jít činnosti za sebou podle náročnosti. Zpočátku bychom děti měli vtáhnout do děje četbou nebo vyprávěním nějakého příběhu či pohádky. Vhodné jsou takové, které skrývají spousty motivačních námětů pro činnosti rozvíjející předpoklady pro budoucí čtení a psaní. Do činností by mělo být začleněno také kreslení, psaní či jiné zajímavé aktivity. Důležité je, aby děti vyplňovaly pracovní listy se zájmem, nikoliv s pocitem drilu, který nechápavě vykonávají (Doležalová 2010, s. 65). Proto následuje další část této práce a to metodická, v níž nalezneme návrhy projektů, které se zaměřují právě na rozvoj grafomotoriky. Ty by měly sloužit učitelům jako zdroj inspirace pro hravou, ale zároveň vzdělávací formu výuky.

2 Praktická část

Data, z nichž vychází výsledky praktické části, byla získána v rámci projektu grantové soutěže Technické univerzity v Liberci (Testování motorických schopností dětí, č. 5859). Tento výzkum, formou screeningu, orientačně diagnostikoval motorické schopnosti dětí ve věku 5–7 let, u kterých je z vývojového hlediska patrný celkový rychlý vývoj a heterogenita motoriky (rozdílnost mezi jedinci v oblasti motoriky). Bližší informace můžeme získat v publikaci Screening motorických obtíží dětí od řešitelky projektu Zuzany Palounkové. Praktická část této diplomové práce vychází pouze z části výše uvedeného výzkumu. Zaměřuje se na analýzu a vyhodnocení úkolů zjišťujících úroveň jemné motoriky (dále jen JM) a grafomotoriky (dále jen GM).

METODOLOGIE VÝZKUMU

Kapitola metodologie výzkumu seznamuje s hlavními cíli práce i se způsoby jejich dosažení. Důležitou součástí je taktéž charakteristika výzkumného vzorku a postup výzkumného šetření. Nedílnou součástí je i vyhodnocení zjištěných výsledků.

CÍL

Hlavním cílem práce je zmapovat úroveň JM a GM u dětí předškolních a na začátku školní docházky. Pro potřeby větší názornosti jsou stanoveny dílčí cíle (dále jen DC).

DC 1: Zjistit, zda se u dětí liší úroveň JM a GM.

DC 2: Zjistit, zda se liší úroveň JM a GM u dětí navštěvujících MŠ či ZŠ na vesnici nebo ve městě.

DC 3: Zjistit, zda se liší úroveň JM a GM u chlapců a dívek.

VÝZKUMNÝ NÁSTROJ

K dosažení stanovených cílů byl využit motorický test, při kterém děti získávaly body dle výkonů. Byl rozčleněn na 7 dílčích úkolů, během kterých byla hodnocena míra splnění úkolu vzhledem k prostorové a časové přesnosti, rychlosti a plynulosti jednotlivých zkoumaných pohybů. Doba plnění úkolu není pro hodnocení relevantní.

Úkoly na zjištění úrovně grafomotoriky:

1. Schopnost pohybu tužkou v požadované linii.
2. Schopnost překreslení tvarů při zachování jejich polohy.
3. Schopnost orientace ve dvourozměrném prostoru.

Úkoly na zjištění úrovně jemné motoriky:

1. Schopnost uchopení drobných předmětů
2. Schopnost koordinovat pohyby rukou
3. Schopnost orientace na vlastním těle
4. Schopnost nápodoby mimiky

POPIS VÝBĚROVÉHO VZORKU RESPONDENTŮ

K získání potřebných informací bylo vybráno 7 MŠ a 2 ZŠ v kraji Královéhradeckém a Libereckém. Test se zaměřoval na děti ve věku 5–7 let. Výzkumný vzorek tvořilo 100 dětí, z toho 53 dívek a chlapců 47.

Tabulka 2 Popis výběrového vzorku

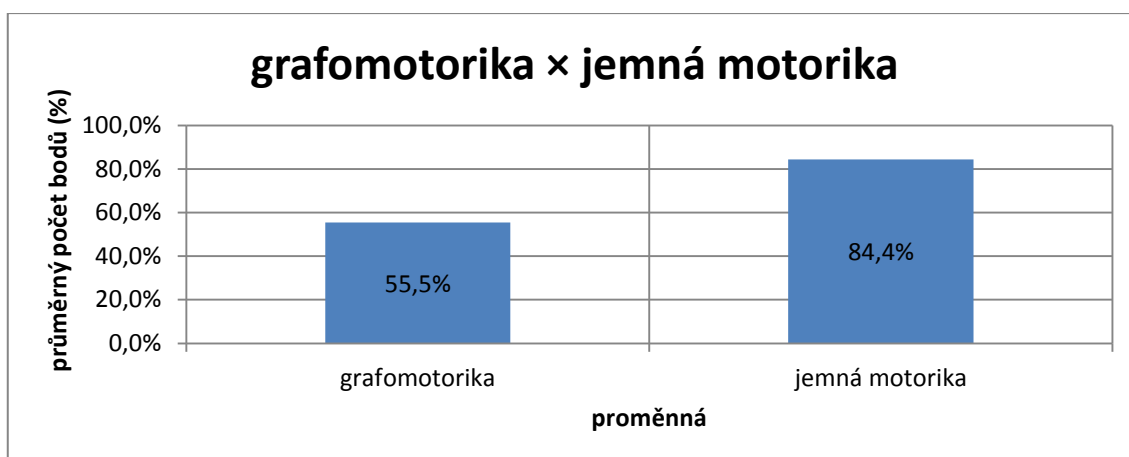
PROMĚNNÁ	POČET
dívky / chlapci	53 / 47
děti navštěvující školy vesnické / městské	36 / 64
Úkoly na GM / JM	3 / 4

VÝZKUMNÝ POSTUP A VÝSLEDKY

Po proškolení následovala samotná realizace testu ve vybraných školních institucích v období – září, říjen 2013. Jelikož byly u dětí patrné nedostatky, především po stránce grafomotorické, zaměřili jsme se právě na tuto oblast a s ní spjatou JM. Výsledkem výzkumu jsou data, z nichž porovnáváme dvě proměnné. Toto porovnání je pro lepší přehlednost zpracováno do grafické podoby (viz graf č. 1).

○ Dosažení výsledků v úrovni JM a GM

Při testování bylo znatelné, že většině respondentů činí obtíže úkoly grafomotorické. Tato domněnka byla proto následně ověřena.

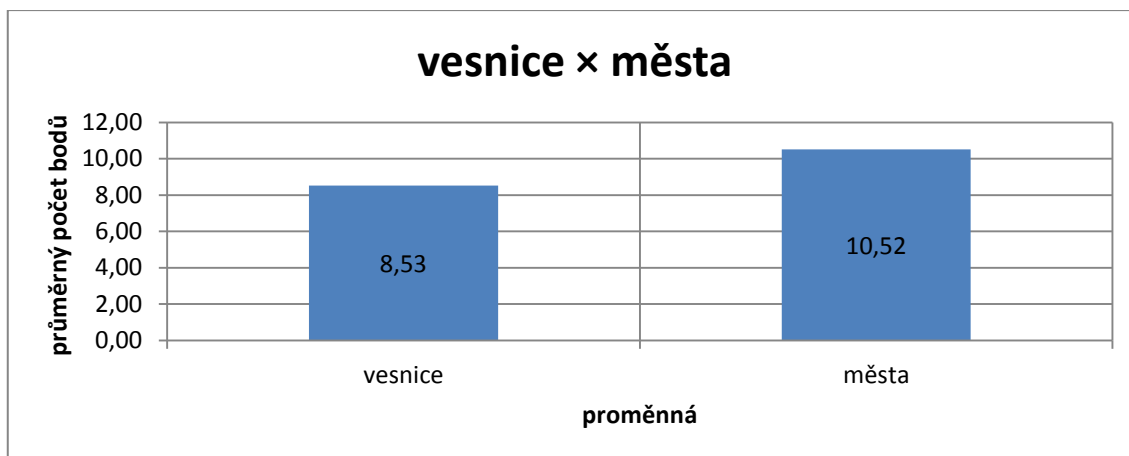

Graf č. 1 – Dosažení výsledků v úrovni JM a GM

Graf č. 1 znázorňuje porovnání úkolů zaměřených na GM a JM. Grafomotorickými úlohami máme na mysli – schopnost pohybu tužkou v požadované linii, schopnost překreslení tvarů při zachování jejich polohy, schopnost orientace ve dvourozměrném prostoru. Úlohy zaměřené na JM jsou – schopnost uchopení drobných předmětů, schopnost koordinovat pohyby rukou, schopnost orientace na vlastním těle, schopnost nápodoby mimiky. Graf nám tedy ukazuje počet dosažených bodů v úkolech zaměřených na GM (333 b., tj. 55,5 %) a JM (675 b., tj. 84,4 %). Porovnáním dat jsme zjistili, že oblast GM dosahuje výrazně nižších výsledků oproti JM s rozdílem 28,9 %. Je tedy očividné, že se na tuto oblast zaměřují školní instituce méně. Pro úspěšný start ve škole by proto neměl být její rozvoj zanedbán.

- **Porovnání výsledků dětí, navštěvujících MŠ či ZŠ na vesnici nebo ve městě.**

Porovnáním těchto dvou lokací chceme zjistit, které školy se více soustředí na rozvoj JM a GM u dětí.

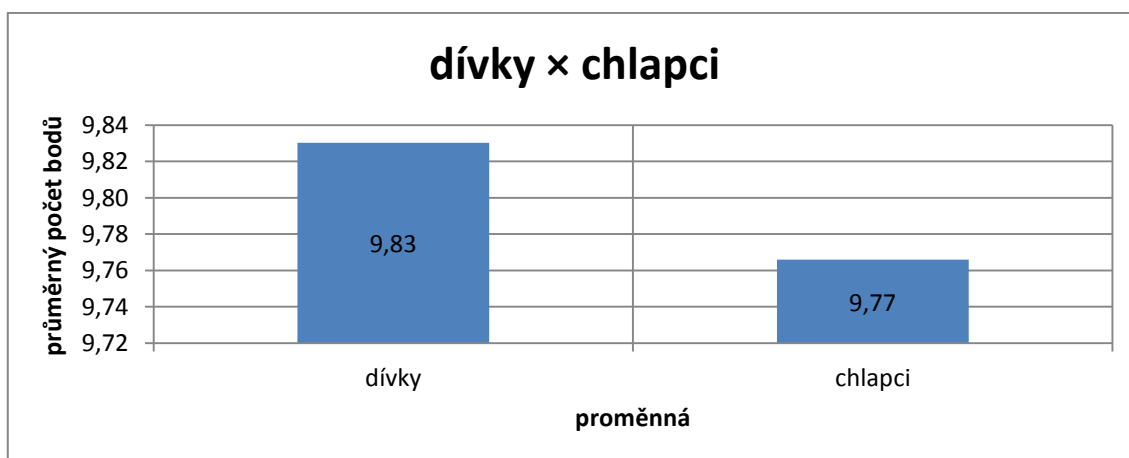

Graf č. 2 – Porovnání výsledků respondentů z MŠ či ZŠ na vesnici nebo ve městě.

Z grafu č. 2 je zřejmé, že výsledky dětí ze škol městských (673 b. na 64 dětí – průměrný počet bodů 10,52 na jedno dítě) dopadly o něco lépe než dětem ze škol na vesnici (307 b. na 36 dětí – průměrný počet bodů 8,53 na jedno dítě). Mezi proměnnými můžeme spatřovat rozdíl 1,99 bodů. Učitelé se tedy zaměřují na rozvoj JM a GM jak na vesnici, tak ve městě. Toto zjištění pro nás bylo překvapující, jelikož děti na vesnici mají více příležitostí k pohybu venku, tudíž jsme u nich předpokládali větší motorickou zdatnost. Zřejmě je to zapříčiněno tím, že děti ve městě mají více možností navštěvovat zájmové kroužky a aktivity.

○ Úroveň JM a GM v závislosti na pohlaví

Jelikož je známé, že dívky jsou manuálně zručnější, chtěli jsme toto tvrzení ověřit v praxi.

Graf č. 3 – Úroveň JM a GM v závislosti na pohlaví

Z grafu č. 3 je patrné, že výsledky mezi dívkami (521 b. na 53 dívek – průměrný počet bodů 9,83) a chlapci (459 b. na 47 – průměrný počet bodů 9,77) nejsou tolik znatelné. Jejich výkony jsou téměř vyrovnané, o čemž svědčí také rozdíl mezi těmito skupinami a to 0,06 bodů. Dívky i chlapci mohou tedy plnit stejné typy úkolů. To potvrzují i slova Sabine Hermové (1994, s. 16), která se v publikaci – Psychomotorické hry zmiňuje o nepatrném rozdílu mezi dívkami a chlapci v mladším věku (viz kapitola 1.1.2 – Rozdíl v motorickém vývoji mezi chlapci a dívkami).

NÁVRHY NA ROZVOJ JEMNÉ MOTORIKY A GRAFOMOTORIKY

Na základě výsledků zmíněného výzkumu jsou navrženy pedagogické projekty jako náměty pro prevenci motorických oslabení u dětí v MŠ i ZŠ. Zaměřují se především na JM a GM. Aby byl rozvoj těchto schopností pro děti atraktivní, návrhy vychází z pedagogických projektů, kde se využívá pomůcek netradičním způsobem. Inspirací pro vytvoření je publikace – Rozvoj grafomotoriky v projektech od autorky Jany Doležalové.

Proč jsou zvoleny k rozvoji motoriky právě projekty? V poslední době jsou zaváděny do školství různé typy netradičního vyučování, mezi ně patří i projektová výuka. Jedná se o typ výuky, kdy se zabýváme jedním tématem delší časový úsek. Děti si tak mohou většinu nových vědomostí a dovedností osvojit samy, svou vlastní iniciativou. Dále si činnosti mohou prakticky vyzkoušet, čímž si vše dávají do souvislostí. Projektové vyučování přináší zkrátka samá pozitiva. Děti se nejlépe učí něco nového, když jsou pro ně činnosti atraktivní a zábavné. Nové nápady jistě uvítají i pedagogové, kteří chtějí děti tímto směrem rozvíjet a zdokonalovat.

2.1 Návrh a realizace projektů

Pomůcky denní potřeby (kolíčky, jídelní příbory – plastové, pěnové houbičky) a jejich netradiční využití v projektech zaměřených na JM a GM – toto je zastřešující název činností, které nyní budou blíže popsány. V úvodu každého projektu nalezneme čtenář informace o zvolené pomůcce. Základní údaje jako cíl projektu, předpoklady, pomůcky, časová dotace, cílová skupina jsou samozřejmostí. Průběh projektu je podrobně rozepsán a u některých rozdělen na část grafomotorickou a část zaměřenou na JM. Ve zkrácené formě byly projekty realizovány ve vybraných mateřských a základních školách. Jak si s těmito úkoly děti poradily, nalezneme v kapitole 2.2.1 – Realizace projektů. Pro delší uplatnění jsou v konečné fázi navrženy doplňující činnosti, které se

dají využít nejen ve škole, ale i doma s rodiči. Aby byly činnosti pro děti zajímavé, všechny projekty jsou provázány různými příběhy či pohádkami.

2.1.1 Kolíčky

*Kolíčkem vše přidělám,
radost s ním i nadělám.*

Kolíček nalezneme snad v každé domácnosti. Využíván je při věšení prádla, výstavě obrázků nebo jako pomocník při různých činnostech. Je zhotoven buď ze dřeva, nebo plastu. Tuto šikovnou věc je možno nalézt v mnoha obchodech a je cenově dostupná. Ačkoliv je této pomůcce věnována malá pozornost, je skvělým lákadlem pro tvořivé činnosti dětí, které rovněž přispívají k rozvoji JM a GM. Bohaté příležitosti k využití této pomůcky budou přiblíženy v následujícím projektu.

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Cíle projektu:

- práce s grafomotorickými listy – ve spleti čar najít a vybarvit obrázek, obtáhnout VZOR
- prohloubit znalosti ohledně počasí
- zklidnění a relaxace
- rozvoj tvořivosti
- napodobení rytmu a prohloubení rytmického cítění, haptické vnímání
- příprava na správné držení psacího náčiní
- propojení pohybu ruky s básničkou
- jemná motorika při činnostech s kolíčkem

Pomůcky

Kartičky s obrázky počasí, krabice s otvorem, drobné předměty, kolíčky (barevné, dřevěné), tavná pistole, relaxační hudba, grafomotorické listy, kalendář na záznam počasí, model sluníčka, postavičky meteorologického týmu, tužka, pastelky.

Časová dotace

Projekt může být krátkodobý či dlouhodobý, záleží, jak si jej cvičný učitel přizpůsobí. Jelikož autorka práce provádí projekt v různých školních zařízeních, volí kratší časovou dotaci a to dvě hodiny.

Cílová skupina

Vzhledem k tomu, že se u dětí snažíme rozvíjet GM a JM, která by měla být podporována především před zahájením povinné školní docházky, budeme se zaměřovat na děti v předškolním a mladším školním věku. Není však vyloučeno, že by se do projektu nemohly zapojit děti jiné věkové kategorie.

PRŮBĚH PROJEKTU

Aktivita před čtením (5 minut)

Aktivita před čtením nám mohou pomoci zjistit, jaké je v daný den počasí a co tento pojem představuje. Seznámíme děti s kamarádem Slunečníkem a následně mu spočítáme jeho paprsky.

Pohádka (10 minut)

O Slunečníku, který ztratil svoji hřejivou moc

Jistě děti znáte, jak je to u nás s počasím. Jednou je krásný teplý den, jindy zase lijí, jako z konve. Určitě znáte i dny, kdy nasněží hromada sněhu a druhý den zbude pouze mokrá břečka. Vskutku aprílové počasí. Celou meteorologickou situaci řídí vládce atmosféry – „Zeměvládce“. Vybrává, kdo zrovna v daný den a hodinu bude mít službu. Často zaměstnával v poslední době Slunečníka. Slunečník, jak nejspíše všichni víte, představuje Slunce – zdroj tepla a světla. Asi byste si řekli, že když má službu Slunečník, lidé se radují, podnikají spousty výletů, čerpají ze sluneční energie vitamin D. Tenhle Slunečník je ale poslední dobou pěkně neposlušný. Neustále bere práci ostatním kolegům, až ho lidé přestali mít rádi. Více se už těšili na Deštivala, jelikož zářivého Slunečníka mají už přespříliš. Nejen, že vysouší malé říčky, ale také škodí požáry a způsobuje dokonce některým lidem i nemoc z tepla, takzvaný úžeh.

Když se meteorologický tým sešel na radě, usnesl se, že se tato situace musí začít řešit. Pan Sněžník navrhoval, že na slunce pošle sněhovou vánici. To mu ale pan Měsíčník

hned rozmluvil, jelikož by z pana Sněžníka zbyla pouhopouhá kaluž. Deštival chtěl zase slunce spláchnout, ale paní Duha byla velmi moudrá a včas jej zastavila: „Slunce nelze spláchnout, vždyť by z tebe zbyla pára.“ Ať přemýšleli, jak přemýšleli, zjistili, že jim jejich síly na slunce nestačí. Ani nejsilnější pan Bouřka, vychytralá paní Rosa, nikdo si nevěděl rady. Nakonec napadlo paní Duhu, že by mohli vzít slunci jeho největší zbraň – paprsky. Všichni se zaradovali: „To je nápad.“ Jenže netušili, co nastane. Když slunce zapadalo za horské peřiny, tajně se k němu vplížil pan Měsíc a paprsky odebíral. Jeho sestřičky hvězdičky dohlížely, jestli se pan Slunečník neprobouzí. Vše proběhlo úspěšně.

Ráno, když se slunce probudilo, opět uhánělo k všemocnému vládci, aby si zabralo službu, ale to už stál před ním pan Mrak a povídá: „Kam se tak ženeš, dnes mám službu já.“ To si ale Slunečník nenechal líbit a odvětil: „Kdepak, já mam službu a jestli se chceš vychloubat, mohu tě svými paprsky jednoduše rozpustit.“ Mrak se nenechal zastrašit a povídá: „Jak je libo.“ Slunce se chystalo, že rozžhaví své paprsky, ale žádná záře, žádný žár. Začalo se vztekat a divilo se, co se asi mohlo stát a zlostně uteklo do horských vrchů. Všichni se radovali. Opět přibyla voda v rybníkách, příroda se zazelenala, lidé slavili, že nepřijdou o svou úrodu. Jenže tak to šlo celé týdny, celé měsíce a všichni zjistili, jak je vlastně slunce jedinečné. Zjistili, že každé počasí má svoji roli na obloze. Lidé prosili o trochu slunečního svitu. Ale velký „Zeměstrážce“ nemohl podle nebeského zákona Slunečníka zpět povolát. „Jak zákon praví,“ povídá, „aby se obnovila Slunečnickova moc, musí splnit 8 úkolů.“ Vládce pokračoval: „Je však nemožné, aby je sám splnil, na to mu jeho nebeské síly nestačí. Bohužel se tedy budeme muset smířit s tím, že bude po celý rok oblačno.“ Všichni si povzdechli: „Opravdu neexistuje žádná jiná cesta, jak slunci vrátit jeho moc?“ Zeměvládce přemýšlel a v tu chvíli dostal nápad: „Což o to, jeden nápad bych měl, ale to by nám museli pomoci smrtelníci a i tak si nejsem zcela jist, jestli by to zvládli.“ Museli by splnit 8 úkolů, aby opravdu Slunečníka vysvobodili a všichni se zas radovali. Kde ale najít takové odvážlivce? Tak končila poslední slova všemocného pána nebes.

Ted' jsem vám děti přišla převyprávět celý příběh nebeského království a musím s pravdou ven. Pan Slunečník mě totiž poslal za vámi, protože říkal, že když byl ještě ve službách, všiml si, že právě v této školce/škole najdu takové odvážlivce, kteří úkoly zvládnou. Co myslíte, měl pravdu? Zkusíme ho vysvobodit, když do nás vkládá takové naděje?

Aktivita v průběhu čtení (5 minut)

Vždy, když se v pohádce objeví jméno jednoho člena meteorologického týmu, vybere jmenovaný žák z hromádky k onomu jménu nejvhodnější obrázek (např. pan Bouřka = blesk).

Dále děti postupně odebírají Slunečnickovi jeho paprsky (paprsek = kolíček), poté si paprskem připnou své jméno (které bude předem napsané), což poslouží jako jmenovka.

Aktivita po čtení (5 minut)

Abychom zjistili, zda děti dávaly při pohádce pozor, budeme jim pokládat jednoduché otázky:

- Proč vládce počasí sebral Slunečnickovi jeho moc? (Protože začal být zlomyslným a nikoho z členů meteorologického týmu nechtěl pustit do služby na nebi.)
- Kdo je členem meteorologického týmu? (Měsíc, Duha, Mrak, Déšť, Slunce, Zeměvládce, Bouřka, Sníh.)
- Které počasí máš nejraději? (Děti přistoupí k určitému obrázku podle sympatií, které k danému počasí chovají.)
- Společně si můžeme i jednotlivá jména členů týmu vytleskat (Slu-neč-ník).
- Co je naším úkolem? (Vrátit Slunečnickovi jeho moc, aby opět hřál a prosvítil svět, pod podmínkou střídání služeb v oblacích s ostatními členy.)

NÁMĚTY NA MOTORIKU, JEMNOU MOTORIKU A SMYSLOVÉ VNÍMÁNÍ

U každého cvičení se vyplňuje část grafomotorického listu. Záleží, kdo z meteorologického týmu zrovna úkol zadává (viz příloha č. 1).

a) Měsíčník – hledání poslepu (10 minut)

- Děti utvoří dvě řady.
- Jedinec, na kterého přijde řada, musí najít v bedně s otvorem kolíček.
- Situace je ovšem ztížena tím, že v krabici jsou i jiné předměty.
- Poté, co jedinec kolíček objeví, odevzdá ho Měsíčníkovi.

- Děti, které splní úkol, si vezmou do ruky kolíček a snaží se tvar měsíce ve vzduchu napodobit (předlohu tahu kolíčkem mají před sebou na velkém formátu, v úrovni očí).
- K tomu říkají kouzelné zaklínadlo: *Noční obloze vládnou, být Měsíčníkem zvládnou.*
- Po splnění úkolu mohou připnout dvě děti kolíček na Slunečníka (kolíčky jsou v košíku).

b) Bouřka – kličkovaná (5 minut)

- Děti utvoří 3 družstva (může být i více).
- Před každým družstvem budou rozestavěny kolíčky (např. 5).
- Úkolem dětí je prokličkovat po jednom (z každého družstva) mezi kolíčky, tam i zpět a předat štafetu (kolíčkem) dalšímu členovi z družstva, který stál za ním.
- Vítězí to družstvo, které bude mít co nejrychleji a nejpoctivěji odběhnutou dráhu.
- Všichni ke konci úkolu musí říci zařikávací na paní Bouřku, s pohybem ruky – tvar blesku: Blesky, třesky, já jsem Bouře, zachraňte se, kdo kde může.
- Vítězné družstvo má tu čest, připnout Slunečníkovi jeho další zářivou moc.

c) Déšť – rozvoj rytmického cítění (10 minut)

- Stojíme v kruhu, učitel uprostřed.
- Úkolem dětí je napodobit zvuky deště.
- Toho dosáhnou tak, že budou reagovat na signály učitele stojícího v kruhu.
- Poté si společně řeknou zaklínadlo na Déšť a k tomu třepotají prsty: *Třesky, plesky, Déšť jsem já. Osvěžím vše, co se dá.*
- Určené dítě jde připnout Slunečníkovi paprsek.

d) Mrak – volná chvíle fantazie (10 minut)

- Děti utvoří skupiny.
- Úkolem každé skupiny je sestavit z určitého množství kolíčků nějaký obrazec nebo stavbu.
- Necháme zde prostor fantazii a vzájemné spolupráci.
- Po určitém časovém limitu se všichni půjdou na díla svých kamarádů podívat.

- Než dojde k přidělení kolíčku, čeká děti opět zařikávací s pohybem (ve vzduchu kreslíme tvar mraku): *Bílý, tmavý, velký, malý, to je Mrak, co se k nám valí.*
- Zvolíme jedince, který bude moci přidělat další zářivý paprsek.

e) Duha – relaxační chvílka (5 minut)

- Celý tento úkol provází relaxační hudba, která je předem připravena.
- Děti si utvoří dvojice, popřípadě je utvoří učitel.
- Jeden z dvojice se položí na bříško (komu je to nepříjemné, může se posadit).
- Druhý člen z dvojice (s kolíčkem v ruce) se postaví za kamaráda nebo klekne.
- Do rytmu hudby mu lehce přejíždí po zádech kolíčkem.
- Kdo z dětí neví, jak s kolíčkem manipulovat, může se řídit pokyny učitele:
Jako když cválají koníci. (Lehce ťukáme do zad.)
Jako když se plácají rybky. (Houpavými pohyby nakláníme kolíček ze strany na stranu.)
Jako když jdou za sebou mravenčkové. (Děláme malé krůčky.)
Jako sloni. (Celou plochu kolíčku pokládáme na záda – silněji.)
Jako hadi. (Plazíme kolíček po zádech.)
Jako kobylka luční. (Skáčíme s kolíčkem.)
Jako motýlek. (Otáčíme kolíčkem zleva doprava.)
- Hromadné zařikávací s doplněním pohybu (máváme kolíčkem z jedné strany na druhou): *Barevná jak všechny tuhy, to jsou barvy tety Duhy.*
- Dle situace volíme dalšího adepta na přidělení paprsku.

NÁMĚTY NA GRAFOMOTORIKU

Grafomotorické listy jsou doplněny navíc o zvláštní úkoly zaměřující se rovněž na GM.

f) Sníh – najdi cestu (10 minut)

(viz příloha č. 2)

- Jelikož sníh zasněžil celou krajinu a zvířátka či lidé nemohou najít cestu ke svým domovům, budou potřebovat správně nasměrovat. Zvládnete je dopravit do svých příbytků?

- Děti stejnou barvou označí správné dvojice i cestu, vedoucí k jejich domovům.
- Sněhové zařikávadlo s doprovodným pohybem (kolíčkem jdeme houpavým pohybem dolů): *Všude bílá peřina, Sněžník službu začíná.*
- Důležitá chvíle – přidělení dalšího paprsku.

g) Zeměvládce – skrytý obrázek (10 minut)

(viz příloha č. 3)

- Individuální práce, kde se děti snaží ve spleti čar najít tři věci a zdolat tak poslední spleť úkol.
- Důležité zařikávadlo s pohybovým doprovodem (pomocí kolíčku kreslíme ve vzduchu kruh): *Hlavní je náš Zeměvládce, důležitý světa strážce.*
- Dle situace volíme jedince, kteří mohou přidělat další kolíček.

h) Slunce – rozzáření slunečního třpytu (15 minut)

- Když už má slunce všechny své paprsky zpět, musíme jim ještě vrátit jejich moc a toho dosáhneme jak jinak, než když si vytvoříme podobná sluníčka, která svoji energii přenesou i na pana Slunečníka a náš úkol tak bude u konce.
- Na papírové tácky děti dle sebe nakreslí slunce, které poté učitel přidělá tavnou pistolí na kolíček.
- Sluníčka si přiděláme na viditelné místo, aby rozzářily místnost.
- Konečná báseň s pohybem (rukama děláme paprsky): *Jsem zářivé sluníčko, ohřeji vás maličko.*

ZAKONČENÍ PROJEKTU (10 minut)

Sluníčko dětem poděkuje a slíbí, že se už nebude tolik hlásit do služby a nechá občas prostor i svým kolegům. Dětem daruje sladkou odměnu a zanechá jim zápisník, do kterého si mohou po dnech psát, kdo má zrovna službu a jestli to opravdu na nebesích funguje tak, jak Slunečník slíbil. V poslední fázi následuje zhodnocení projektu (viz příloha č. 4).

DALŠÍ ČINNOSTI S KOLÍČKY:

- práce se záznamem počasí (viz příloha č. 5), kde děti pomocí kartiček s počasím vkládají do tabulky příslušné obrázky k danému dni
- věšení obrázků pomocí kolíčků
- ocáskovaná (ocásky přidrží kolíčky)
- třídění kolíčků dle barev
- kolíčky jako nohy zvířátek
- trasa auta, které se vyhýbá překážkám (tužka, která se vyhýbá kolíčkům, zanechává za sebou stopu)
- výtvarná práce s kolíčky a otisky struktury jeho povrchu
- sestavení co nejdelšího hada z kolíčků
- stopovaná (kolíčky místo fáborků)

ČINNOSTI PRO RODIČE A DĚTI K PROJEKTU – KOLÍČKY:

- věšení prádla
- obkreslování kolíčku a následná ukázka ve školce/škole
- kreslení kolíčkem do písku či hlíny
- batikování oděvu (místo provázků použijeme kolíčky)

ČINNOSTI SPOJENÉ S VÝUKOU

(vytvořeno v průběhu projektu na přání dětí)

Matematika

Slovní úlohy na téma – Kolíčky:

- Paní Duha má spousty barev: oranžovou, žlutou, červenou, modrou, zelenou, fialovou. Kolik má celkem barev? (celkem má 6 barev.)
- Pan Slunečník má 10 paprsků, když mu odebereme 4, kolik mu jich zůstane? (6 zůstane)
- Vytleskáme-li jména Měsíčník, Slunečník, kolik je to slabik dohromady? (6 slabik)

Český jazyk

Práce se slovy:

- Vyťukáváme pomocí kolíčku jména členů týmů na slabiky. Kolikrát jsme ťukli? (ze-mě-vlád-ce – 4 ťuknutí)
- Z kolika písmen se skládá slovo Zeměvládce. (10 písmen)
- Kolik slov je ve větě? (zeměvládce je vládcem nad počasím – 5 slov)

Prvouka

Zpestření látky pomocí kolíčků:

- Pomocí kolíčků přenášíme malé figurky zvířat tam, kam patří: voda, vzduch, země.
- Učitel předkládá dětem věty. V případě, že je tvrzení pravdivé, přidělají si kolíček na tričko. Je-li nepravdivé, nechají kolíček ležet (např.: Někteří ptáci od nás odlétají do teplých krajín).

2.1.2 Stolovací náčiní

*Stolujeme každý den,
řežem jídlo tam a sem.
Pomocníky k tomu máme,
přístroje je nazýváme.*

Jistě každý z nás uchopí alespoň jednou za den do rukou příbor. Tato obyčejná pomůcka nám je dobrým pomocníkem především při stolování. Jak sníst jogurt bez lžičky? Jak ukrojit krajíc chleba bez nože? Můžeme si klást nejen tyto, ale i další otázky o nepostradatelnosti těchto nástrojů. Děti učíme už od mala zásady stolování. Správné prostírání příborů, správné sezení, vhodné chování během jídla. I přesto, že to slýcháme od raného dětství, stává se, že někteří lidé nejsou v tomto směru dostatečně znalí. Je to nejspíše společností, ve které se pohybují. Proto budou následující úkoly zaměřeny nejen na prožitek z projektu (který se soustředí především na rozvoj GM a JM), ale také na správné chování během stolování a další činnosti s tím spojené.

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Cíle projektu:

- prohloubení znalostí ohledně stolování
- práce s grafomotorickými listy – dodržování jednotažného pohybu, obtažení vzoru, spojování bodů
- správný úchop psacího náčiní
- manipulace s příbory zaměřená na rozvoj jemné motoriky
- logické uvažování
- práce s rýmem
- jemná motorika při činnostech s příbory
- propojení rytmičky básně s psaním

Pomůcky

Pudink, zástěry, obrázky se situacemi kladnými či zápornými, lžíce, lžička, vidlička, nůž jídelní, grafomotorické listy, ubrousek, 5× šátek, 3× pingpongové míčky, 10× plastové lžičky, 5× plastové lžíce, 5× plastové vidličky, 3× plastové nože, deska na modelování nebo prkýnko, modelína, vlna, 3× miska, špejle, 5× hluboký talíř, barevné korálky.

Časová dotace

Projekt může být krátkodobý či dlouhodobý, záleží, jak si jej cvičný učitel přizpůsobí. Jelikož autorka práce provádí projekt v různých školních zařízeních, volí kratší časovou dotaci a to dvě hodiny.

Cílová skupina

Vzhledem k tomu, že se u dětí snažíme rozvíjet GM a JM, která by měla být podporována především před zahájením povinné školní docházky, budeme se zaměřovat na děti v předškolním a mladším školním věku. Není však vyloučeno, že by se do projektu nemohly zapojit děti jiné věkové kategorie.

PRŮBĚH PROJEKTU

Aktivita před čtením (10 minut)

Aby nebylo hned prozrazeno, čím se budeme zabývat, zkusí to děti odhalit pomocí hádanek.

*Oválná pomůcka, co jídlo nabírá,
z talíře či misky všecičko vysbírání. (lžice)
Má ostrou hranu,
před jídlem dává se na pravou stranu. (nůž)
Píchá jako jehlička,
je to jídelní ... (vidlička)*

Doplňující otázky:

- Víte, jak souhrnně nazýváme tyto pomůcky? (jídelní příbory)
- Určitě víte, k čemu se používají, zvládnete je ale správně prostřít na stůl? (lžice, nůž – napravo), (vidlička – nalevo), (malá lžička – nad talíř) + názorná ukázka.
- Dnes nás téma stolování bude provázet celý den.

Pohádka (5 minut)

V restauraci

Určitě jste už děti byly někdy v restauraci, a kdo ne, má tu možnost poslechnout si náš příběh, který se tam odehrál. Do podniku jménem Charlie chodí spousta lidí. Je to luxusní hotel s pěti hvězdičkami. Vidět zde můžeme zamilované páry, rodiny s dětmi u zmrzlinového poháru, starší lidé či kamarády. Zkrátka se tu střídají zákazníci jak na běžícím páse. A jak už to v pohádkách bývá, ožívají i neživé věci. I v této rezidenci si můžeme povšimnout příborů, které mluví. Ovšem ne před lidmi, ale mezi sebou. Když se jim někdo ze zákazníků nelíbí, dají mu to najevo naschvály, které mu provádí. Zrovna včera tu byla jedna paní, která si navymýšlela: „V té polévce jsem našla vlas a tahle sklenička zas není čistě umytá.“ V tu chvíli má servírka chuť paní něco říci, ale snaží se udržet a být milá. O ufnukanou paní, se totiž postarají hotelové příbory. Když už hladová dáma otevírá ústa, do kterých chce vložit sousto z lososa, naschvál se vidlička ohne a kus lososa přistane na jejich azurových šatech. To máte slyšet ten jekot. Milá dáma ani nezaplatí a s rudým obličejem odchází pryč z restaurace. To očividně nevádí jak servírce, tak stolovému setu: „Konečně tu bude klid a nebudeme muset

poslouchat tu ukňouranou dámičku, které se neustále něco nelíbí.“ Příbory samozřejmě nechtějí odlákat zákazníky, ale chtějí dát za vyučenou těm, kteří se neumějí u stolu správně chovat. Mezi tyto lidé patří například ti, co křičí na obsluhu, také ti, kteří neumí správně stolovat – srkají, mlaskají, jedí neurvale a tak dále.

Napadá vás ještě další nevhodné chování? Právě tyto strávníky nechtějí naše příbory v restauraci. Vždyť by se pak z luxusního podniku stal chlívek. Příbory už kolikrát ani nedoufají, že jsou na světě ještě nějakí slušní lidé. Proto je napadlo, že se podívají do blízké školky, aby se přesvědčily o opaku. Zvládnete děti úkoly, které si na vás tito kuchyňští pomocníci připravili? Odměna vás jistě nemine.

Aktivity v průběhu čtení (5 minut)

Otázkami v pohádce pobízíme děti k aktivitě:

- Zvednou ruce ti, co už byli někdy v restauraci.
- Na co si zákazníci mohou stěžovat? (Nevlídne chování obsluhy, studené jídlo, dlouhé čekání, neuklizený stůl...)
- Jaké chování do restaurace nepatří? (Jíst rukama, nevhodné sezení, nevhodné oblečení, bavit se příliš hlasitě...)
- Zvládnete ukázat jídelním příborům, že tady jsou vzorné děti, které se úkolů nebojí a zkusí si s nimi poradit?

Aktivity po čtení (10 minut)

Hned ze začátku si na vás jídelní pomůcky připravily menší kvíz. Ti, co znají odpověď, nevykřikují a vzorně se hlásí. Když je paní učitelka vyvolá, mohou situaci předvést.

Otázky:

- Když chcete v jídle pokračovat, ale potřebujete si například odskočit, jak správně položíte příbor? (Křížem, nikoli k sobě – to je signál pro obsluhu, že mohou jídlo odnést.)
- Po jídle se utřete papírovým ubrouskem. Kam ho dáte? (položíme na talíř). Pozor, máme-li látkový ubrousek, ten pokládáme složený na pravou stranu vedle talíře.
- Můžeme se houpat na židli? (ne)

- Můžeme cinkat příborem o talíř? (ne)
- Můžeme mluvit s plnými ústy? (je to nevhodné)

Děti přiřazují obrázky do správného sloupce.

- **VHODNÉ** (viz příloha č. 6) = správně prostřené příbory, správné sezení u stolu, správně položený ubrousek, vhodné oblečení, správný příbor ke správnému pokrmu (např. lžička v čaji).
- **NEVHODNÉ** (viz příloha č. 7) = špatné rozprostření příborů, nevhodné sezení, špinavý ubrousek pod příborem, nevhodný oděv, vidlička v čaji.

NÁMĚTY NA JEMNOU MOTORIKU A GRAFOMOTORIKU

Úkoly děti plní nejprve na JM, poté na GM

a) Lžice – *Oválná pomůcka, co jídlo nabírá, z talíře či misky všecičko vysbírá.*

Cvičení na JM (10 minut)

- Děti se rozdělí do tří skupin (záleží na množství dětí).
- Každá skupina dostane lžici.
- Úkolem dětí je přenést zákazníkovi knedlík (pingpongový míček) na talíř, aniž by jim spadl na zem.
- Tohoto úkolu dosáhnou tak, že nesou pingpongový míček na lžici, obejdou danou metu a předají lžici i s míčkem bez pomoci druhé ruky kamarádovi stojícímu za ním v řadě (princip štafety).
- Vyhrává to družstvo, jehož členové se vystřídají co nejrychleji, aniž by jim spadl knedlík na zem.
- Komu spadne míček na zem, má trestný bod.

Cvičení na GM (5 min)

(viz příloha č. 8)

- Předvádíme pohyby lžicí, jako když jíme polévku (+ říkanka s pohybem).
- Na tento pohyb navazuje grafomotorický list.

b) Lžička – Horký nápoj mícháme a na lžičku dýcháme.

Cvičení na JM (10 minut)

- Děti utvoří dvojice.
- Jeden z dvojice má zavázané oči, druhý sedí a má ruce za zády.
- Ten, který má zavázané oči, bude krmit druhého pudinkem (malé velikosti).
- U soutěže se nesmí mluvit, to znamená, že vidomý nenabádá nevidomého, kam má lžičku s pudinkem směřovat, jinak jsou ze soutěže diskvalifikováni.
- Vyhrává ta dvojice, která jako první zdolá porci.
- Kvůli přehlednosti je lepší, když soutěží pouze 5 dvojic. (Ostatní kontrolují, zda někdo nepodvádí.)
- Dvojice se mohou vystřídat.
- K soutěži je důležité použít dostatečné množství pudinku a zástěr, jelikož tekutý pokrm může spadnout vedle.
- Dále je pak důležité zjistit, zda není některé dítě na stravu alergické.

Cvičení na GM (5 minut)

(viz příloha č. 8)

- Předvádíme míchání čaje s pomocí lžičky v ruce (+ říkanka s pohybem a hlubokým foukáním na lžičku).
- Na tento pohyb navazuje grafomotorický list.

c) Nůž – Má ostrou hranu, před jídlem dává se na pravou stranu.

Cvičení na JM (10 minut)

- Princip této hry spočívá ve vyřazování.
- Nastoupí trojice dětí. (Ostatní určují, kdo je vítěz a zároveň kontrolují, zda někdo nepodvádí.)
- Každý hráč má před sebou k dispozici desku, pruh modelíny (všichni o stejné délce), jídelní nožík (plastový nebo hliníkový).
- Na startovní povel začnou krájet modelínu na deset dílů.
- Některé děti mohou mít problém s počítáním, proto naznačíme na modelíně špejlí, kde mají krájet.
- Do dalšího kola postupuje ten, který byl v prvním kole nejrychlejší.
- Takto pak mezi sebou zápasí všichni, až se jeden prořeže na vítězný post.

- Děti, které nesoutěží, mohou připravovat modelínové pruhy pro hráče. (Aby měly stejnou délku, dáme jim pro názornost nějaký předmět, který tak určí délku pruhu modelíny.)

Cvičení na GM (5 minut)

(viz příloha č. 8)

- Předvádíme krájení nožem na pravou stranu (+ říkanka s pohybem).
- Na tento pohyb navazuje grafomotorický list.

d) Vidlička – Píchá jako jehlička, je to jídelní vidlička.

Cvičení na JM (10 minut)

- Hra se jmenuje špagetovaná.
- Děti jsou opět rozděleny do skupin.
- Každá skupina má k dispozici vidličku. (Důležité je před manipulací upozornit na opatrné zacházení.)
- Hráči stojí za sebou v řadě, opět je hra stavěna na principu štafety.
- Hráč, který vybíhá, běží ke své hromádce (která je přímo před ním) a snaží se jednou rukou nabrat pomocí vidličky co nejvíce špaget (špagety představuje vlna).
- Poté, co nabere porci, jde s ní do misky (kterou má opět každé družstvo svoji).
- S vidličkou tedy neběháme, pouze s ní jdeme a to k misce, která je dva metry od „špaget“.
- Vidličku nechá ležet u misky a ve chvíli, kdy doběhne ke svému družstvu, vybíhá další.
- Další se chopí vidličky (ležící u misky) a běží pro další porci.
- Vyhrává to družstvo, které jako první nabere všechny špagety do misky.
- V případě, že jim špagety spadnou během cesty, mohou je sebrat.

Grafomotorická cvičení (5 minut)

(viz příloha č. 8)

- Předvádíme zakroucenou špagetu pohybem, vycházejícím z ruky (+ říkanka s pohybem).
- Na tento pohyb navazuje grafomotorický list.

e) Kamarád talíř

*Jako slunce kulatý,
může být i hranatý.
Jídlo na něj dáváme,
z něj si pochutnáváme.*

Cvičení na JM (15 minut)

- Děti utvoří tři družstva.
- Každému družstvu patří jedna barva.
- V určeném prostoru vysypeme korálky.
- Úkolem každého týmu je nasbírat co nejvíce korálků (barvy jejich družstva) do talířku, který má každé družstvo u sebe.
- Ve chvíli, kdy paní učitelka pískne, vybíhá jeden hráč z každého týmu a snaží se nasbírat co nejvíce korálků dané barvy.
- Když uslyší písknutí po druhé, musí se vrátit zpět ke svému týmu a korálky vysypat do talíře.
- Kterému družstvu se podaří za určitý čas nasbírat co nejvíce korálků?

Cvičení na GM (5 minut)

(viz příloha č. 8)

- Kreslíme podle vzoru talíř (+ říkanka s pohybem).
- Na tento pohyb navazuje grafomotorický list.

ZAKONČENÍ PROJEKTU (15 minut)

Nastíníme dětem nějaký problém, následně jej předvedou dobrovolníci a vyřeší. Je dobré, když situaci nejprve předvede sama učitelka.

Situace:

- Manželský pár jde na šálek kávy do restaurace a muži se podaří šálek omylem rozlít. Jak bude příběh pokračovat dál?
- Kamarádi dostanou veliký hlad a rozhodnou se, že si dají něco dobrého v místní restauraci. Chut' k jídlu jim ale překazí nalezený červ v salátu. Jak se zachovají?
- Rodina slaví narozeniny v jednom z luxusních podniků. Jeden ze členů rodiny si přivede svého kamaráda, který nejenže přijde nevhodně oblečen, ale také se neumí správně chovat a sedí s nohama nataženýma na stole. Jak bude situace pokračovat dál?

Na závěr by měla cvičná učitelka celý projekt zhodnotit.

DALŠÍ ČINNOSTI:

- Společná příprava pokrmu. (Nějaký jednoduchý, který děti zvládnou a nehrozí jim nebezpečí pořezání.)
- Příprava hostiny. (Vyzdobení třídy na dané téma – např. bál.)
- Příprava prostírání. (Naučit děti zdobit stoly.)
- Různé variace skládání ubrousku.
- Soutěže se sladkostmi. (Namotávání provázku s bonbonem.)
- Ochutnávka s poznáváním poslepu.
- Pexeso na čich. (V sáčkích je koření – úkolem dětí je najít si podle čichu stejnou dvojici.)
- Kreslit nožikem (plastovým) obrázky na pískovišti.
- Pracovní listy na toto téma – správné přiřazení talířů k sobě (viz příloha č. 9), doplnit chybějící části dortu (viz příloha č. 9).

ČINNOSTI PRO RODIČE A DĚTI K PROJEKTU – STOLOVACÍ NÁČINÍ:

- Dítě má zavázané oči a rodič mu přikládá lžičku na různé části těla. Umí dítě správně pojmenovat, kde lžičku cítí?
- Pomoc při přípravě oběda.

- Příprava jednoduchých pokrmů s dětmi. Můžeme se pak s nimi pochlubit ve školce + ochutnávka.
- Modelínové jídlo. (Naučit plést vánočku z modelíny.)
- Zvířátka z těsta.
- Společná příprava jídelníčku.
- Zaúkolování dětí v obchodě při nákupu.

2.1.3 Pěnové houbičky

*Chceš-li čistý býti,
stačí houbu míti.
S ní vždy všechno vyčistíš,
tělo, místnost pročistíš.*

Jistě znáte a používáte houbičky různých druhů. Lišit se mohou materiálem, tloušťkou, velikostí či barvou. Mezi ty, jež nejčastěji využíváme, patří – houbičky na mytí nádobí, tělové houbičky či velké houby na mytí auta. Jistě vás napadnou další. Zkrátka jsme s nimi v každodenním kontaktu, proto přicházíme s nabídkou jejich netradičního využití. Samozřejmě se dají použít při výtvarné výchově, tělesné výchově, ale co kdyby nás tyto pomůcky provázely celý den? Jednou takovou možností je projekt s využitím těchto čistících pomocníků.

Houbičky se dají mačkat, stavět na sebe, namáčet, ždímat. Jde s nimi též tiskat, tupovat a spousta dalších výtvarných technik. Z výčtu je zřejmé, že při manipulaci s tímto materiálem rozvíjíme u dětí jemnou motoriku a dovednosti, které jsou potřebné v běžném životě. Houbičky se tak mohou stát vhodnou pomůckou k rozvoji pohyblivosti prstů a ruky.

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Cíle projektu:

- seznámení dětí s běžnými pravidly jako je úcta, slušnost, dodržování pravidel a další
- práce s grafomotorickými listy

- správný úchop psacího náčiní
- manipulace s houbičkou – vhodná pro netradiční rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky
- uvolnění ruky

Pomůcky:

Barevné krabice (zelená, žlutá, modrá), houbičky pěnové 20 ks (záleží podle počtu dětí), tabulka na odškrtávání věcí, obrázky na krabice – co se kam dává, relaxační hudba, voda, tabule, tužky obyčejné, košík, barevné čtverce, obrázky kladné a záporné, velký formát papíru.

Časová dotace:

Projekt může být krátkodobý či dlouhodobý, záleží, jak si jej cvičný učitel přizpůsobí. Jelikož autorka práce provádí projekt v různých školních zařízeních, volí kratší časovou dotaci a to dvě hodiny.

Cílová skupina:

Vzhledem k tomu, že se u dětí snažíme rozvíjet GM a JM, která by měla být podporována především před zahájením povinné školní docházky, budeme se zaměřovat na děti v předškolním a mladším školním věku. Není však vyloučeno, že by se do projektu nemohly zapojit děti jiné věkové kategorie.

PRŮBĚH PROJEKTU

Aktivity před motivací: (10 minut)

Nejprve se s dětmi seznámíme. Poté hádají, která věc je bude dnešním dnem provázet. Mají zavřené oči a dotýkají se věci, kterou před ně dává učitel. Pokud věc uhádnou, navážeme další aktivitou a to dopisem.

Motivace: (5 minut)

Možná jste si toho děti ještě nikdy nevšimly, ale vím o věcech, které v noci ožívají. Jsou to v podstatě všechny neživé pomůcky kolem nás. Stůl, židle, kámen, oblečení, prostě vše, nač si jen vzpomenete, dokonce i mycí houbičky. A o těch bude právě dnešní pohádka. Máme spousty mycích houbiček – na auto, nádobí, na tělo. Náš příběh bude o houbičce jménem Kevin. Kevin je žlutá mycí houba na nádobí.

Proč se zrovna bude vyprávět o Kevinovi a ne o molitanové houbě Sandře? Nebo staříkovi Jasperovi, staré houbě na všechny nečistoty? Bude zrovna o Kevinovi, jelikož on není jen tak nějaká houba. Je něčím zvláštní, a to tím, že chce už jako malý zlepšit svět. Chce svět vyčistit od všech špatností, které na něm nadělali lidé. Chce, aby byl jako dříve, čistý, poctivý, zkrátka, aby se všem zase žilo dobře. Většina ostatních věcí si už zvykla a tyto problémy přehlíží. Kevin však ne, tomu to trhá jeho houbové srdce a chce něco v životě dokázat. Ví, že mu na to jeho síly nestačí, ale nechce to vzdát. Rozhodne se proto, že podstoupí náročný úkol a to, že se ukáže lidem jako „živý“ tvor. Ztratí však možnost mluvit, aby neprozradil, jak to v pohádkové říši chodí. Kevin si je trestu vědom, ale potřebuje se spojit s lidmi, proto se rozhodne zanechat dopis, kde chce vše, co mu leží na srdci, říci. Dopis nechal poslat po poštovním holubovi. Konečně po týdnu letu našel majitele. Holub se usadil na střeše místní školy a dopis dal přímo přede dveře školy. Ráno ho našla paní uklízečka, ta jej předala paní ředitelce a paní ředitelka mně, abychom se do toho dopisu společně podívali. Co to asi znamená, že dopis skončil právě u nás? Že by o pomoc žádal Kevin právě nás?

Aktivita během motivace: (5 minut)

- Jste děti také zvědavé, co se v dopise píše?
- Nebojíte se, aby tam nebyla nějaká záludnost?
- Kdo dopis rozdělá?
- Odpověď na otázku, zda jsou děti ochotné pomoci zbavit svět nešvarů.
- Každé dítě dostane houbičku na očistu světa.

Přečtení dopisu: (5 minut)

Dopis

Zdravím vás všechny, kdo čtete tento dopis. Jistě to nebyl omyl, že skončil ve vašich rukách a má to určitý důvod. Nemohu se již dívat na některé nešvary, které se ve světě dějí. Doufám, že nejsem sám a jsou tací, kteří na situaci mají stejný pohled. Proto vás žádám o pomoc, znám řešení, které by některé lidské špatnosti mohlo odstranit. Řešení není ovšem nejjednodušší. Museli bychom podstoupit pár úkolů. Já sám bych na ně nestačil, proto jsem přišel za vámi. Zkusíme spojit síly a pomoci naší civilizaci?

Ba je to tak, v dopise Kevin shání opravdu pomocnou ruku. Co na to děti říkáte? Myslíte, že to zvládneme? Pomůžeme Kevinovi, když do nás vkládá takové naděje? Přečteme si tedy, co se dál píše v dopise.

Každý ode mě dostanete houbičku, která se tak stává vaším pomocníkem na očistu světa. V případě, že splníte úkoly, které vám teď sdělím, půjdete k tabulce a úkol, který jste splnili, odškrtnete. Bude-li celá tabulka odškrtnuta – jako splněna, zachráníme tak městečko Klouzov a to bude opět tím správným městem bez špatností. A možná se poučíte i vy sami.

Aktivita po čtení: (5 minut)

- Máte někdo nápad, jak budeme houbičkami očišťovat svět?
- Možná nám napoví tabulka, do které máme škrtnat.

NÁMĚTY NA JEMNOU MOTORIKU A GRAFOMOTORIKU

a) Úkol – odpadky v přírodě

Cvičení na JM: (10 minut)

- Také vám vadí nepořádek v přírodě? Poházené obaly od jídla, PET lahve, pneumatiky. To vše patří do popelnice, nikoli do přírody mezi zvířátka.
- Pro lepší upevnění toho, co jsou odpadky a že do přírody nepatří, předložíme dětem obrázek – kladný (viz příloha č. 10) a záporný (viz příloha č. 10). Úkolem dětí je rozlišit, který obrázek je správný a který špatný.
- Lidé by měli správně odpad třídit, ale málokdo to dodržuje. Víte děti, do jaké popelnice by patřily třeba právě houbičky? (do žluté)
- **Žlutá popelnice** - plast (kelímky, igelitové tašky, plastové obaly...)
- **Zelená popelnice** - sklo (lahve, skleněné nádoby)
- **Modrá popelnice** - papír (noviny, reklamní letáky, časopisy, krabice)
- Jak jsme si již řekli, houbičky patří do plastu. Kevin nás prosí, abychom je nyní ještě roztrídili podle barev. Zvládnete dát houbičky podle barev na jednu stejnou hromádku?

Cvičení na GM: (5 minut)

(viz příloha č. 11)

b) Úkol – lež

Cvičení na JM: (10 minut)

- Co mě může nejvíce rozzlobit je, když člověk lže. Také nemáte rádi lhání?
- Zkusme zbavit i lidi v městečku tohoto špatného nešvaru. A jak to provedeme? Přeci splněním následujícího úkolu.
- Paní učitelka chodí po třídě a schová houbičku. Děti vše sledují a poté se paní učitelky ptají – kam jste schovala houbičku? Paní učitelka odpovídá buď pravdou nebo lží, a děti na to reagují.
- Úkolem dětí bude rozpoznat lež či pravdu. V případě, že mluví cvičný učitel pravdu, nechají ruce dole. V případě, že lže, dají děti obě ruce nahoru a mačkají houbičku oběma rukama – jako alarm.
- Příklad: Paní učitelka schová houbu pod stůl. Děti se ptají: „Kam jste schovala houbu?“ Paní učitelka odpoví: „Schovala jsem ji na židli.“ Děti zpozorní, dají ruce nahoru a mačkají houbu jakožto známka lži.

Cvičení na grafomotoriku (5 minut)

(viz příloha č. 11)

c) Úkol – ubližování druhému

Cvičení na JM: (5 minut)

- Nejvíce mně trhá srdce, když si děti ubližují. Proč se místo pošťuchování a hádek nepohladí?
- Poznáte i na ukázce špatné chování (viz příloha č. 12)?
- Pojďme se tohoto špatného chování také zbavit.
- Na houbičkách jsou nakreslené symboly. Úkolem dětí je najít k sobě kamaráda se stejným symbolem. Vzniknou tak dvojice.
- Jeden z dvojice si lehne na břicho a druhý mu přejíždí po těle houbičkou. Celou relaxační chvíli doprovází relaxační hudba.
- Děti se snaží poslouchat pokyny učitele. Poté se vystřídají.

Pokyny učitele:

Hladíme kamaráda po vláskách za to, že jsme rádi, že je.

Kreslíme na záda srdíčko, jako důkaz toho, že ho máme rádi.

Představte si vlastnost, kterou na kamarádovi obdivujete a za to mu pohladejte i obě chodidla (Např. že je šikovný ve fotbale, v kreslení...).

Nezapomeneme ani na ruce, čímž ho tak očišťujeme od všech špatností.

Cvičení na GM (5 minut)

(viz příloha č. 13)

d) Úkol – továrny

Cvičení na JM: (10 minut)

- Továrny a výrobní závody, jak jistě víte, ničí přírodu. Není tomu i jinak v městečku Klouzov.
- Poznáte z obrázků, kde je příroda zničená továrnami a kde naopak rozkvétá (viz příloha č. 14)?
- Pojďme vyčistit špatný vzduch, aby se lidem lépe dýchalo.
- Paní učitelka mokrou houbičkou nakreslí na suchou tabuli tři komíny.
- Děti se za sebou postaví do řady a totéž učiní znovu tak, že si také namočí houbičku, pořádně vyždímají a obtáhnout tvar, který tam zanechala paní učitelka.
- Podle situace mohou jít děti víckrát.

Cvičení na GM: (5 minut)

(viz příloha č. 13)

e) Úkol – nebezpečná jízda některých řidičů

Cvičení na JM: (15 minut)

- Už se vám také někdy stalo, že jste chtěli vstoupit na přechod a neslušní řidiči ani nepřibrzdili?
- Opět ukážeme příklad na obrázku (viz příloha č. 15)
- V našem městečku je to běžnou situací. Všichni chodci nadávají a nevědí si s problémem rady.
- Zkusme ukázat těm hazardérům za volantem, jak má jízda na pozemní komunikaci vypadat.

- Úkolem skupin dětí bude rozestavit na velkou plochu papíru houbičky a udělat tak dráhu pro auta. Houbičky znázorňují chodce. Vyhýbejte se jim tedy, ať nedojde k nehodě. Děti nemusí opakovat stejnou dráhu, kterou nakreslil už někdo jiný.

Cvičení na grafomotoriku (5 minut)

(viz příloha č. 16)

ZAKONČENÍ PROJEKTU: (10 minut)

Děti se podívají, zda je tabulka splněných služeb vyplněna. To je pro ně signál, že se blíží konec. Kevin jim tak bude moci poděkovat a odejít opět do své říše. Nezapomene samozřejmě dát všem odměnu, která jim náleží a v tichosti na dobro zmizet. Děti dále mohou samy vymýšlet, co jim vadí v jejich městečku a snažit se to nejen napravit, je-li to v jejich silách, ale také si o problému dokázat promluvit. Jelikož víc hlav, víc ví. A třeba na některá řešení přijdeme společně.

DALŠÍ ČINNOSTI:

- Mýt houbičkou nějaké věci.
- Výtvarné kreace pomocí techniky tupování.
- Rozcvička s touto měkkou pomůckou.
- Nošení houbičky na různých částech těla.
- Protáhnutí houbičky přes oblečení od shora dolů.
- Houbička – pomůcka při komunikaci v kruhu (kdo má houbu, mluví).
- Kdo má houbu? (Houba putuje pod nohama hráčů, kteří sedí v kruhu. Hráč stojící uprostřed. Musí odhalit aktuálního vlastníka.)
- Stejně barvy houbiček jako živé pexeso.
- Upevnění houbičky na chodidla a následná chůze.

ČINNOSTI PRO RODIČE A DĚTI K PROJEKTU HOUBIČKY:

- Pomoc při mytí nádobí.
- Houbou roztírat pěnu na holení po zrcadle a tvořit tak obrazce.

- Stavět věže z houbiček.
- Kreslit fixem na houbu.
- Schovat předmět, kdy kouká pouze jeho malá část.

2.2 Popis a interpretace dosažených výsledků z navržených projektů

Pro zjištění platnosti pedagogických projektů byl každý zvlášť realizován. Pedagogický projekt – Kolíčky byl uskutečněn vícekrát a to v jedné MŠ a dvou ZŠ. Po realizaci tohoto projektu byl na závěr zařazen dotazník, který přinesl zpětnou vazbu oběma stranám (učiteli i žákům). Dále byly výsledky dotazníku jednotlivých škol porovnány. Toto porovnání je zobrazeno v grafické podobě (viz kapitola 2.2.4 – Interpretace dotazníku), která nám poskytuje zpětný vhled. Na základě připomínek pedagogů, dohlížejících během realizace, byly projekty pozměněny do konečné podoby.

2.2.1 Realizace projektu – Kolíčky

MŠ LUŽANY

(viz příloha č. 17)

členů: 4

realizace: 25. 9. 2013

věk: předškolní

účast učitele: ano

časová dotace: 1hodina + další činnosti plněny v průběhu týdne

Reflexe projektu a sebereflexe

Nápad o panu Slunečnickovi a meteorologickém týmu se dětem velmi líbil. Ovšem četba pohádky se zdála být dlouhá. Proto je vhodné předškolním dětem pohádku zkrátit nebo převyprávět vlastními slovy. Jednodušeji pokládat i otázky. Realizace pedagogického projektu byla obohacující nejen pro děti, ale také pro paní učitelku, která tak mohla vidět své předškoláky z trochu jiného pohledu. Realizace se účastnily pouze 4 děti, což spatřujeme pro začátek jako pozitivní. Autorka projektu se tak mohla více věnovat dětem a přicházet na drobné nedostatky. Na závěr proběhlo hodnocení a odměny. Problém dětem nejvíce činil úkol č. 1. Ostatní cvičení zvládaly na jedničku.

Pohled paní učitelky

Nápad s kolíčky se paní učitelce Grohové velmi líbil. Pár menších postřehů bylo, ale týkaly se spíše organizačních věcí jako lepšího přidělení cvičných obrázků na stěnu, nejlépe do výšky očí dětí. Dále pak zajištění dostatečného prostoru na pohyb. Nezaměřovat se pouze na ramenní kloub, ale také loketní. Pro stabilitu těla by bylo vhodné zvolit mírný stoj rozkročný. Také by nebylo špatné, kdyby děti linii obkreslovaly podle vzoru na papíru rovnou na stěně, nejen ve vzduchu. Pohádka by se mohla dětem v této věkové kategorii zkrátit. Kolíčky jim nenechávat během toho, co si povídáme, jelikož je lákají ke zkoumání. Je vhodné děti upozornit na opatrnou manipulaci. Paní Grohová uvítala možnost realizace projektu na delší dobu.

ZŠ LUŽANY

(viz příloha č. 18)

členů: 12

realizace: 7. 10. 2013

věk: mladší školní

účast učitele: ano

časová dotace: 2 hodiny + další činnosti plněny v průběhu týdne

Reflexe projektu a sebereflexe

Každý jedinec měl své místo a tím pádem i dostatek prostoru. Lavice byly uspořádány do půlkruhu, z důvodu rychlé organizace při práci s grafomotorickými listy. Toto rozmístění se osvědčilo jako nejlepší. Cvičné obrazy na rozvoj kloubní pohyblivosti visely v pozici dětských očí. Celkově hodina probíhala klidně a na dětech bylo vidět, že je činnosti baví. To dokazují i výsledky dotazníku, který rovněž děti ohodnotily sty procenty. Úkol, který jim přišel nejobtížnější, byla kličkovaná. Tedy probíhání mezi kolíčky. Úkol sestavování obrazce z kolíčků byl problémový z hlediska špatné spolupráce. Dále jsme došli k zjištění, že i pro mladší školní věk je děj pohádky trochu složitý. Při dalším uskutečnění bude zjednodušen. Projekt bychom neměli uspěchat. Pro děti je velmi důležité řádné zakončení, na které tak čekají. Dále je vhodné věnovat projektu opravdu více dní, aby si tak děti odnesly nejen emoční zážitek, ale rovněž pro nás tak důležité pokroky v grafomotorice a jemné motorice.

Pohled paní učitelky

Paní Ryglová uvítala, že jsme se s dětmi zaměřily právě na rozvoj GM a JM, jelikož má ve třídě jedince, kterým tyto projekty prospějí. Byla ráda za materiály zaměřené na toto téma. Poznámky měla jen drobné např. dávat pozor na názvy jednotlivých postav v pohádce. Celkově na ni projekt zapůsobil kladně a autorka práce tak mohla být ráda, že se jí projekt tvaruje do stále lepší podoby.

ZŠ JIČÍN

(viz příloha č. 19)

členů: 23

realizace: 9. 10. 2013

věk: mladší školní

účast učitele: ano

časová dotace: 3 hodiny + další činnosti plněny v průběhu týdne

Reflexe projektu a sebereflexe

Projekt byl realizován již potřetí. Jelikož byly předchozí realizace doplněny o drobné změny a tato třetí verze se osvědčila jako nejzdařilejší, můžeme v tomto případě hovořit o finální podobě. Mezi změněné postupy patřilo například převyprávění pohádky místo čtení, lepší upevnění listů na zeď, zajištění dostatečného prostoru při uvolňovacích cvicích, dostatek času. Děti vzorně a pilně spolupracovaly, což se odrazilo i na výsledcích. Pracovní listy jsme založili do portfolia každého jedince, aby si i rodiče mohli prohlédnout práce svých dětí.

Pohled paní učitelky

Paní učitelka byla sama překvapena, jak žáci pilně pracovali. K projektu neměla žádné jiné připomínky.

Celkové rozebrání jednotlivých úkolů

a) Úkol – hledání poslepu

Při třetí realizaci se osvědčilo jako nejvhodnější řešení předložit dětem (které již úkol absolvovaly) grafomotorické listy, kterými tak byl vyplněn časový prostor.

b) Úkol – kličkovaná

Děti mají rády běhavé hry, proto ani tato aktivita nezklamala, což jsme mohli vidět v jejich zápalu do hry. Doporučujeme rozmístit kolíčky dál od sebe.

c) Úkol – rozvoj rytmického cítění

Při této aktivitě je zvlášť důležité, seznámit děti s činností, kterou budou vykonávat. Výsledný efekt tak bude o to víc patrný.

d) Úkol – volná chvilka fantazie

Zapojení fantazie a její převedení do materiální podoby činila dětem potíže. Bohužel někteří nepracovali jako skupina, ale jako jednotlivci. Tento problém však nenastal ve všech skupinách. Našli se i ti, kteří ukázkově pracovali a vytvořili velmi hezké obrazce.

e) Úkol – relaxační chvilka

Relaxovat jde snad každému, ovšem malé děti s tím mají trochu problém. Většinou nevydrží být chvíli v klidu. Když však do relaxační chvílky byly zařazeny pokyny, jak kolíčkem přejíždět po zádech, hned je aktivita bavila více.

f) Úkol – najdi si cestu

Jelikož se děti předškolního věku nejsou schopny soustředit delší dobu, činnost zaměřená na grafomotoriku byla odložena na později.

g) Úkol – skrytý obrázek

Úkol najít ve spleti čar obrazec nečinil snad nikomu potíže. Neuškodila by volba složitějších obrazců.

h) Úkol – rozzáření slunečního třpytu

Tvořivý úkol by měl delší trvání, proto byla tato aktivita domácím úkolem. Ti, kteří se chtěli s výtvozem pochlubit, jej mohli přinést do školy, kde byl následně vystaven.

Grafomotorika

Z grafomotorických listů je viditelné, že dětem některé tvary činní potíže, i přesto, že si jeho linie nejprve vyzkoušely na větší formát. Básničky, které tyto listy doplňují, jsou pro děti motivační. Psací náčiní držela většina správně. Manipulaci s kolíčkem zvládaly děti rovněž bez problémů. Pohyby vycházející z ramene či lokte jim šly hůře, avšak pohyby dětí ze ZŠ vypadaly lépe. Činností, vycházejícím z této tělesné partie je věnována ve školství nejspíše malá pozornost. Proto je dobré dělat s dětmi průpravná cvičení, která budou tyto pohyby rozvíjet. Mnohé z dětí zarazil předposlední úkol – Najdi cestu. K jednomu z domečků vedly totiž dvě cesty a některé děti byly zmatené. Následně jim bylo vysvětleno, že může nastat situace, kdy jeden domeček zůstane osamocen. Díky této informaci pak spokojeně pracovaly.

2.2.2 Realizace projektu – Houbičky

MŠ Konecchlumí

(viz příloha č. 20)

členů: 10

realizace: 21. 11. 2013

věk: předškolní

účast učitele: ano

časová dotace: 2 hodiny

Reflexe projektu a sebereflexe

Děti byly vzorné, tudíž práce s nimi byla velmi příjemná. Paní učitelka poskytla prostory v tělocvičně, kde jsme tak měli klid a především prostor. Na rozdíl od projektu „Kolíčky“ byl tento klidnější a o něco kratší. Aktivita byla přijata s nadšením, všechny děti svědomitě pracovaly. Měly spousty dalších nápadů, jaké špatnosti by ze světa chtěly odstranit. Jediné, u čeho vznikly trochu dohady, bylo vybarvení usměvavého obličejce, jakožto znaku splněného úkolu. Všichni chtěli vybarvovat. Problém byl nakonec vyřešen tak, že děti, které nevybarvovaly, měly tuto možnost poté ve třídě. Projekt vyšel zhruba na dvě hodiny. Pracovní listy, kde pracovaly na zadaných úkolech, dostaly děti od paní učitelky k vyplnění následující den. Děti si z projektu odnesly nejen dobrou náladu, ale také zkušenosti a ponaučení.

Pohled paní učitelky

Paní učitelka uvítala nápadité činnosti. Dále jí přišlo přínosné, že na projekt může navázat aktivitami, které jí byly doporučeny. Jediné, co by pozměnila, byl pracovní list, kde by každý úkol dala na samostatný list.

Rozebrání jednotlivých úkolů

a) Úkol – odpadky v přírodě

Tento úkol byl nejen poučný, ale také zajímavý. Děti rády třídí dle nějakého hlediska (v tomto případě podle barvy).

b) Úkol – Lež

Činnost byla vydařená. Děti odhalily všechny lži. Nejvíce je těšilo, když mohly být v roli lháře a ostatní hádali. Úkol patřil ke kratší, ovšem efektivní aktivitě.

c) Úkol – Ubližování druhému

Děti se rozdělily do dvojic podle stejných značek na houbičkách. Nemohly tak být se svým „kamarádem,“ ale s tím, kdo měl stejný znak. Upevňovala se tím tak vazba mezi dětmi ve třídě. Činnost byla opět klidná. Všichni se k sobě chovali hezky a úkoly braly zodpovědně.

d) Úkol – Továrny

Činnost byla myšlena původně trochu jinak. Někdy se však musíme přizpůsobit podmínkám, což nastalo i v této situaci. Ve školce sice byla tabule, ale pouze keramická. Ždímání mokrých houbiček bylo tedy vynecháno a děti pomocí nich čistily jedním tahem linii, která jim byla předkreslena na tabuli.

e) Úkol – Nebezpečná jízda některých řidičů

Děti byly originální, kreslily přechody, železniční koleje, kruhové objezdy a měly spousty dalších nápadů. Žádná ze skupinek nepotřebovala radu a dokázaly v tichosti pracovat.

Grafomotorika

Jelikož byly činnosti zaměřené na jemnou motoriku po časové stránce dostačující, grafomotorické listy děti vyplňovaly následující den.

2.2.3 Realizace projektu – Stolovací náčiní

ZŠ LUŽANY

Členů: 8

Realizace: 16. 11. 2013

Věk: mladší školní

Účast učitele: ano

Časová dotace: 2 hodiny

Reflexe projektu a sebereflexe

Hned při vstupu do třídy bylo na dětech vidět velké očekávání. Netušily, co nastane, čehož bylo využito hádankami na úvod. Na odpovědi děti hravě přišly a následovaly otázky. Někteří jedinci se v oblasti stolování a správných zásad u jídla neorientovali. To byla vhodná příležitost zasvětit je do této oblasti. Ve chvíli, kdy děti měly odpovídat na otázky, chrtily ze sebe odpovědi jeden za druhým. U první aktivity, tedy u kvízu, se hlásili stále stejní jedinci. Pobízeli jsme tedy druhé k aktivitě. Děti bavila velmi pantomima. Je vidět, že jsou zvyklé hrát v rolích, bude to nejspíše tím, že se do roka konají v místním kině besídky, kde se tak děti mohou po divadelní stránce projevit. Největší úspěch měl úkol „špagetovaná“, kde děti namotávaly bavlnku na vidličku. Nejméně úspěšný se zdál úkol „krmení kamaráda pomocí lžičky.“ Děti se snažily u této činnosti podvádět. Holčičkám se nelíbilo, že jsou od pudinku špinavé, jen chlapci byli spokojeni, že si pochutnali a nacpali břicha. Celková realizace byla velmi zdařilá.

Pohled paní učitelky

Paní učitelka se trochu obávala materiálu, se kterým jsme měli pracovat. Byla pak sama překvapená, jak se děti jednotlivých úkolů zhostily a obavy šly stranou. Uvítala možnost, kdyby takové aktivity zpestřovaly dětem výuku častěji. Některé úkoly by trochu pozměnila, ale nebylo to nic zásadního. Projekt „Kolíčky“ se jí líbil více, ale tento ji přišel také nápaditý.

Rozebrání jednotlivých úkolů

a) Úkol – aktivity týkající se příběhu

Při této aktivitě se krásně ukázala dětská fantazie.

b) Úkol – přiřazování obrázků do správného sloupce

Zde proběhlo vše bez problémů, děti dokázaly přiřadit všechny obrázky správně.

c) Úkol – lžíce

Soutěživost družstev, to je to, co převládalo při této aktivitě. Na děti byl krásný pohled, snažily se, aby zákazníkovi přinesly opravdu kompletní porci oběda a ani o jeden knedlík méně.

d) Úkol – lžička

Tato aktivita patřila mezi méně zdařilé, avšak našli se tací, kterým se velmi líbila. Mohla by být obměněna tím, že místo řídkého pokrmu, v podobě pudinku, zvolíme pevnější konzistenci např. ovoce.

e) Úkol – nůž

Děti mají rádi vyřazovací hry. Bylo dobré, že vyřazený jedinec nepřestal být aktivním a připravoval pro hráče válečky modelíny. Tato činnost měla opět pozitivní ohlasy.

f) Úkol – vidlička

Pro děti nejzábavnější část projektu. Nejlépe šel namotávat chemlon. Úzké bavlnky šly hůře. Vliv na akci to nemělo až tak velký.

g) Úkol – kamarád talíř

Hra s korálky je pro děti velmi atraktivní. Pozor však na bezpečnost.

Grafomotorika

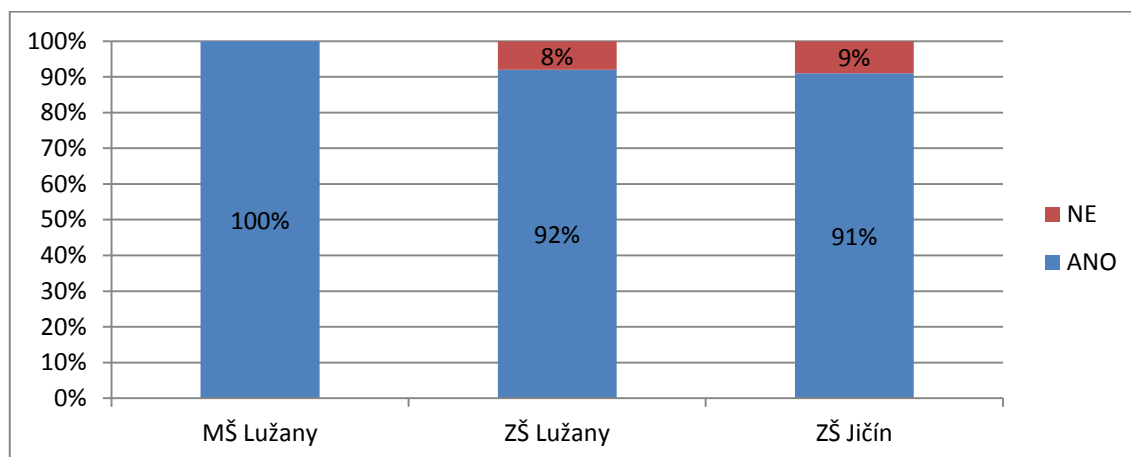
Dětem se líbilo, že grafomotorické listy prolíná nějaký příběh. Více se tak soustředily na správné provedení.

2.3 Interpretace výsledků dotazníku (viz příloha č. 4)

Dotazník posloužil nejen nám jako zpětná vazba, ale i dětem. Otázky na konci byly přizpůsobeny dětem. Kladeny byly spíše jednoduché a stručné otázky, které měly sloužit k shrnutí celé aktivity. Aby bylo hodnocení zábavné, hlasovalo se kartičkami. Na jedné kartě bylo slunce, které představovalo odpověď ANO. Na druhé mrak, ten symbolizoval slovo NE. Po přečtení otázky děti dle svého uvážení zvedly kartu nad hlavu. A nyní k jednotlivým otázkám, které jsou pro lepší přehled doplněny o grafy, na nichž si můžeme povšimnout porovnání výsledků odpovědí dětí z jednotlivých škol. Výpočty, z kterých se vychází, nalezneme v přílohách (viz příloha č. 21).

Otázka č. 1 – Líbil se vám příběh pana Slunečníka?

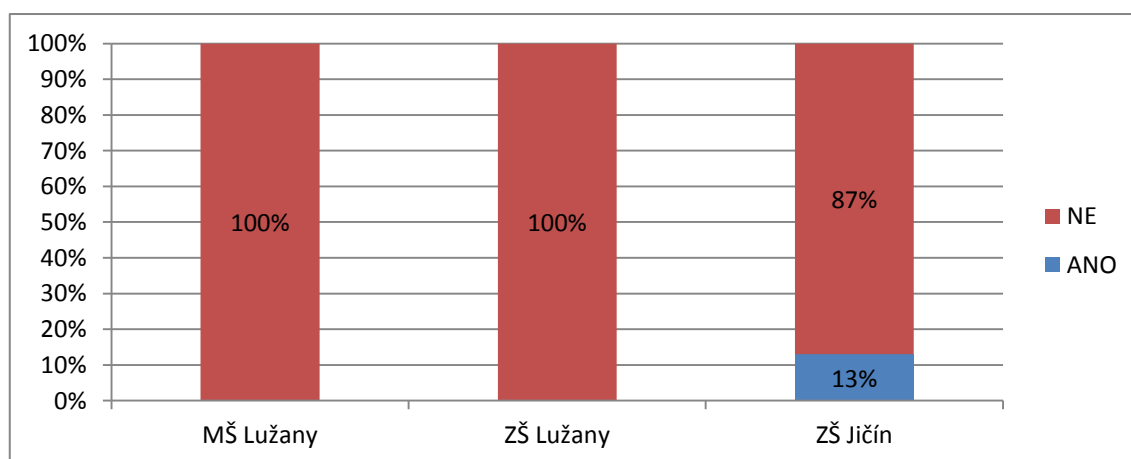
Jelikož děti mají projektových dnů ve škole minimálně, očekávalo se, že budou za zpestření rády a budou hodnotit kladně. V MŠ vyšly výsledky pozitivně, což bylo potěšující. Na ZŠ se našli jedinci, kteří měli k projektu výhrady. Někteří by uvítali manipulaci s kuličky během výuky např. v matematice. Tato zajímavá myšlenka posloužila autorce práce jako inspirace. Dle přání byly proto tyto úkoly navrženy (viz kapitola 2.1.1 – Činnosti spojené s výukou).

Graf č. 4 – Líbil se vám příběh pana Slunečníka?

Otázka č. 2 – Byly na vás úkoly těžké?

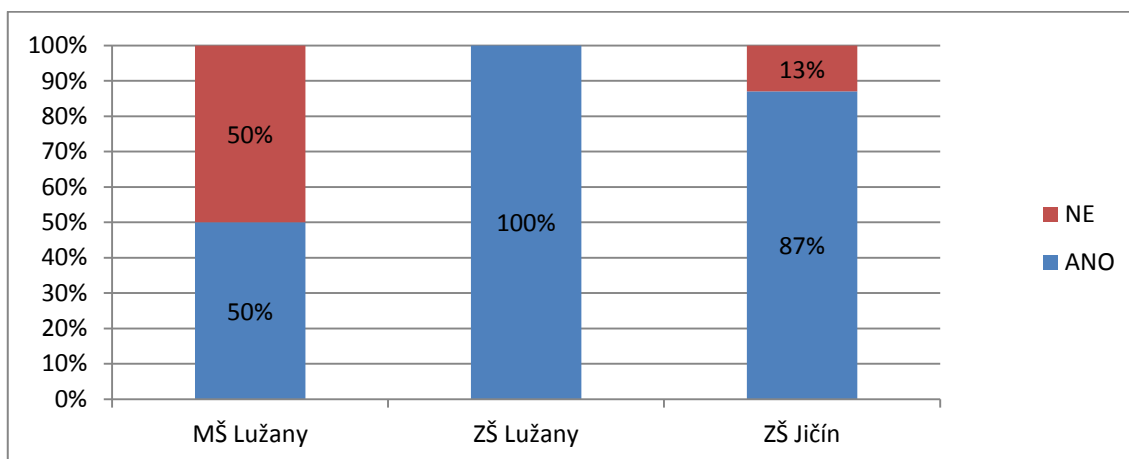
Otázka byla položena z důvodu případné změny jednotlivých úkolů, aby vyhovovaly možnostem dětí. Skoro všechny děti, až na dvě výjimky odpověděly, že jim úkoly přišly lehké.

Graf č. 5 – Byly na vás úkoly těžké?

Otázka č. 3 – Chtěli byste, aby bylo hraní s kuličky delší?

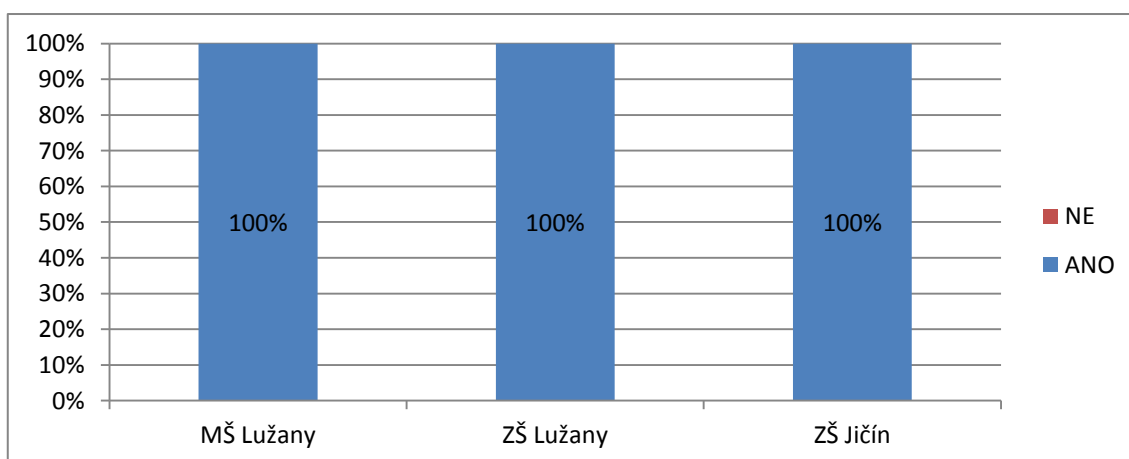
Na dětech z MŠ bylo viditelné, že se jejich myšlenky po delší době soustředění ubíraly jiným směrem. Naopak u dětí ze ZŠ jsem spatřovala nadšení.

Graf č. 6 – Chtěli byste, aby bylo hraní s kuličky delší?

Otázka č. 4 – Rádi byste měli podobné činnosti častěji?

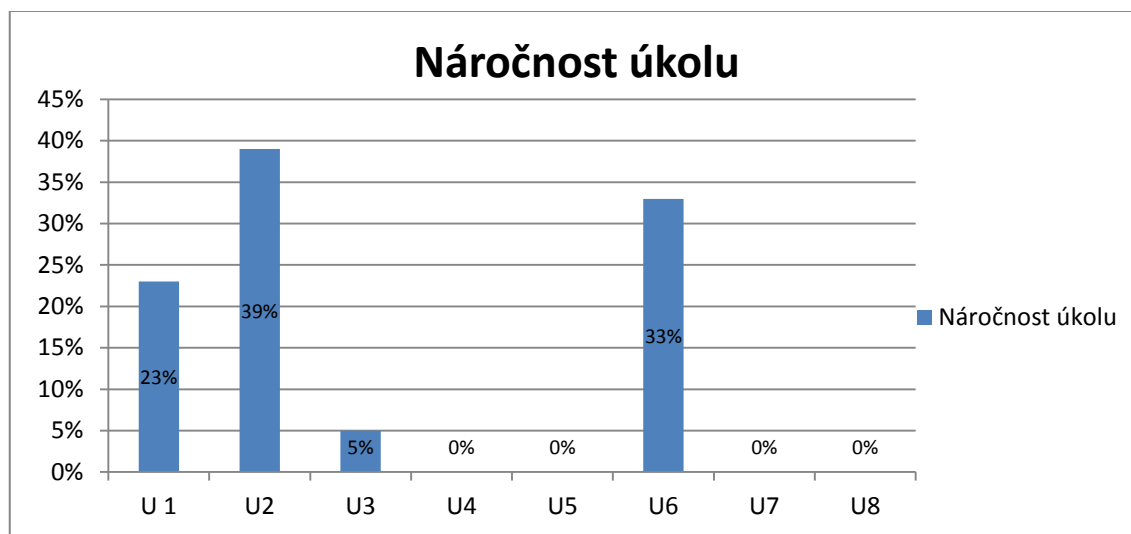
Domnívali jsme se, že ti, co odpovídali negativně v předchozích otázkách, budou reagovat stejně. Byl to mylný dojem. Výsledky, které vyšly, byly nejen překvapující, ale rovněž potěšující. Děti ze všech třech typů školních zařízení odpověděly, že by byly rády, kdyby se tyto aktivity realizovaly více. To můžeme spatřovat jako impuls pro paní učitelky, které by dětem měly častěji zprostředkovávat podobné typy činností. Ne vždy je na to však čas nebo chuť, což je ovšem škoda, protože jak jinak, než formou hry, se děti nejlépe rozvíjí.

Graf č. 7 – Chtěli byste mít podobné činnosti častěji?

Otázka č. 5 – Který úkol vám přišel nejtěžší?

Nejvíce nás zajímala odpověď na tuto otázku. Který z úkolů byl tím zrádným? Dalo se předpokládat, že tím nejtěžším bude úkol č. 4 – Volná chvilka fantasie. Kámen úrazu mohl nastat v případě, kdy děti měly vzájemně spolupracovat. Největší problém však nastal, dle dětí, u úkolu č. 2, kdy musely kličkovat mezi kolíčky. Proč byl zrovna tento úkol tím nejtěžším? Nejspíše byla důvodem soutěživost.

Graf č. 8 – Zhodnocení nejtěžšího úkolu

Závěr

Na základě studia literatury i praktických zkušeností získala autorka práce náhled do této oblasti. Testovala u dětí úroveň JM a GM, zpracovávala data, navrhovala preventivní opatření k rozvoji JM a GM v podobě pedagogických projektů a vykonávala další obohacující aktivity.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zmapovat úroveň JM včetně GM u dětí předškolních a na začátku školní docházky. V teoretické části byly vymezeny základní pojmy důležité pro orientaci v této problematice. V praktické části byly analyzovány a vyhodnoceny výsledky výzkumu, který se zaměřoval rovněž na tuto oblast. Úroveň JM a GM byla posouzena na základě testování, které se provádělo ve vybraných školních institucích. Získaná data se dále zpracovávala a třídila dle různých kritérií. Během výzkumného šetření bylo zjištěno, že jsou děti zesláblé po stránce motorické, konkrétně grafomotorické.

Dílčí cíl číslo 1 byl zaměřen na posouzení úrovně JM a GM. Ze získaných údajů je patrné, že jsou děti zesláblé především v oblasti GM. Příčinou může být nedostačující procvičení této oblasti motoriky. Navržené pedagogické projekty mají pomoci k jejímu zdokonalení.

Dílčí cíl číslo 2 byl orientován na porovnání úrovně JM a GM u dětí ze škol městských a vesnických. Data získaná testováním ukazují, že děti z městských škol jsou nepatrně lepší než děti ze škol vesnických. Nelze tedy spatřovat mezi těmito skupinami značný rozdíl.

Poslední dílčí cíl se zabýval rozdílem mezi dívkami a chlapci v oblasti JM a GM. Zjistili jsme, že chlapci mají výsledky obdobné jako dívky. Můžeme tedy konstatovat, že jak chlapci, tak dívky mohou plnit stejné typy úkolů týkající se JM i GM.

Navrženy byly tři pedagogické projekty, které jsou specifické tím, že využívají netradičním způsobem pomůcky denní potřeby (kolíčky, plastové jídelní příbory, pěnové houbičky). Pro ověření proveditelnosti byly tyto projekty realizovány ve vybraných školních institucích, kde se osvědčily jako vhodný doplněk ke zpestření výuky. Děti se tak zábavnou formou zdokonalují v oblasti JM a GM. Zpětnou vazbu poskytují dotazníky, které byly zařazeny na konec projektu.

Doufáme, že jsme vytvořením pedagogických projektů přispěli k poutavému způsobu rozvoje JM a GM u dětí daného věku. Rádi bychom, aby byly tyto projekty inspirací většině učitelů, kteří uvítají netradiční způsob rozvoje dětí v těchto oblastech. Autorka této diplomové práce by se ráda zabývala sestavováním podobných aktivit i nadále. Doufá, že tak jako byla práce přínosem pro ni samotnou, bude přínosem nejen pro pedagogy, ale i širší veřejnost zajímající se o tuto problematiku.

Seznam použité literatury a jiných zdrojů

1. ALLEN, K. E., MAROTZ L. R., 2002. *Přehled vývoje dítěte: Od prenatálního období do 8 let*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-614-4.
2. BLAHUTKOVÁ, M., KLENKOVÁ, J., ZICHOVÁ, D., 2007. *Psychomotorické hry pro děti s poruchami pozornosti a pro hyperaktivní děti*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-210-3627-7.
3. DOLEŽALOVÁ, J., 2010. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-693-3.
4. DRAŽILOVÁ, L., 2012. *Specifické poruchy učení a chování v inkluzivním prostředí školy*. Technická univerzita v Liberci, 91 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Zdeňka Michalová, Ph.D.
5. HERMOVÁ, S., 1994. *Psychomotorické hry: 92 her zaměřených na motorický rozvoj dětí v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-018-9.
6. KYNCLOVÁ, Ž., 2010. *Sociální adaptace dětí v předškolním věku*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická. 93 s. Vedoucí práce PhDr. Ilona Fialová, Ph.D.
7. LIPNICKÁ, M., 2007. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní: Preventivní program, který pomáhá předcházet vzniku dysgrafie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-244-7.
8. LOOSEOVÁ, A. C., PIEKERTO VÁ N., DIENEROVÁ, G., 2001. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: Cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-540-7.
9. NEVĚČNÝ, J., NEVĚČNÁ A., 2009. *Zachraňme Černé ouško*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-522-6.
10. POKORNÁ, V., 2007. *Šimonovy pracovní listy: Grafomotorika a kreslení*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-279-9.
11. SANTLEROVÁ, K., SÝKOROVÁ H., 1994. *Rozvoj grafomotoriky v předškolním věku*. Brno: Masarykova univerzita.
12. SKUTIL, M. 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.
13. SZABOVÁ, M., 1999. *Cvičení pro rozvoj psychomotoriky: Stimulační hry pro děti od 3 do 10 let*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-276-9.

Internetové zdroje:

CÍBOCHOVÁ, R., 2004. Psychomotorický vývoj dítěte v prvním roce života. *Pediatric pro praxi*. [online], r. 5, č. 6, s. 291–296 [vid. 7. 1. 2014]. Dostupné z: <http://pediatricpropraxi.cz/artkey/ped-200406-0007.php>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Grafomotorický list na téma – Kolíčky

Příloha č. 2 – Najdi cestu

Příloha č. 3 – Najdi skrytý obrázek

Příloha č. 4 – Dotazník

Příloha č. 5 – Kalendář počasí

Příloha č. 6 – Vhodné chování

Příloha č. 7 – Nevhodné chování

Příloha č. 8 – Grafomotorický list na téma – Plastové přístroje

Příloha č. 9 – Doplnující cvičení na téma – Plastové přístroje

Příloha č. 10 – Odpadky v přírodě kladné/záporné příklady

Příloha č. 11 – Grafomotorický list zaměřený na třídění odpadků a lež.

Příloha č. 12 – Ublížování druhému kladné/záporné příklady

Příloha č. 13 – Grafomotorický list zaměřený na ubližování druhému a na čisté prostředí

Příloha č. 14 – Znečištěné ovzduší kladné/záporné příklady

Příloha č. 15 – Nebezpečná jízda některých řidičů

Příloha č. 16 – Grafomotorický list zaměřený na jízdu aut

Příloha č. 17 – Fotografická dokumentace projektu – Kolíčky (MŠ Lužany)

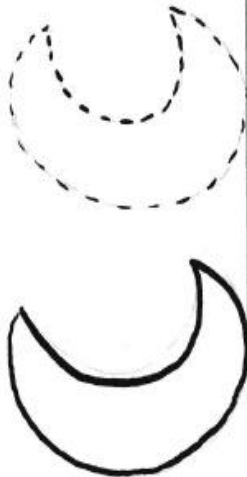
Příloha č. 18 – Fotografická dokumentace projektu – Kolíčky (ZŠ Lužany)

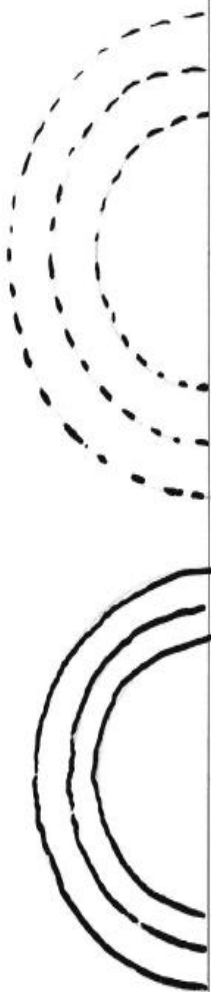
Příloha č. 19 – Fotografická dokumentace projektu – Kolíčky (ZŠ – Jičín)

Příloha č. 20 – Fotografická dokumentace projektu – Houbičky (ZŠ – Konecchlumí)

Příloha č. 21 – Tabulka interpretace dotazníku

Příloha č. 1 – Grafomotorický list na téma – Kolíčky

 Noční obloze vládnou, být Měsíčníkem zvládnou.
 Blesky třesky, já jsem Bouře, zachraňte se, kdo kde může.
 Třesky, plesky, déšť jsem já, osvěžím vše, co se dá.
 Bílý, malý, velký tmavý, to je mrak co se k nám valí.

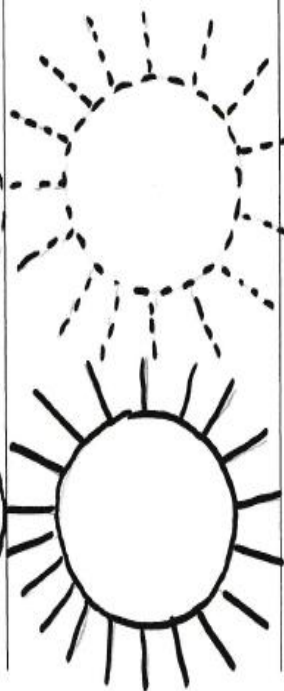
Barevná jak všechny tuhy,
to jsou barvy tety Duhy.

Všude bílá peřina,
Sněžník službu začíná

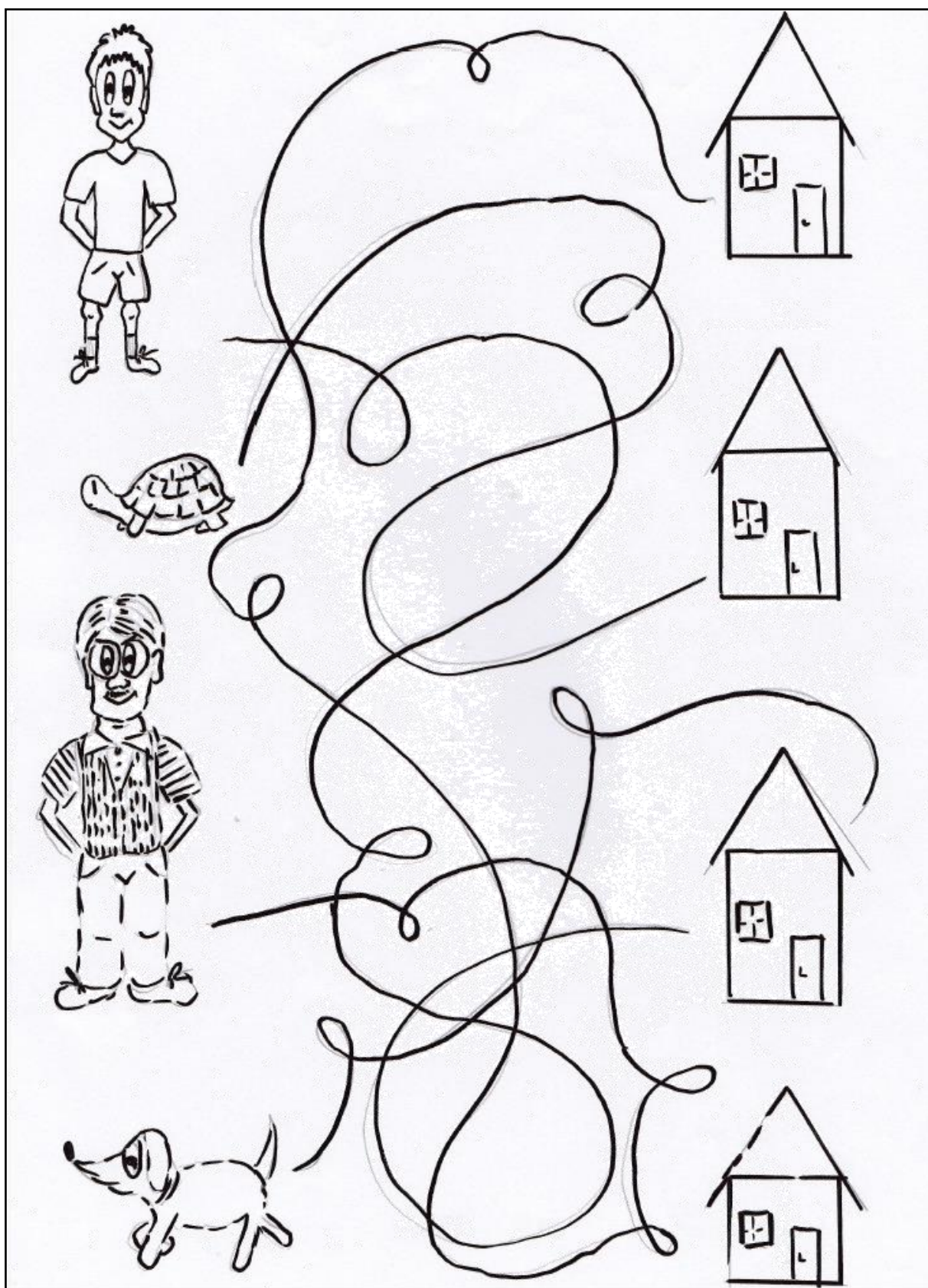

Hlavní je náš Zeměvládce,
důležitý světastrážce.

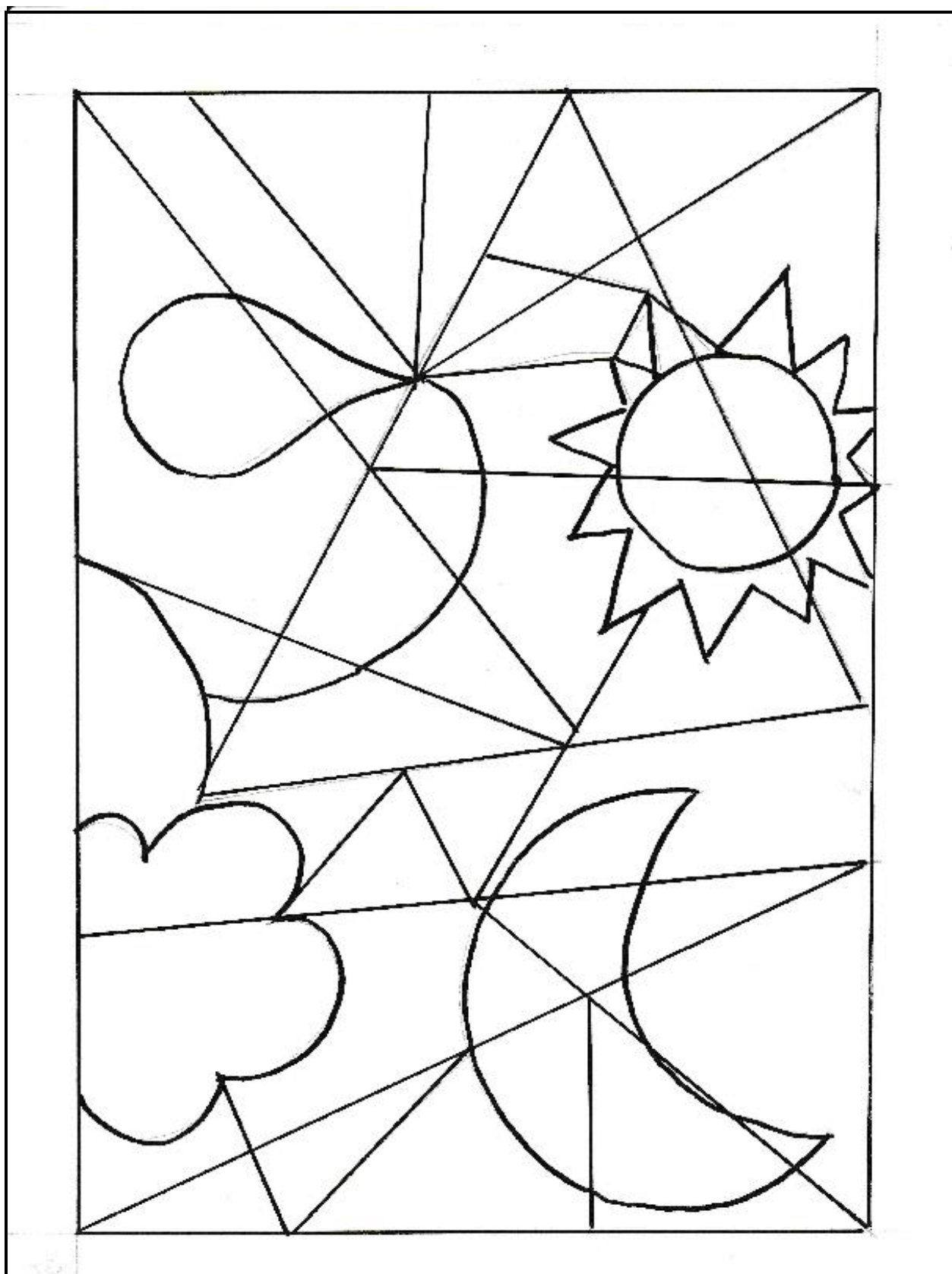

Jsem zářivé sluníčko,
osvěžím vás malíčko.

Příloha č. 2 – Najdi cestu

Příloha č. 3 – Najdi skrytý obrázek

Příloha č. 4 – Dotazník pro děti

1) Líbil se vám děti příběh pana Slunečníka?

ANO- Obrázek slunce

NE- Obrázek mraku

2) Byly na vás úkoly těžké?

ANO- Obrázek slunce

NE- Obrázek mraku

3) Chtěly byste, aby byl projekt delší?

ANO- Obrázek slunce

NE- Obrázek mraku

4) Rádi byste měly podobné činnosti častěji?

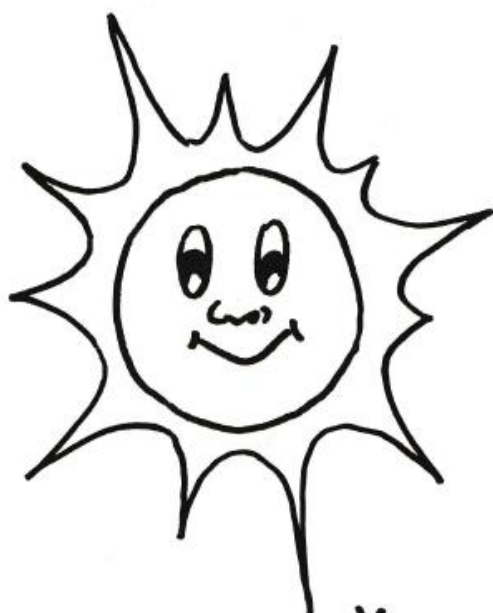
ANO- Obrázek slunce

NE- Obrázek mraku

5) Který úkol vám přišel nejtěžší? (ukážte na prstech číslo)

1. Hledání v bedně
2. Kličkováná mezi kolíčky
3. Napodobení deště
4. Samostatné tvoření ve skupinkách
5. Relaxace s kolíčkem
6. Práce s pracovním listem, kde jsme hledali zasněženou cestu
7. Hledání obrázků ve spleti čar
8. Namalovat sluníčko dle svých představ

Příloha č. 5 – Kalendář počasí

SLUNEČNO

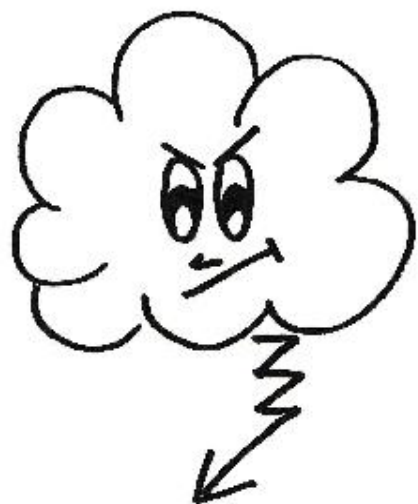
POLOJASNO

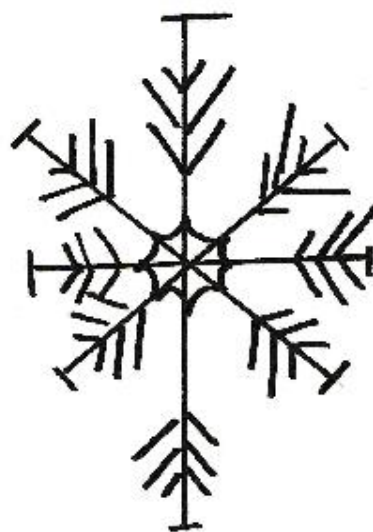
OBLAČNO

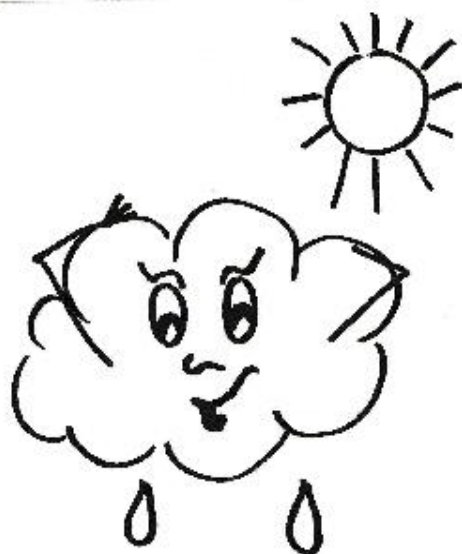
DEŠT

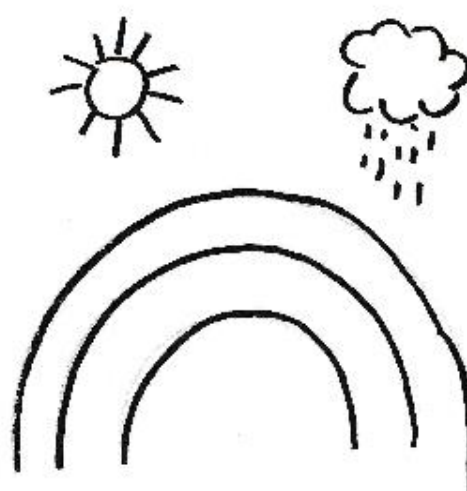
BOUŘKA

SNÍH

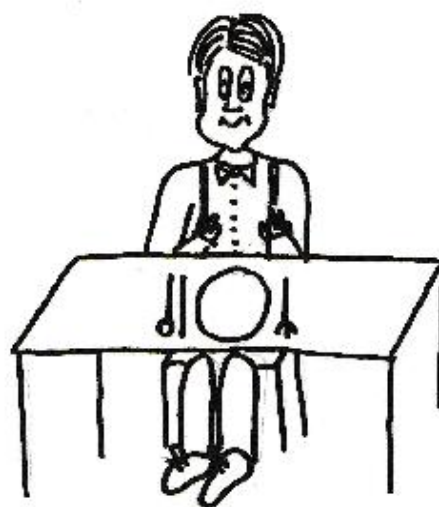
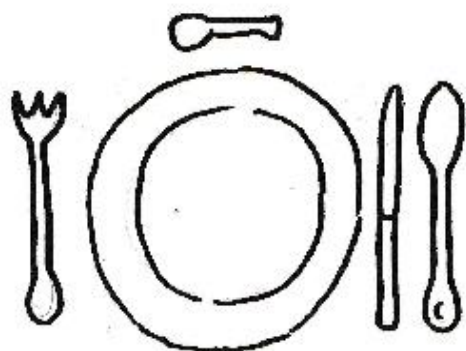
PŘEHÁŇKY

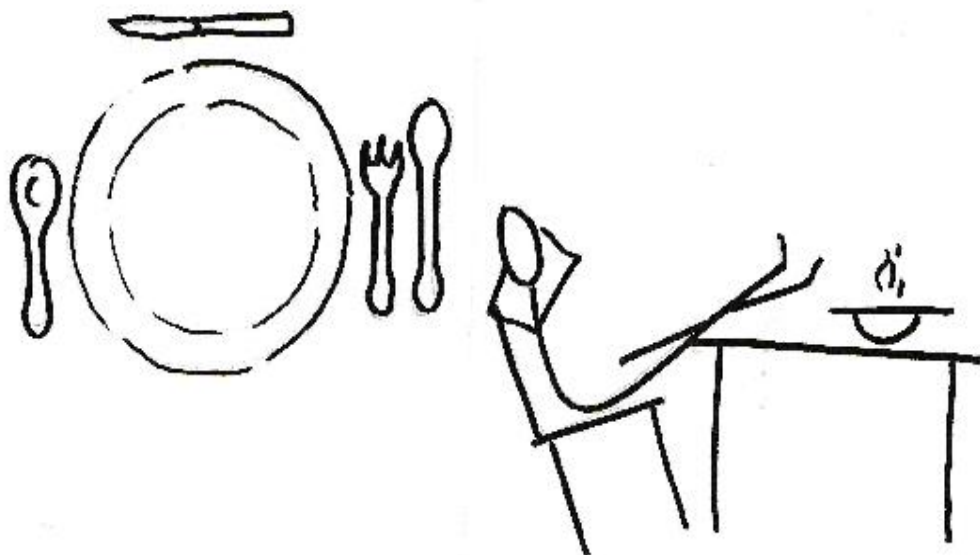
DUHA

POČASÍ	
MĚSÍC:	
ZNAČKY:	
DATUM:	

Příloha č. 6 – Vhodné chování

Příloha č. 7 – Nevhodné chování

Příloha č. 8 – Grafomotorický list na téma – Plastové přístroje

Chvilka pomůcka, co jídlo nabírá,
z talíře či misky veselelo vybírá

Horký nápoj ochlazuje a
na láhev dle hárne.

Má ostrou hranu,
před jídlem dává se na pravou stranu

Pichá jako jehlička,
je to jidelní vidlička

Maže šmáze kadeř, může být i hranať,
jídlo na něj dáváme, a něj si používáme.

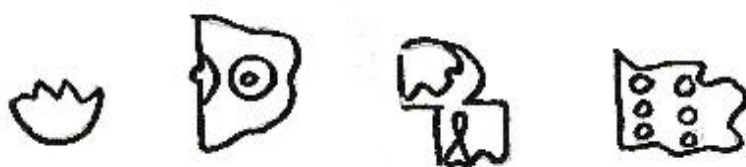
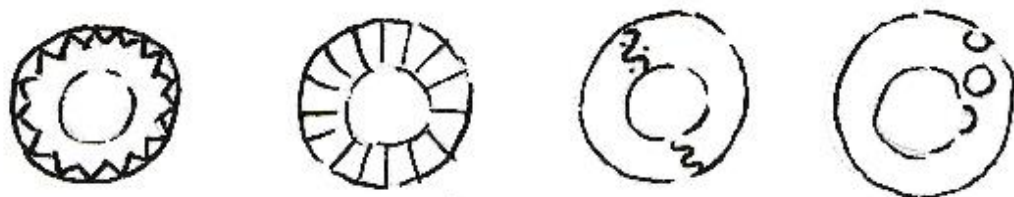

Příloha č. 9 – Doplnující cvičení na téma – Plastové přístroje

1.

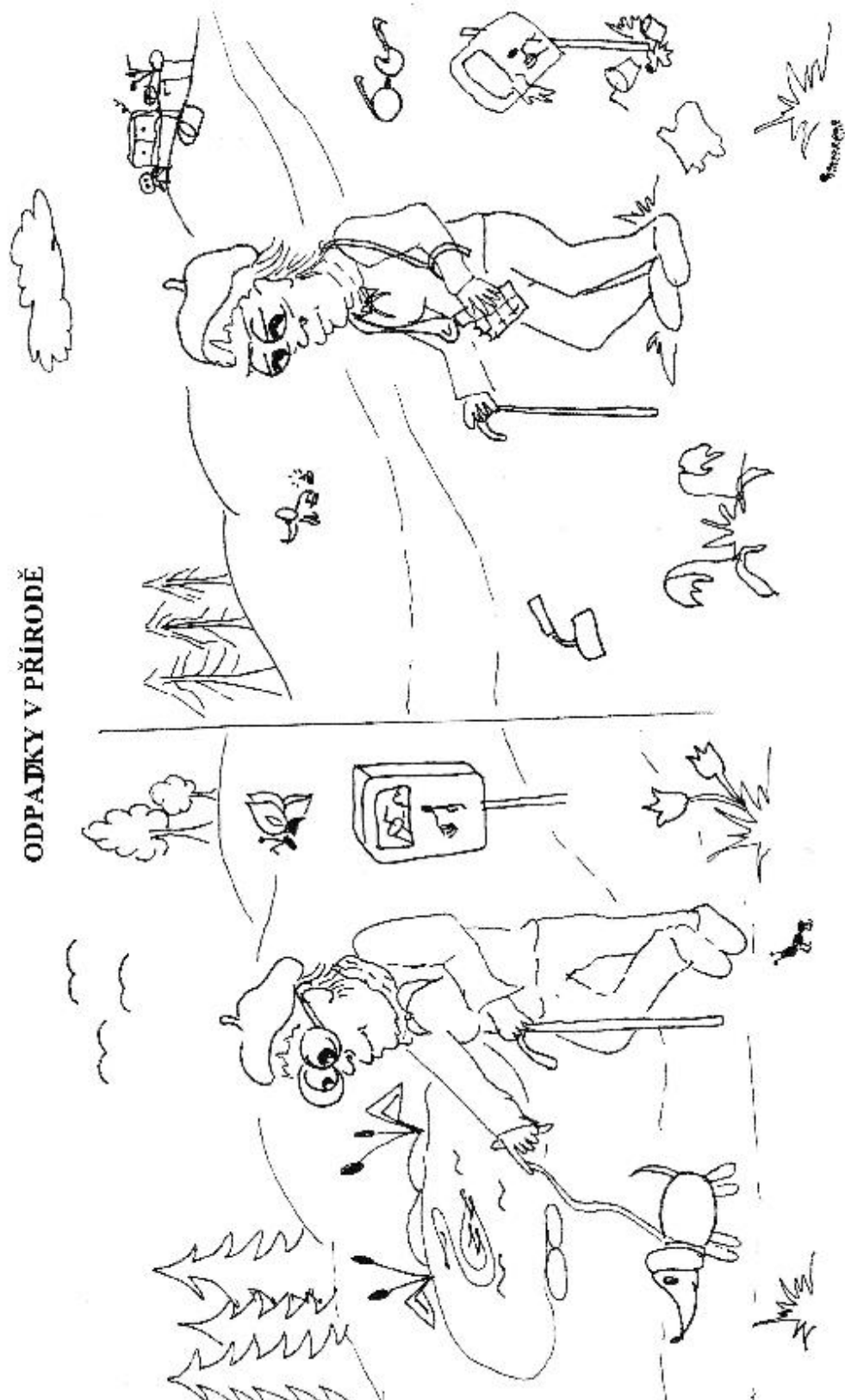

2.

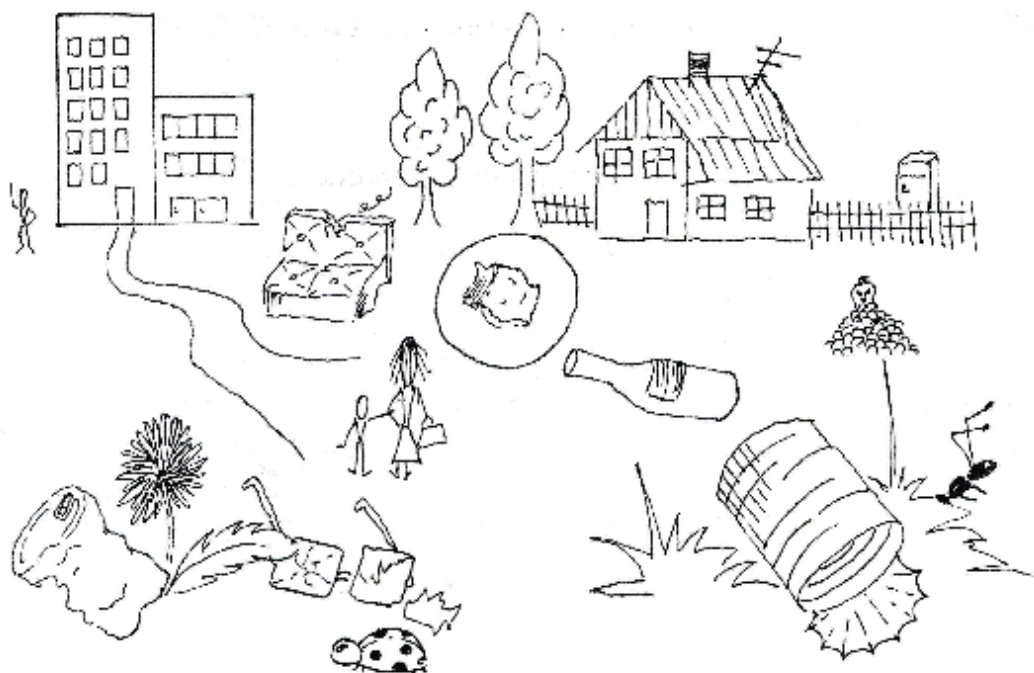
Příloha č. 10 – Odpadky v přírodě kladné/záporné příklady

ODPADKY V PŘÍRODĚ

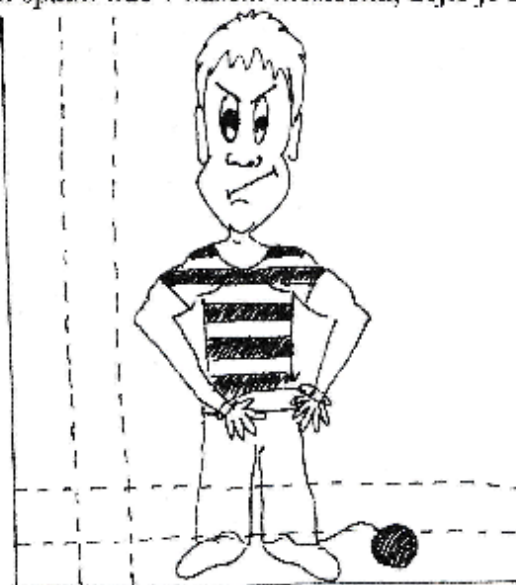

Příloha č. 11 – Grafomotorický list zaměřený na třídění odpadků a lež

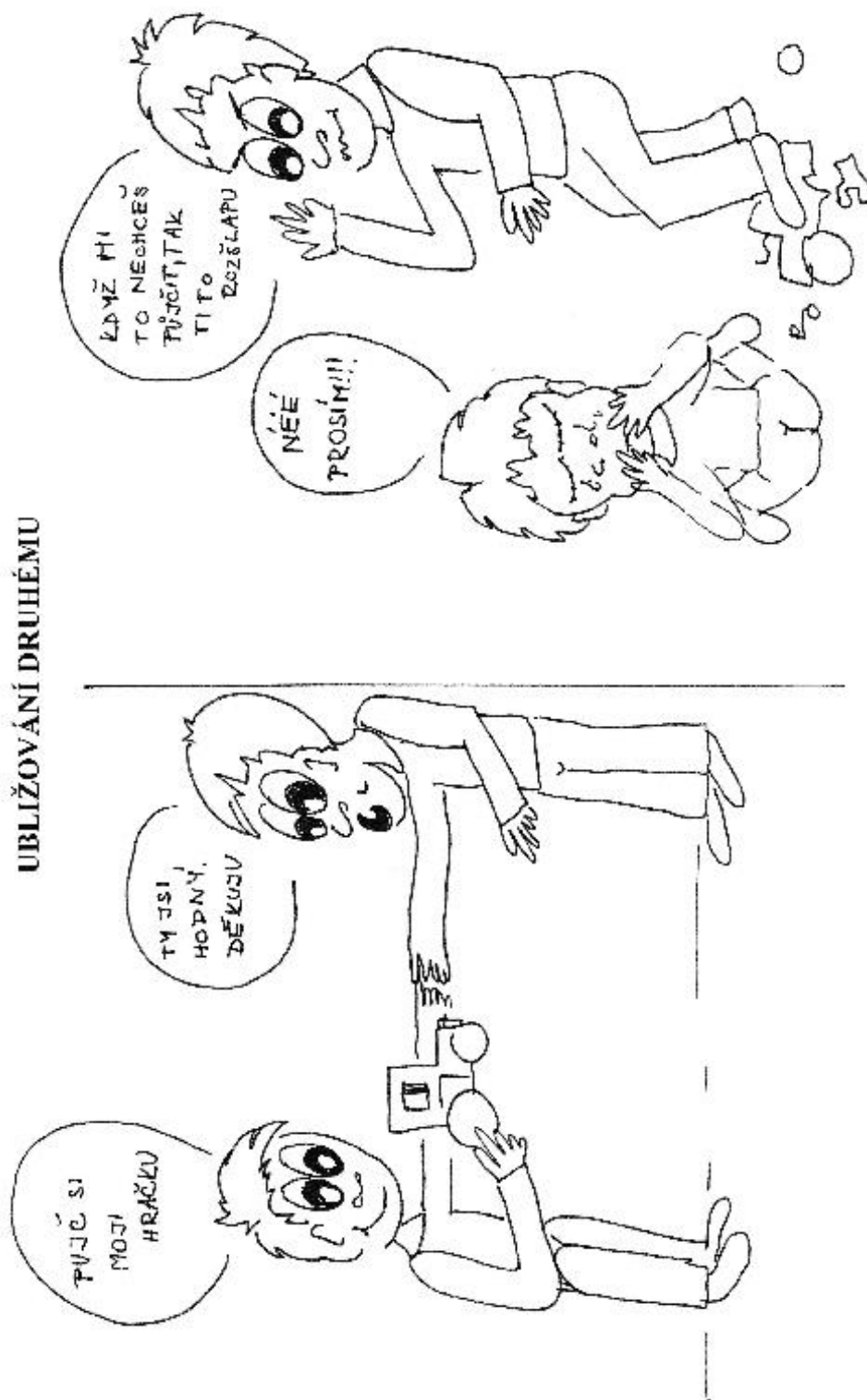
1. Pokuste se najít ve městě odpadky (zakroužkuj)

2. Aby nebyli špatní lidé v našem městečku, dejte je za mříže.

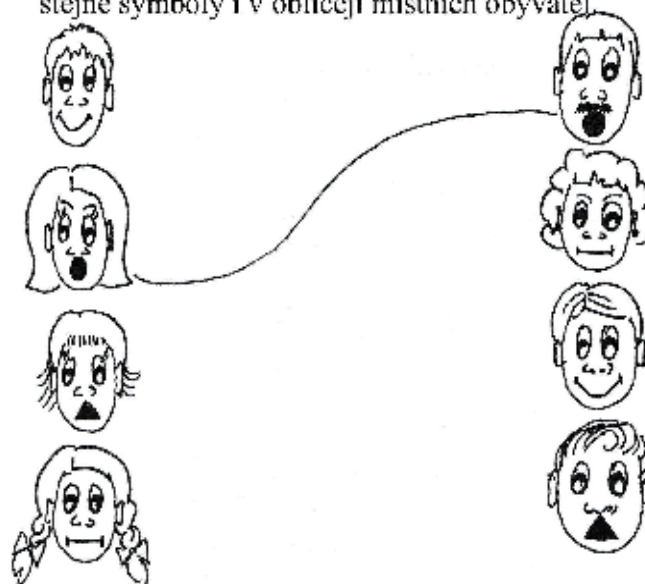

UBLÍŽOVÁNÍ DRUHÉMU

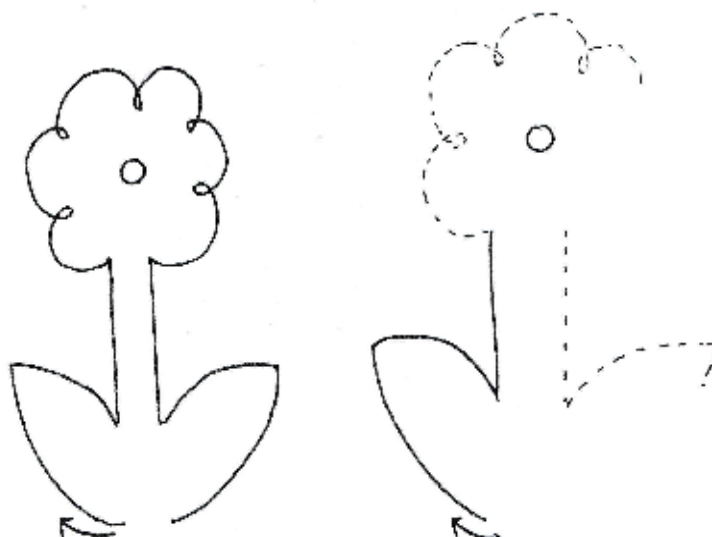

Příloha č. 13 – Grafomotorický list zaměřený na ubližování druhému a na čisté prostředí

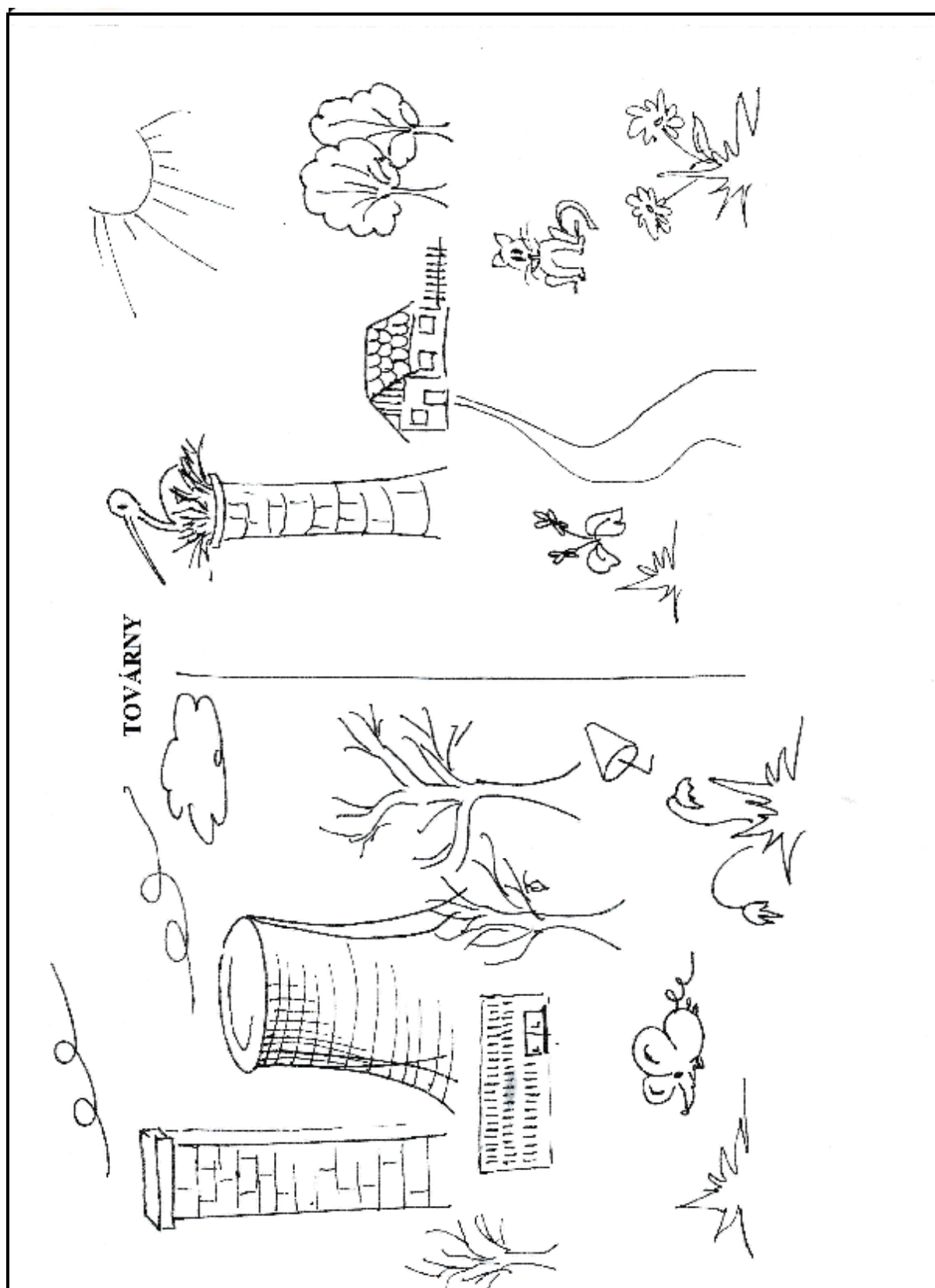
3. Když jste k sobě našli dvojici na houbičkách, pokuste se najít stejné symboly i v obličejích místních obyvatel.

4. Když se nám podařilo vyčistit znečištěný vzduch, začaly kvést květiny a příroda se zazelenala. Pomoz přírodě s rozkvétáním.

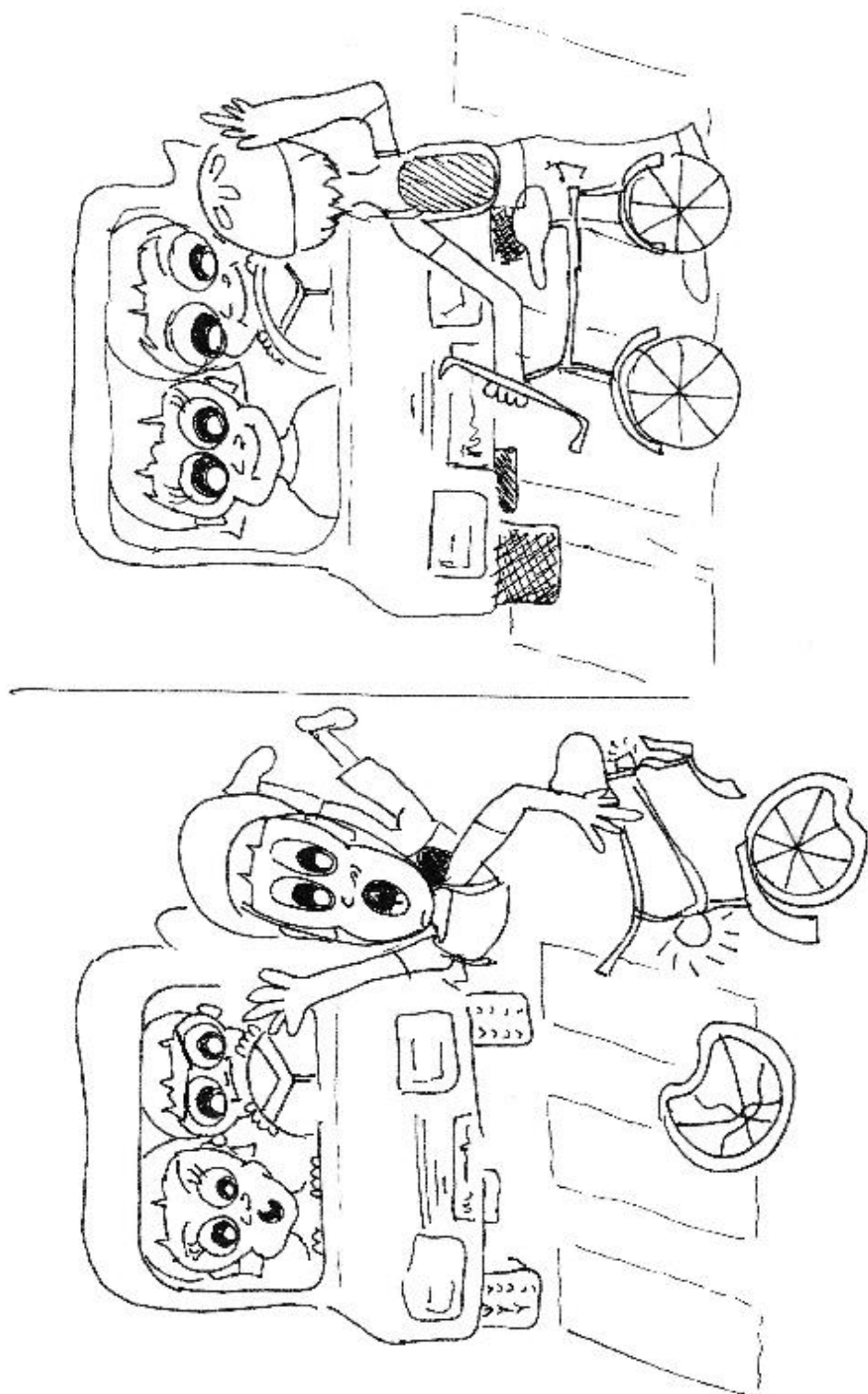

Příloha č. 14 – Znečištěné ovzduší kladné/záporné příklady

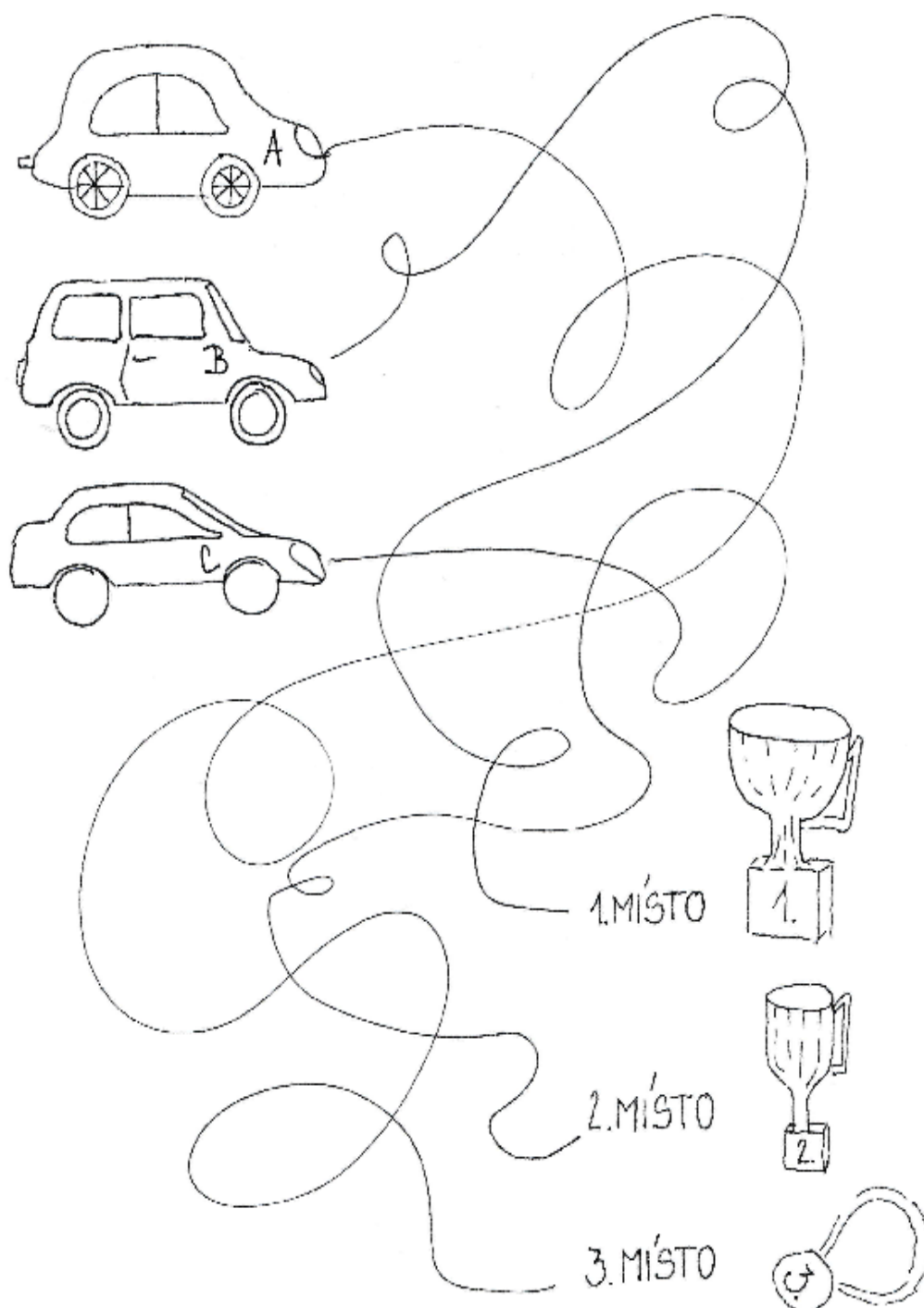
Příloha č. 15 – Nebezpečná jízda některých řidičů

NEBEZPEČNÁ JÍZDA ŘIDIČŮ

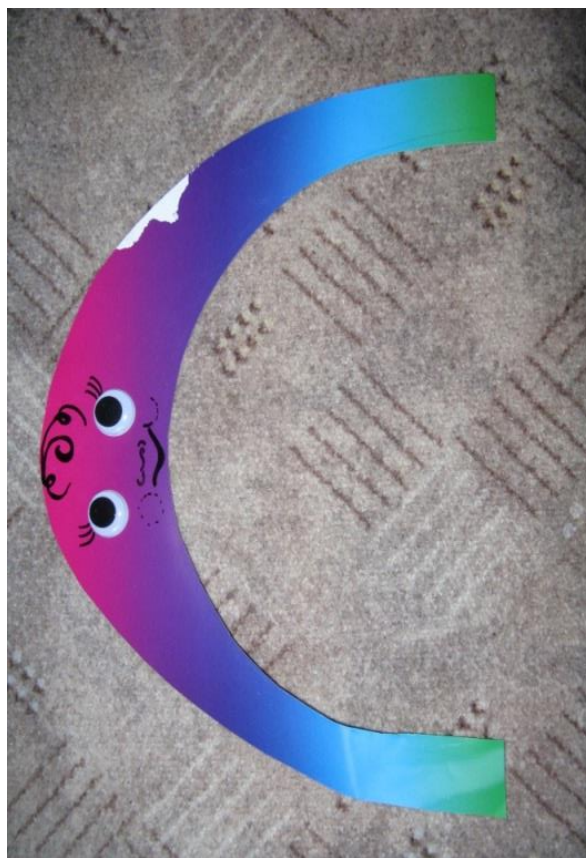
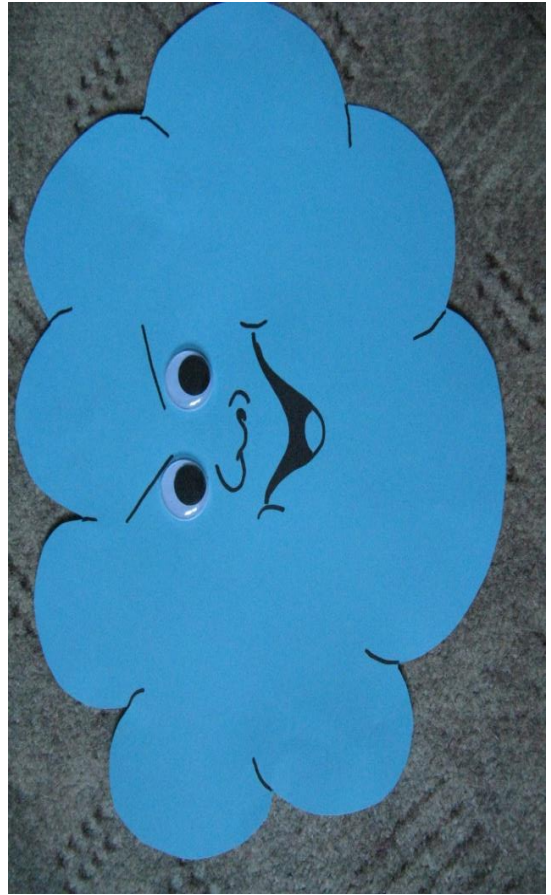
Příloha č. 16 – Grafomotorický list zaměřený na jízdu aut

5. Který z řidičů dorazí jako první do cíle?

Příloha č. 17 – Fotografická dokumentace projektu – Kolíčky (MŠ Lužany)

Příloha č. 17 – Fotografická dokumentace projektu – Kolíčky (MŠ Lužany)

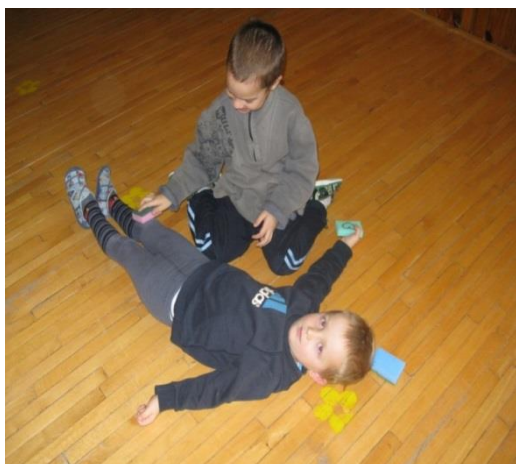
Příloha č. 18 – Fotografická dokumentace projektu – Kolíčky (ZŠ Lužany)

Příloha č. 19 – Fotografická dokumentace projektu – Kolíčky (ZŠ – Jičín)

Příloha č. 20 – Fotografická dokumentace projektu – Houbičky
(ZŠ – Konecchlumí)

Příloha č. 21 – Tabulka interpretace dotazníku

Otázka č. 1 Líbil se vám děti příběh pana Slunečníka?

Tabulka č. 1	MŠ Lužany		ZŠ Lužany		ZŠ Jičín	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
ANO	4	100%	11	92%	21	91%
NE	0	0%	1	8%	2	9%
Σ	4	100%	12	100%	23	100%

Otázka č. 2. Byly na vás úkoly těžké?

Tabulka č. 2	MŠ Lužany		ZŠ Lužany		ZŠ Jičín	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
ANO	0	0%	0	0%	3	13%
NE	4	100%	12	100%	20	87%
Σ	4	100%	12	100%	23	100%

Otázka č. 3. Chtěli byste, aby bylo hraní s koly delší?

Tabulka č. 3	MŠ Lužany		ZŠ Lužany		ZŠ Jičín	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
ANO	2	50%	12	100%	20	87%
NE	2	50%	0	0%	3	13%
Σ	4	100%	12	100%	23	100%

Otázka č. 4. Rádi byste měly podobné činnosti častěji?

Tabulka č. 4	MŠ Lužany		ZŠ Lužany		ZŠ Jičín	
	AČ	RČ	AČ	RČ	AČ	RČ
ANO	4	100%	12	100%	23	100%
NE	0	0%	0	0%	0	0%
Σ	4	100%	12	100%	23	100%

Otázka č. 5. Který úkol vám přišel nejtěžší?

Tabulka č. 5	Školy (MŠ Lužany, ZŠ Jičín, Lužany)	
	AČ	RČ
Úkol č. 1	9	23 %
Úkol č. 2	15	39%
Úkol č. 3	2	5%
Úkol č. 4	0	0%
Úkol č. 5	0	0%
Úkol č. 6	13	33%
Úkol č. 7	0	0%
Úkol č. 8	0	0%
Σ	39	100%